

Str.:

- 7: *cum sua causa* — se svou příčinou; *Tagesbote* — T. aus Böhmen, pražský německý deník, vycházející od r. 1852; *zákon o rovnoprávnosti* — o rovnoprávnosti obou národností na zemské universitě pražské; kandidáti mohli konati zkoušky česky nebo německy, katedry byly podle toho obsazeny dvojmo; *osud Šlesvik-Holštýnu* — okupace Pruskem, viz Č. spol.* I, 373; *Pavelské náměstí* — veliké shromaždiště u kostela sv. Pavla, v němž zasedal r. 1848 německý říšský sněm; *Pod lipami* — hlavní třída berlínská; *bělohorská socha* — mariánský sloup, postavený r. 1638 na paměť bitvy na Bílé hoře; *lifrant* — vojenský dodavatel; *duelant* — protivník v souboji;
- 8: *soudní rada „dei dieci“* — benátský sbor „deseti“, státních inkvisitorů s diktátorskou mocí; *sněm se vyslovil proti bití čeledínů* — 18. ledna 1866 zavrhl zemský sněm český právo hospodářů bít čeledíny, které jim dřív dával bachovský trestní zákon; *doktor Grohmann* — Josef Virgil G. (1831—1919), něm. spisovatel, tehdy ředitel reálky v Litoměřicích a poslanec zemského sněmu, žádal důrazně revisi čeledního řádu; „*úpadek lavice*“ — ubývání tělesných trestů, jakým bylo bití na lavici; *knap* — středověký čekatel rytířství, panoš;
- 9: *Kálidása* — indický dramatik ze 6. stol.; *Petr Vok* — historická veselohra E. Herolda, hraná po prvé 10. ledna 1866; *pilný Šembera* — Alois Vojtěch Š. (1807—1882), jazykozpytec a literární historik, Nerudův otcovský přítel; viz Básně I, 509 a Dopisy II;
- 10: *federalista* — stoupenec federace, t. j. spolkového státu rovnoprávných skupin; *Friedrich Rückert* (1788—1866), něm. básník a novinář; zemřel 31. ledna 1866; *znělkami* je míněna básnická sbírka *Geharnischte Sonette* (Obrněné znělky); *Wenn die Rose . . .* — Když růže zdobí sama sebe, zdobí také zahradu; *Kub* — David K. (1819—1879), redaktor *Tagesbote*, viz Č. spol. I, 371—72;
- 11: *divinace* — vnuknutí; *Preller* — Friedrich P. (1804—1878), něm. malíř, autor krajin z Homérovy Odysseje ve výmarském museu; v NL vytištěno omylem Prachtler; *v menším jednom městě* — v Plzni, kde byla 7. února 1866 pořádána beseda; *baryton vysoký* — Nerudův přítel Josef Lev; *Benjamin* — nejmladší ze synů biblic-

* Zkratkami Č. spol., Č. div., Pod. odkazujeme na svazky *Česká společnost, České divadlo a Podobizny* ve Spisech Jana Nerudy.

- kého patriarchy Jáкова, který jej poslal s jeho bratry do Egypta nakoupit obilí;
- 12: *mutace* — změna; *v prozatímním světě* — v Prozatímním divadle v Praze; *nemohou strávit „Branibory“* — Smetanova první opera Braniboři v Čechách, uvedená po prvé 5. ledna 1866, vzbudila svou demokratičností odpor konservativců, jemuž se vysmál Neruda už feuilletonem ze 14. ledna 1866; *Benoitonův nádějný synek* — rozpustilec ze Sardouovy veselohry *La famille Benoiton*, hrané v překladu J. V. Friče 24. ledna 1866 s názvem *Spekulant a jeho rod*;
- 13: „*bratr ve feuilletonu*“ — Vítězslav Hálek, který charakterisoval 23. února 1866 střídání obličejů v představení Arnošta Schulze v Konviktě; podle něho a podle insertů NL z 21. a 22. února opravujeme Nerudův omyl ve jméně (Scholz m. Schulz), k němuž svedly patrně inseráty majitele zvěřince A. Scholze v týchž číslech NL; „*weissbier*“ — světlé pivo; „*flitterwochenbart*“ — líbáňkové vousy; *hrabě Auersperg* — Anton Alexander Graf von A. (1808–1876), člen říšské rady a kraňského sněmu, básník známý pod pseudonymem Anastasius Grün;
- 14: *ci-devant* — kdysi; *Turjak* — hrad východně od Lublaně; *slovenské písně* — zde slovinské (r. 1850 vydal A. Grün *Volkslieder aus Krain*); *Grün o svém ospalém kapitánu* — v Grünově básni *Sen* (z cyklu *Romance*) se majiteli lodi zdá, že loď ztroskotala a že mu s pobřežní skály dívka hází růží, takže nevěděl, má-li se chytit vraku či sáhnout po růží; když se probudil, neviděl ani vrak, ani růží (závěr básně); *Wohl sah er...* — Neviděl sic trosky, růží však také ne; *distichon* — dvojverší; *Divný to čas!* — staroměstský orloj, který přestal fungovat r. 1824, byl r. 1865 opraven a spuštěn o půlnoci 1. ledna 1866, ale už v únoru nastala v něm porucha; *Prokeš* — Jan P., hodinář v Sobotce, dal svou nabídkou a modelem podnět k správě staroměstského orloje; *horáckové „Carpe diem!“* — „Užívej dne!“, výrok římského básníka Horatia (1. stol. před n. l.), který býval psán na hodinách;
- 15: *ředitel Thomé* — Franz T. (1807–1872), ředitel Prozatímního divadla, původně německý obchodník pražský; „*ukázat lekturu*“ — (iron.) sčtetlost, kulturní vyspělost, smysl pro kulturu; „*diese Czechen*“ — tihle Češi; výraz „Czechen“ byl tehdy Čechy pocíťován jako urážlivý, ale časem se ustálil pro označení naší národnosti a odlišil od dřívějšího Böhmen, kterého užívali i Němci pro sebe jakožto rodáky z Čech (Böhmen); *Kalina* — básník Josef Jaroslav K. (1816–1847), který se zabýval horlivě i jazykozpytem;
- 16: „*My nejsme lůza...*“ — citát ze sborového zpěvu v Smetanově opeře Braniboři v Čechách (viz vysv. k str. 12), narážka na Herbstův výrok ve sněmovně (čti dále); *Budem mít českou universitu* — 1. března 1866 odhlasoval zemský sněm právo českého národa na nejvyšší vzdělání v jazyce mateřském; *Höfler* — Konstantin H.

- (1811—1897), profesor dějepisu na pražské universitě; *Hasner* — Leopold H. (1818—1898), profesor fakulty právnické, zemský a říšský poslanec, později ministr; *Herbst* — Eduard H. (1820 až 1892), vídeňský rodák, profesor trestního práva na pražské universitě, zemský a říšský poslanec, později ministr, stoupenec centralismu; *malerésní* — neblahý;
- 17: *Pětikostelní náměstí* — rozšířená část Sněmovní ulice na Malé Straně, kde se v t. zv. zemském domě (východní část náměstí) konala od r. 1861 zasedání zemského sněmu; *Bach* — Alexander B. (1813 až 1893), v l. 1849—1859 rakouský ministr vnitra, představitel centralistické a germanisující reakce; *Maresch* — Johann M., bývalý katecheta a ředitel litoměřické školy, za Bacha školní rada a inspektor, germanisátor českého školství, tehdy zemský poslanec (viz Č. spol. I, 144); „*Politická píseň...*“ — výrok opilého studenta v Goethově Faustovi;
- 18: *zasláno v Tagesbote* — vyšlo 25. února 1866; bylo namířeno proti profesorovi, který vykládal a zkoušel česky latinu, čímž prý trpěli žáci německy myslící; *die Wissenschaft ist nur deutsch* — věda je jenom německá; *Ristori* — Adelaide R. (1822—1906), italská herečka, r. 1866 vystupovala pohostinsky v Praze; *eskamotér Agoston* — pořádal od 24. února 1866 v Novoměstském divadle „velká skvělá představení z oboru moderní salonní magie“;
- 19: *vyznání krásné duše* — narážka na stejnojmennou část Goethova románu o Vilému Meistrovi, kde vypravuje vlastní životopis zestárlá šlechtice, stoupenkyně náboženské sekty pietistické; *kardinál Schwarzenberg* — Bedřich Sch. (1808—1885), pražský arcibiskup, z tohoto titulu člen zemského sněmu; *Leo Thun* (1811 až 1888), ministr kultu a vyučování za doby Bachovy; *Hořovice nebo Hostomice* — koncem února a začátkem března 1866 došlo tam k bouřím vykořisťovaných cvočkářů (viz feuilletony „Výlet do kraje bídy“ v Menších cestách); *Seume* — Johann Gottfried S. (1763 až 1810), něm. spisovatel a revolucionář; z jeho Apokryfů Neruda často cituje; v Menších cestách, ve feuilletonech o Teplicích, mu věnoval procítěnou podobiznu;
- 20: *Presse* — vídeňský časopis obchodního kapitálu, založený r. 1848; *Gleiches Recht für alle!* — Rovné právo všem!; *Jean Paul* (1763—1825), oblíbenec mladoněmeckých liberálů, hojně citovaný i Nerudou;
- 21: *Jordan* — Wilhelm J. (1809—1904), něm. básník a estetik; *Du bist der Gott...* — Ty jsi ten bůh, který teprve v profesorském fraku se dostane k tomu, aby sám sebe odhalil; *Du von der Ehre...* — Ty pero, vedené ctí Němectva; *Herder* — Johann Gottfried H. (1744—1803), německý klasik, věstil Slovanům velikou budoucnost; „*Der ist ein Deutscher wohlgeboren*“ — ...der von Betrug und Falschheit frei, To je pravý Němec, který je prost podvodu a klamu;

- 23: *Pour les juifs* — pro židy; *Kálidása* — viz vysv. k str. 9; „*Sturm im Wasserglase*“ — bouře ve sklenici vody (podle Scribovy franc. veselohry); *Ehrenberg* — Christian Gottfried E. (1795—1876), něm. přírodovědec; *infusorie* — zde hlinka se zbytky předpotopních živočichů; *Grillparzer* — Franz G. (1791—1872), vídeňský dramatik; Byron o něm řekl, že jeho jméno se dá zatraceně těžko vyslovit, ale že budoucnost se tomu přesto bude musit naučit;
- 24: *albino* — člověk nebo zvíře s nedostatkem tmavého barviva v kůži; *Börne* — Ludwig B. (1786—1837), liberální mladoněmecký novinář a kritik; výroku o *Schewovi* (židovi) užil v kritice angl. hry *The Jew* (Žid) od Richarda Cumberlanda;
- 25: „*Knabenseminár*“ — chlapecký internát; *Litoměřický kalendář* — vydávalo jej německy i česky Medauovo nakladatelství v Litoměřicích; přinášel brakovou literaturu; viz Arabesky, str. 330; *Vesnický lazebník* — žertovná zpěvohra vídeňského skladatele Johanna Schenka (1753—1836), hraná česky v překladu Václava Filípka po prvé r. 1852;
- 26: *jistého divadelního kapelníka* — Jana N. Maýra (1818—1888), odpůrce B. Smetany; *Björnson* — Björnstjerne B. (1832—1910), norský spisovatel (viz Básně I, 536);
- 27: *Spréva* — řeka protékající Berlínem; *francouzské vojsko táhnoucí r. 1859 k nádražím* — toho roku podporovala Francie vojensky Sardinsko v osvobozenském boji proti Rakousku, které bylo rozhodně poraženo u Solferina a muselo odstoupit téměř celé Lombardsko; *velký Otakar* — Přemysl Otakar II. táhl r. 1254 proti Prusům a po jeho vítězství nad nimi byl na baltickém pobřeží založen hrad Královec, kolem něhož vzniklo potom nynější město Kaliningrad; „*Balt kde vlny pozvedá*“ — verš z čtyřhlasé písně „Já jsem Slovan duší tělem“, jejíž text složil Václav Jaromír Písek, hudbu Jan Knahl (1823—1901), Jiráskův Ant. Kalina v kronice U nás; *Kladderadatsch* — berlínský satirický týdeník;
- 28: *Kreuzzeitung* — berlínský časopis pruských šlechticů; *Waterland* — orgán české šlechty; *Neue freie Presse* — přední vídeňský list liberálů; „*velký*“ *Bedřich* — pruský král Friedrich II. (vládl 1740 až 1786); *Melchior Meyr* (1810—1871), něm. spisovatel; o jeho Rozmluvách s hrubiánem psal Neruda podrobněji ve feuilletonu ze 14. dubna 1866;
- 29: *ohn' irgend was...* — aniž se vůbec namáhá, dovede vám poutavě a obdivuhodně psát o všem; *Bruder Lustig* — Veselý brach; *porádní* — zde asi stálý, trvající (srov. pořád, lid. pořád);
- 30: *Bäuerle* — Adolf B. (1786—1859), vídeňský autor veseloher a frašek; *blümchenkaffee* — slabá saská káva, odvar z bylinek; *Bismarck a blind-Blind* — jde o atentát Karla Blinda (blind znamená slepý) na pruského kancléře; *Napoleon měl světodějnou řeč* — francouzský císař Napoleon III. odpověděl 7. května 1866 na uvítání starosty

v Auxerre (jv. od Paříže) řečí, kterou vypověděl „válku na život a na smrt“ smlouvám z r. 1815, vyplývajícím z porážky Napoleona I.; *koriguje dějepisce Thiersa* — konservativní francouzský dějepisec a státník Louis Adolphe Thiers (1797—1877), pozdější zhoubce Komuny, opíral se v parlamentní řeči 3. května 1866 právě o smlouvy z r. 1815; *Viktor Emanuel podepsal Garibaldiho* — italský král Viktor Emanuel II. (vládl 1849—1878) využil pro zájmy svého rodu osvobozovacích bojů *Giuseppa Garibaldiho* (1807—1882) a uznal ho proto r. 1866 za velitele dobrovolnických sborů; *villegiatura* — letovisko, letní byt; *Brühlůva terasa v Drážďanech* — kdysi výstavná část labského nábřeží s uměleckými sbírkami; *v Sasku* — Sasko zbrojilo k válce s Pruskem, v níž bylo spojencem Rakouska; *Zelená komora* — přízemní část královského paláce v Drážďanech, v níž byl uložen královský poklad; *Japonský palác* — budova na levém břehu Labe v Drážďanech se sbírkami a s knihovnou; *waldschlösschenský* — odvozeno od Waldschlösschen, Lesní zámček, výletní restaurace v Drážďanech;

- 31: *pět výstřelů z revolveru* — 7. května 1866 vystřelil v Berlíně na třídě Pod lipami na pruského kancléře Ottu Bismarcka Karel Blind, syn republikánského uprchlíka z Badenu, aby zabránil válce (po zatčení spáchal sebevraždu); „*dass Blind nur blind laden konnte*“ — že Blind mohl nabíti jenom naslepo; *p. Steffek* — Karl S., velitel pražských ostrostřelců, přičinil se 16. dubna 1866 o zamítnutí návrhu na české velení; viz Č. spol. I, 221; „*Úloha diplomacie...*“ — Neruda se posmívá špatnému překladu řeči pruského krále v NLz 9. května 1866;
- 32: *Tyrtaeum* — Tyrtaios (polatinštěno Tyrtaeus) byl řecký básník v 7. stol. před n. l., který skládal válečné a vlastenecké elegie;
- 33: „*Dem Manne kann geholfen werden*“ — „Tomu muži může býti pomoheno“; závěr Schillerových Loupežníků, jímž Karel Moor oznamuje, že se vydá chudému člověku, aby mu pomohl k odměně, která je vypsána na hlavu vůdce loupežníků; výrok býval často obměňován; *Sardouin Benoiton* — viz vysv. k str. 12; *Napoleonův „srpnový den“* — 11. srpen se v Paříži slavil jako den narození Napoleona I.; *Moniteur* — vládní list francouzský; *oktáv* — osm dní, po které se slaví svátky; *mobilní* — pohyblivý; zde zároveň narážka na mobilisaci vojáků;
- 34: *slavnost základního kamene* — pro válečné přípravy byla odložena až na rok 1868; viz str. 494—496;
- 35: „*složit ruce v klín*“ jako *Hálkova šlechta* — narážka na bouřlivý potlesk obecnstva při premiéře Hálkova Závěše z Falkenštejna 8. prosince 1860, když zazněla slova „a naše panstvo ruce skládá v klín!“; *Měla být výstava Mánesova orloje* — Mánes dokončil začátkem roku 1866 výzdobu staroměstského orloje; srov. vysv. ke str. 14; *Le roi est mort...* — Král je mrtev, ať žije král; *Wenn wir nur auch...* — Už abychom byli bití!

- 36: „*Mailüfterl*“ — Májový větřík, sentimentální vídeňský šlágr z r. 1849 od *J. Kreipla* (text od Antona von Klesheim); *Barbarossa* — Rudovous, italské přízvisko německého císaře Friedricha II. z rodu Hohenstaufů (vládl 1152—1190), o němž vypráví lidová pověst, že spí se svými rytíři v hoře Kyffhäuseru a čeká, až bude třeba osvobodit Německo; *Amfion* — v řeckém bájesloví hudebník, který dostal od bohů lyru; *Mayseder* — Josef M. (1789 až 1863), vídeňský houslista a skladatel; *Wann die Schwalben...* — Když letí vlaštovky domů, sentimentální vyhnanecká píseň Karla Herlossohna (Herloše) z r. 1842, zhudebněná Franzem Abtem; *Offenbachův Pluto* — bůh podsvětí v operetě Orfeus v podsvětí od Jacquesa Offenbacha (1819—1880);
- 37: *v aztéckých hájích* — Aztékové jsou indiánský kmen, usedlý v době objevení Ameriky v Mexiku; *vanilla* — rostlina pnoucí se po stromech, jejíž plody se prodávají jako vanilka; *kopajva* — tropický americký strom, poněkud připomínající náš akát; *Num soll ich sagen und singen...* — Nyní mám vyprávět a zpívat o polnicích a řinčení mečů, a slyším přece znít šalmaje a zpěv skřivánek; *Jiskra* — Karl Giskra (1820—1879), tehdejší brněnský purkmistr, pozdější rakouský politik, horlivý centralista a germanisátor; viz Č. spol. I, 56; *Friedrich Uhl* — vídeňský novinář a spisovatel (1825—1906); *Presse* — viz vysv. k str. 20;
- 38: *Od Schillera... co loupežníci* — týká se Schillerovy tragedie *Loupežníci*, která se odehrává v českých lesích; její postavy však jsou Němci, krom českého šlechtice Kosinského, který se k nim hlásí, protože ho zlý soused připravil o statek; *Kolatscheck* — Adolf K., něm. novinář, brojící nenávistně proti Čechům a Slovanům, viz Č. spol. I, 21;
- 39: *vpád Prusů do Sas* — šlo o vpád Prusů do Holštýnska, kde byla přemožena rakouská posádka; viz Č. spol. I, 37; *císařský manifest* — byl vydán 17. června 1866; *augurská proroctví* — proroctví, jaká u starých Římanů pronášeli kněží na př. podle letu ptáků; *pan Beust* — Friedrich Ferdinand B. (1809—1886), státník tehdy saský, po válce r. 1866 rakouský; *klenoty saské* — královské „rodinné“ poklady saské byly tehdy převáženy z Drážďan přes Prahu do Bavorska; *Zelená komora* — viz vysv. k str. 30;
- 40: *Rosental* — sady na severozápadním okraji Lipska; *Poniatowski* — Józef P. (1763—1813), polský vojevůdce, který zahynul po bitvě u Lipska (19. října 1813), když kryl ústup francouzského vojska, v řece *Halštrovu* (něm. Elster), protékající Lipskem; „*butterbemmchen*“ — chlebiček s máslem; „*blümchenkaffee*“ — viz vysv. k str. 30; *Spreewald* — lesnatá nížina v Dolní Lužici, protékáná rameny Sprévy; „*boj bratrů proti bratrům*“ — manifest Františka Josefa I. označil válku r. 1866 jako „válku Němců s Němci“;
- 41: *Er leidet an Größenwahnsinn* — trpí velikášstvím;

- 43: *asentování* — odvádění k vojsku; *pomník od Kolína* — postavený na památku vítězství rakouského vojska nad pruským u Kolína 17. června 1757;
- 44: *Herostrates* — zapálil z touhy po slávě ve svém rodišti Efesu r. 356 před n. l. chrám Artemidin, jeden z t. zv. divů světa; *ústy Seumovými* — viz vysv. k str. 19; *ve Zhořelici* — Zhořelec, město ve Slezsku, dnes jím prochází hranice mezi NDR a Polskem; *Friedland* — Frýdlant;
- 45: *První myslivec*... — citáty ze Schillerova Valdštýnova tábora v překladě J. J. Kolára z r. 1866; odtud dále citován kapucín, markytánka a j.;
- 48: *Les trois frères*... — tehdejší proslulé pařížské restauranty; *Rousseau* — Théodore R. (1812–1867), franc. krajinář; *Flamm* — Albert F. (1823–1906), něm. krajinář;
- 49: „*carte du jour*“ — jídelníček; *filets de boeuf*... — svíčková, telecí řízek špikovaný, maso s majonézou; *hors d'oeuvre* — předkrm;
- 50: *výpalky* — destilační zbytky v lihovarech, které se zužitkují při výkrmu dobytka; *Saphir* — Moritz S. (1795–1858), vídeňský humorista;
- 51: *Benedek* — Ludwig von B. (1804–1881), r. 1866 vrchní velitel rakouského vojska v Čechách; *parola* — směrnice, heslo;
- 52: *s indignací* — rozhořčeně; *nádraží východní* — dnešní Praha - střed; *invalidovna* — vojenský dům v Karlíně;
- 57: *cholerina* — lehký druh asijské cholery; *exces* — výstřelek, výtržnost; *Virtembersko obsadilo knížetství hohenzollernské* — 25. června 1866, neboť stálo po boku Rakouska proti Prusku, a proto se zmocnilo rodového panství pruských králů; *Prager Zeitung* — úřední list pro české země; viz Č. spol. I, 13;
- 58: *stafáže* — zde vzezření; *Řetězový most* — v l. 1846–1897 na místě dnešního mostu Umělců; *Doré* — Gustave D. (1833–1883), slavný franc. ilustrátor; *parvenu* — povýšenec;
- 59: „*L'art de vaincre*...“ — „Umění vítězit je ztraceno bez umění zásobovat“, heslo franc. proviantní služby; *Ziethen* — Hans Joachim Z. (1699–1786), pruský generál, který bojoval v r. 1757 u Prahy; *piketa* — polní hlídka; „*lůža*“ z *Pětikostelního plácku* — viz str. 16;
- 60: *table d'hôte* — prostřený stůl;
- 61: *Verpflegssystem* — zásobovací systém; „*Nejdřív kráčí čas*...“ — citát z Jean Paula (viz vysv. k str. 20 a Č. spol. I, 15); *pravopis analogický* — podle analogie hadi-hady; Neruda však míní pravopis fonetický, t. j. podle výslovnosti; *Klopstock* — Friedrich Gottlieb K. (1724–1803), klasik něm. básnictví, zabýval se též jazykovými otázkami; *přátelé se k němu sejdú* — trojverší z moravské lidové písně o smrti člověka „Kdo se v pátek roznemůže“; *Moniteur* — viz vysv. k str. 33; *Černý kuň* — U černého koně, býv. hostinec v Praze na Příkopech;

- 62: *Schlözer* — buď August Ludwig Sch. (1735 — 1809), něm. dějepisec a publicista, znalec slovanského života, nebo Kurt von Sch. (1822 až 1894), pruský diplomat a dějepisec;
- 63: *mluno* — elektřina; *zabnati do chobotku* — do úzkého zálivu, přeneseně do úzkých; *Ben Akiba* — učený rabín z 1. a 2. stol., postava dramatu Uriel Acosta od něm. spisovatele Karla von Gutzkova, kde opakuje neustále citovaná slova; *buntovní válka* — buntem (něm. Bund) míněn svaz německých států, v němž do r. 1866 vedlo Rakousko, po vítězství nad Rakouskem a vyloučení Rakouska z buntu Prusko; o toto vedení ve válce hlavně šlo;
- 65: *koruna českých zemí* — koncem května 1866 byla odvezena do Vídně a uložena v císařské klenotnici; *Vladislavský dvůr* — Vladislavský sál;
- 66: *Bruska* — potok pramenící pod Břevnovem, tekoucí Jelením příkopem a vlévající se podzemní štolou pod Hradem do Vltavy; *sensitivní květina* — citlivka, mimosa;
- 70: *válka sedmidenní* — Prusové překročili hranice 23. června a porazili rakouské vojsko na hlavu u Hradce Králové 3. července; „*dobrovolník*“ — Rieger a Bělský nabízeli ministerstvu ve Vídni ozbrojenou pomoc obyvatelstva, ale byla odmítnuta; *Rakousko má býti z buntu vyhozeno* — viz vysv. k str. 63; *mladší Macchiavelli* — italský dějepisec a politik Niccolo Macchiavelli (1496 — 1527) napsal r. 1532 dílo *Il Principe* (Kníže, Vládce), v němž doporučoval vládnout bezohledně silou i lstí; toto dílo bylo pak napodobováno i potíráno jinými spisy, na př. Antimacchiavellem pruského krále Friedricha II.; *zemská obrana* — sbor dobrovolníků, „landšturm“;
- 71: *hrabě Lažanský* — Antonín hr. L., správce místodržitelství, který utekl před začátkem války do Plzně a do Klatov; *u sadovského Chlumu* — Sadová (Sadoví) je osada, Chlum ves u Hradce Králové, kde došlo 3. července k rozhodující bitvě; *Czörnig* — Karl C. (1804 — 1889), vysoký rakouský úředník, organisátor dopravy, statistik;
- 72: *pensionování důstojníci* — při zamítnutí dobrovolné zemské obrany je Vídeň považovala za jedině vhodné velitele pro ni; *Nevěsta messinská* — Schillerova tragédie z r. 1803; *Kuranda* — Ignaz K. (1811 — 1884), něm. liberální novinář, vydavatel časopisu *Ost-deutsche Post*, neoblíbeného v lidu pro Kurandův „hypercentralismus“; Kuranda list za války r. 1866 v době vyhlášení výminečného stavu nad Vídní zastavil, aby se vyhnul ostudě a zániku časopisu; viz Č. spol. I, 51; „*im Wechselzeichnen*“ — v podpisování směnek (zeichnen znamená jednak kreslit, jednak podpisovat); *Jiskřiv „německý jezdec“* — viz vysv. k str. 37;
- 73: *jediného slovanského ministra* — Palacký a Rieger jednali ve Vídni s Poláky a Charváty o federalisaci Rakouska a o ustanovení Gołuchowského ministrem, ale bez úspěchu; *surka* — ošňurovaný charvátský kabát; „*dei dieci*“ — srov. vysv. k str. 8;

- 74: *zazdění proslaveného mělnického vepře* — jistý tesař v Mělníce zazdil vepře ze strachu před Prusy, ale vepř pošel (NL 15. července 1866); *Gablerova . . . Johana d' Arc* — historická tragedie konservativního politika Viléma G. (1821—1897) z r. 1866; viz Č. div. III;
- 75: *olim, nunc* — kdysi, nyní; *centrifugální* — odstředivý; zde protiklad k *centralistický*, t. j. soustřeďující (vládu do Vídně); *Clam-Gallas* — Eduard hr. Cl.-G. (1805—1891), generál jízdy, sborový velitel v Čechách, jehož zachránila před vojenským soudem intervence „české“ šlechty;
- 77: *vtipkalové* — týká se výkladů Komenského v Labyrintu světa;
- 78: *moratorium* — prodloužení platební lhůty; *rata* — lhůta, též částka v určitých lhůtách (ratách) splatná;
- 79: *české lesy . . . Schillerova Karla Moora* — viz vysv. k str. 38; *Kladde-radatsch* — viz vysv. k str. 27; *na Sprévě . . . na Dunaji* — v Berlíně . . . ve Vídni;
- 80: *Wachenhusen* — Hans von W. (1823—1898), něm. spisovatel, válečný zpravodaj a cestopisec; *Semper aliquid haeret* — vždy něco uvízne; *Heinův Ratcliff* — jednoaktová tragedie William Ratcliff (jméno loupežníka) od Heinricha Heina z r. 1822;
- 82: *Paris* — v řeckém bájesloví krásný jinoch, který měl rozhodnout o kráse tří bohyň podáním jablka; *Tell* — Vilém T., švýcarský národní hrdina, dal podnět k vítěznému boji Švýcarů za svobodu tím, že zastřelil habsburského místodržitele ve Švýcarsku, na jehož příkaz musil sestřelit jablko s hlavy svého syna; *Newton* — Isaac N. (1643—1727), angl. matematik a fysik, objevil prý zákon o rychlosti pádu těles při pádu jablka se stromu; *Jean Paul* — viz vysv. k str. 20; *Arndtova píseň . . .* — Ernst Moritz Arndt (1769 až 1860) napsal mnoho německých vlasteneckých písní, tak i píseň „Was ist des Deutschen Vaterland“ (Co je vlastí Němce) s refrémem „Mein Vaterland muss grösser sein“ (Má vlast musí být větší), zde parodovaným slovem *kleiner* — menší; *dualismus* — rozdělení státního celku na dvě samosprávné části; *federalismus* — viz vysv. k str. 10; *Viergruppensystem* — systém čtyř skupin (německých států); *Bier* — pivo;
- 83: *jehlovky* — pušky zavedené r. 1840 v armádě pruské; nabíjely se zezadu a prach se zapaloval jehlou, kdežto rakouská armáda nabíjela ještě pušky ručně zpredu; *zu deutsch ein ganzes Scheffel von Uhren* — po německu ošatka plná hodinek; *bitva u Chlumu* — viz vysv. k str. 71; *bitva u Kolína* — viz vysv. k str. 43; *norimberská vejce* — druh starých kapesních hodinek;
- 84: *Qui vient . . .* — Kdo odejde od flétny, vrátí se k bubnům; *Quido Mánes* (1828—1880), malíř žánrů (drobných obrázků ze života), bratr Josefa Mánesa; *Barvitius* — Viktor B. (1834—1902), malíř a ilustrátor; *Humory* — Humoristické listy, které vydával od 8. 2. 1858 J. R. Vilímek za stálé spolupráce Nerudovy; *Steinhauser* — A.

G. St., knihkupec v Praze na Příkopech; „*einköpfige Deutsche... mit französischen Rücken*“ — dvojsmysl vtipu záleží v tom, že Neruda využívá velkých písmen starého německého pravopisu: Deutsche znamenalo tehdy Němci, ale také německé (karty), neboť i přídavná jména psala se tehdy s velkými začátečními písmeny. Tedy: *einköpfige Deutsche* — jednohlaví Němci, anebo jednohlavé německé (karty); podobně upraven i další německý text. Jeho obyčejný dnešní smysl je: jednohlavé německé, obyčejné s červenohnědými hřbety, zvláště jemné s nejnovějšími zaručeně francouzskými vzorky na hřbetě, dvojhavé německé, středně jemné švýcarské s červenohnědými hřbety, dětské německé (nejnovější vlastní vydání), jemné dětské s francouzskými hřbety, zvláště jemné dětské dvojité německé, zvláště jemné dětské dvojité německé s francouzskými hřbety;

- 85: *augit* — druh barevného křemičitanu; *Elysejská pole* — přední pařížská třída; *Bois de Boulogne* — Bouloňský lesík, sad u Paříže; *při kursech vincenneských* — při dostizích ve Vincennes (východní předměstí Paříže); *vodopády versailleské* — fontány v rozsáhlém zámeckém parku města Versailles (východně od Paříže);
- 86: *Köln. Ztg* — Kölnische Zeitung, list vycházející v Kolíně nad Rýnem; *permanenci* — pravidlem; *místnost* — zde prostranství v zahradní restauraci (Stromovka, Letná atp.);
- 87: *kordiálnost* — srdečnost;
- 89: *brošura berlínská* — anonymní publikace Pláč koruny české, kterou vydal za pruské okupace Čech v Berlíně novinář a překladatel Antonín Kotík (1840—1919) tiskem Troviče a syna a která byla i po válce pašována do Čech v nových a nových vydáních, kde byly fignovány tiskárny pražská, amsterodamská a j. „Staročech“ radí tam „zpod Blaníku“ koncem července 1866, aby Čechové vybudovali s pomocí Prusů samostatné království; *Figaro* — chytrý, všudypřítomný sluha z veselohry Figarova svatba od franc. spisovatele Pierre Augustina de Beaumarchais (1732—1799);
- 90: *korunu českou... toužit po domově* — viz vysv. k str. 65; *lotokolektura* — loterní sběrna; *Hugenoti* — opera od Giacoma Meyerbeerera (1791—1864) z r. 1836, česky hraná v překladu B. Pešky po prvé 13. ledna 1850;
- 91: *pan okresní* — okresní hejtman; tyto politické náčelníky zřídil režim Bachův a od té doby zůstali až do Května 1945; *chtějí pomoci naší vládě, jak pomohli papežské* — jesuité papežské vládě nepomohli; 29. března 1861 prohlášen Řím za hlavní město království Italského a papežský stát ztratil většinu dosavadní rozlohy;
- 92: *malum omen* — zlé znamení; *reflex* — odlesk; *v lesíku bělohorském...* *jednou do roku* — v neděli po sv. Markétě (13. července), protože pouť vznikla z církevní slavnosti sv. Markéty v blízkém Břevnově;
- 93: *hvězdní prachárna* — zámček ve Hvězdě, založený r. 1555, byl za

- Josefa II. proměněn v prachárnu a teprve za války r. 1866, kdy byl střelný prach vyklizen, byla znovu objevena jeho umělecká výzdoba; *arabesky italské* . . . *půdy* — jejich tvůrci byli italští štukatéři; *Zeus* — nejvyšší z řeckých bohů; jeho znakem byl orel;
- 94: *dánská válka* — válka Pruska proti Dánsku o Šlesvik a Holštýn r. 1864, viz Č. spol. I, 37; *glossář* — slovník;
- 96: *rosa* — druh obilí, z něhož se dělala kaše; *doverské prášky* — lidový prostředek proti průjmu; *detto* — rovněž; *v páté čtvrti* — v Židovském Městě (Josefově); *pražský měšťanosta* — primátorem v letech 1863—1867 byl JUDr Václav Bělský (1818—1878);
- 98: *starý Fric* — pruský král Friedrich II.; *Ziethen* — viz vysv. k str. 59;
- 99: *bitva u Jeny* — Napoleon I. tam porazil 14. října 1806 Prusy; *Löffelgarde* — garda ozbrojená lžicemi; *Servus, Neupreussen* — Buďte zdrávi, občané Nových Prus; *Neu-Breslau* — Nová Vratislav (nynější Wrocław v polském Slezsku);
- 100: *ad captationem* — aby si získali přízeň; „*At se pinkl hází*“ — pouliční píseň, zpívaná flašinetářem Fr. Haiszem (viz Žerty, hravé i dravé) již po Bachově pádu r. 1859; *císař Ferdinand* — vzdal se 2. prosince 1848 vlády ve prospěch Františka Josefa I., ale Čechové nezapomněli, že se dal r. 1834 korunovat za českého krále a že podepsal konstituci r. 1848; sídlil po abdikaci v době míru na pražském hradě; *brob sv. Jana Nepomuckého* — stříbrný náhrobek byl tehdy odvezen zároveň s korunními klenoty do císařské klenotnice do Vídně; *lantveři* — domobrancí, zde záložníci;
- 101: *Na, en balkon* . . . — No, balkon, taky dobře! (berlínské nářečí);
- 102: *trumeau* — skříň se stojacím zrcadlem; *s tuší* — se sprchou;
- 103: *z oken skladatelových* — v paláci Lažanského z r. 1862 na Smetánově nábřeží;
- 104: *zelené mýdlo* — podřadné mazlavé draselnaté mýdlo; *dem Übermasse folgt der Überdruss* — po premíře následuje omrzení; *vesper* — v němčině znamená svačinu; je to však slovo latinské, které znamená večerní pobožnost, naše nešpory;
- 105: *Švertáskové, Chlumecký* — tehdejší pražská lahůdkářství; *nákladnický dům* — pravovárečný, s jehož vlastnictvím bylo spojeno právo vařit pivo;
- 106: *glasovaný* — uhlazený; *Bělský* — viz vysv. k str. 96;
- 107: *utrakvistický* — mluvící česky i německy; *wor ich auch* . . . — stával jsem taky na stráži;
- 108: *O'Connell* — Daniel O'C. (1775—1847), irský státník, který bojoval za nezávislost své země na Velké Británii;
- 109: *Husarenstückchen* — husarské kousky;
- 110: *kordiální* — viz vysv. k str. 87; *pifferari* — pískání; *Arionové* — Arion byl řecký básník a hudebník z doby kolem roku 600 před n. l., zobrazovaný potom zpravidla s lyrou; „*Naprej*“ — „Naprej, zastava Slave (Kup ředu, prapore Slovanstva)“, slovinská hymna

- z r. 1860, u nás potom hojně zpívána; *Brenner, Werther* — rakouský a pruský zástupce při vyjednávání o mír;
- 111: *v den bitvy skalické* — 28. června; *galopáda* — zde dostihy;
- 112: *Sadoví* — Sadová, viz vysv. k str. 71; *Pilsner Bote* — časopis českého měšťanstva v Plzni; *zarazila Pr. Ztg vydávání své* — byl to list vládní; *Bohemia* — list konservativních měšťanů pražských; *Pražský deník* — český vládní list, který vycházel od 16. června 1866;
- 113: *translátor* — úřední překladatel; *Barák* — Josef B. (1833—1883), spisovatel a novinář několikrát už předtím vězněný a internovaný; za pruské okupace byl učiněn odpovědným za tisk a za divadlo; *Päumann* — Anton P. (zemřel 1870), pražský policejní ředitel za doby Bachovy, zavilý nepřítel českého národa; *Žižkova smrt* — hra Josefa Jiřího Kolára, napsaná za revoluce r. 1848, po její porážce zakázaná, hrála se znovu teprve za pruské okupace (viz Č. div. III);
- 114: *parcielní* — dílčí, drobný; *in natura* — v naturáliích; *relutum* — peněžní náhrada;
- 115: *species* — odrůda; *Olomúcké noviny* — Olomoucké n., konservativní list, založený r. 1865; „*Der Sieger wird zahlen*“ — „Vítěz zaplatí“; *šiméra* — franc. výslovnost řec. slova chiméra, vidina; *láska Schewova* — židova, viz vysv. k str. 24; „*einlauf*“ — došlá pošta;
- 116: *monturní ekonomie* — vojenské skladiště; „*auf Taille*“ — stará germánská přísaha položením ruky „na bok“; *ministr Goethe* — básník Johann Wolfgang G. (1749—1832) byl po jistou dobu členem vlády vévodství výmarského a potom tajným radou ve státní radě;
- 117: *v českých lesích, ale v těch Schillerových* — viz vysv. k str. 33 a 38;
- 118: *kdož sám není voličem* — volit mohl tehdy jenom člověk majetný; *sub auspiciis Steffki* — zde pod velením Steffkovým; viz vysv. k str. 31; *alter ego* — druhé já;
- 119: *Die Zunge ist...* — Jazyk je nejlepší zbraní občana;
- 120: *linie* — řadové vojsko;
- 121: *doktor Bartolo, hrabě Almaviva* — postavy z Rossiniho opery *Lazebník sevillský* podle Beaumarchaisova Figara (viz vysv. k str. 89); starý lékař tam žárlí na mladého hraběte, který se uchází o jeho neteř, protože si ji chce sám vzít;
- 123: *Dona nobis...* — Dej nám, pane, mír za našich dnů; *Evropa „de la paix“* — Evropa „mírová“; *Loyola* — Ignác L. (1491—1556), španělský válečník, který založil r. 1540 jezuitský řád a stal se jeho prvním generálem;
- 124: *expektorace* — výlevy; *Felix Dupanloup* (1802—1878), francouzský církevní hodnostář, odpůrce demokratických myšlenek; *Garibaldi* — viz vysv. k str. 30;
- 125: *Menotti a Teresa* — syn a dcera Garibaldiho; *Caprera* — jeho bydliště; *comme chez nous* — jako u nás;

- 126: *Radecký* — Václav R. (1766—1858), rakouský maršál českého původu;
- 127: *profesní* — řeholní, řádový; *páter Canisius* — Petr C. (1521—1597), rodem Holanďan, provinciál jezuitského řádu v Německu, Rakousku a v Čechách, zakladatel první jezuitské koleje v Praze, kde pobýval v l. 1555—1556; *Figlia son...* — Jsem dcera vojáka, nenávidím mír; *Blahověst* — katolický týdeník, založený r. 1847 Václavem Štulcem; *partyzán* — stoupenec, obhájce;
- 128: *belgický proces* — konal se v Bruselu 13.—16. května 1864; jesuité si přivlastnili pozůstalost bohatého antverpského soukromníka Viléma de Boey a dostali zákonitého dědice Benedikta de Bucka falešnými udáními do žaláře;
- 129: *navštíví nás ještě jednou páteři jesuité* — již koncem května 1866 přistěhovali se do Prahy do misionářského domu u Sv. Ignáce na Karlově náměstí čtyři kněží z Tovaryšstva Ježíšova, kteří měli být jádrem obnoveného jezuitského řádu v Čechách; *doba „velkého šismatu“* — schisma, rozkol v církvi od dvojpapežství v r. 1378 do koncilu v Kostnici v l. 1414—1418, kterým byla obnovena jednota církve; *článek „Veřejné mínění a jesuité“* — v Blahověstu 5. listopadu 1866 s podpisem T. N., od Tomáše Nováka, tehdy kaplana v Lužci;
- 130: *zaražení* — založení; *Prosit!* — ať slouží ke zdraví;
- 131: *Sueovy romány* — míněn zvláště protijesuitský román Věčný žid (Le juif errant, doslovně Bludný žid) od Eugena Sue (1804—1857), sociálního romanopisce francouzského, z let 1844—1845; „*klep*“ o ... *Girardovi* — franc. jesuita J. B. Girard (1680—1773) byl jako rektor semináře v Toulonu obžalován, že svedl dívku; byl sice uznán r. 1731 většinou hlasů v parlamentu d'Aix nevinným, ale před veřejným míněním se musil skrýt;
- 132: *Wanderer* — vídeňský časopis vydávaný českými politiky; více o něm viz v Dopisech II;
- 133: *kolegia* — ústavy pro výchovu kněží; *Bekx* — Petr B., v letech 1853—1884 generál Tovaryšstva Ježíšova; *ad maiorem Societatis Jesu gloriam* — pro větší slávu Tovaryšstva Ježíšova (ironická obměna jezuitského hesla „Omne ad maiorem Dei gloriam“, vše pro větší slávu Boží); *Časopis katolického duchovenstva* — r. 1866 vyšlo tam několik článků K. V. (Karla Vinařického, viz dále) proti NL na obranu jesuitů, které útočí i na Nerudu („Veliký Neznámý pod zednickým znakem“), tak na př. „Jesuité a národnost česká“ (str. 545—556), „Replika Národních listů na články naše o jesuitech“ (str. 630—638); *vyšehradský učenec* — tak se sám nazval vyšehradský kanovník Karel Alois Vinařický v brožuře „Jesuité. Odpověď Národním listům“, vydané r. 1866 anonymně (napsali K. Vinařický a Ant. Skočdopole). Na obálce se čte, že tu odpovídá „starý učenec vyšehradský mladému nedouku v Národních listech“;

- krejzlík* — Časopis katolického duchovenstva vyvracel r. 1866 (str. 539) zprávu NL, že jesuité chodí v třírohém klobouku a ve střevících s přezkami; na slavnosti v Bubnech byli prý křížovníční klerici (široké límce na koláru); *Baleary*... — Vinařický odpověděl, že se Neruda „nedočetl posud, že ostrovy balearské jsou skutečné bílé hory, jejichžto bílé skalnaté stěny již ve vzdálí 10 mil z lůna mořského plavcům na odiv vystupují“ (Časopis katolického duchovenstva 1866, 632); *o programu p. Beusta* — Beust (viz vysv. k str. 39) se stal 30. října 1866 rakouským ministrem zahraničí, NL o něm psaly 18. listopadu 1866;
- 134: *konkordát* — smlouva státu s katolickou církví, která nedovolovala sňatek katolíček s evangelíky;
- 135: *nový sněm* — první schůze šestého zasedání českého sněmu se konala 19. listopadu, druhá 22. listopadu 1866; „*zasedal*“ — byl vězněn, „*seděl*“; *retourka* — permanentní vstupenka;
- 136: *Bozděch* — František B., novinář (bratr dramatika Emanuela B.), zemřel r. 1865 (Nerudův nekrolog o něm vyšel v Hlasu 8. února 1865); *blava Zelinkova* — Karel Zelinka byl Nerudův redakční druh z Hlasu, zemřel r. 1865, viz o tom Nerudovy feuilletony z Hlasu 25. a 27. května 1865; *Obéral* — Jan O. (1810–1868), moravský novinář smýšlení radikálně demokratického; na sněmu r. 1848 hlasoval však s německou krajní levicí, kolísal potom mezi českou a německou národností; *sub luce umbra* — pod svícem je tma; *Schmerlingův systém* — Anton ryt. Sch. (1805–1893), státní ministr v l. 1860–1865, centralista a germanisátor, viz Č. spol. I, 404; *s nejvyšším naším církevním hodnostářem* — s kardinálem Schwarzenbergem, viz vysv. k str. 19; *Joseph de Maistre* (1753–1821), franc. katolický publicista;
- 137: *Puchmajer nemiloval to slovo „prý“* — neuvedl je v Rýmovníku z r. 1824; „*interessenvertretung*“ — zastupování zájmů; *Zelená komora* — viz vysv. k str. 30; *pokladna moskevská* — v kremelském býv. Archandělském chrámu s hroby ruských carů; „*à vol d’oiseau*“ — s ptačí perspektivy; *Le Nord* — Sever, franc. časopis hájící zájmy Ruska; „*v deskách zemských*“ *zapsaní* — velkostatkářská šlechta, jejíž pozemkový majetek byl zapsán v zemských deskách; *verifikace* — ověření;
- 138: *dvoje volby pražské* — volby do sboru obecních starších 28. listopadu, v nichž zvítězila strana žádající autonomii národnosti, a volba zástupce Starého Města do zemského sněmu 29. listopadu, v níž zvítězil proti něm. centralistovi Hasnerovi český federalista Fr. Pštross; *talapoin* — buddhistický poustevník; *Offenbachův Joviš* — viz vysv. k str. 36 (Joviš je nejvyšší z řeckých bohů); *kartánek* — lepenková krabice;
- 139: *nihilistky* — nihilisty (lat. nihil, nic) byli označováni ruští odpůrci zpátečnictví v šedesátých letech; *americké klubistky* — Americký

klub dam, založený r. 1865 Vojtou Náprstkem, viz Č. spol. I, 352; *císařovna Evženie* — žena Napoleona III. (žila 1826—1920); *Sapfónky* — básničky, podle Sapfó, řecké básničky, žijící v l. 670—530 před n. l.;

- 140: *Jesuitské melodie* — vydal je Josef Jiří Stankovský pod pseudonymem Josef Jiří Polabský; *vyšehradská brožurka* — viz vysv. k str. 133; *Vyšehrad má malér i v historii* — doslovná parodie výrazů Časopisu katolického duchovenstva (1866, 633); *to hřímavé národní „fuj!“* — Vinařický je provolal Nerudovi v Časopise katolického duchovenstva, kde se též posmíval Nerudovu výrazu „bezkrinolenky“, viz str. 139; *Eötvös* — Josef E. (1813—1871), maďarský liberální spisovatel a politik; „*sněm zvířat*“ — „Sněmy zvířat“ je mravoučná báseň Karla Vinařického z r. 1841; dále srov. vysv. k str. 158; druhé vydání vyšlo r. 1863 a útočilo na revoluční básníky, jako byl na př. J. V. Frič;
- 141: *pressjudové...* — židovští novináři čili bludní židé literární; srov. též vysv. k str. 131; *galerie byla naplněna* — po ostré řeči Riegrově proti dualismu 6. prosince 1866; *užší říšská rada* — omezovala pravomoc zemských sněmů; srov. Č. spol. I, 374; *Bobčínští* — mluvkové (Bobčinský a Dobčinský jsou směšní tlachalové z Gogolova Revisora); *pleno titulo* — plným titulem;
- 142: *Augs. AZ* — Augsburger allgemeine Zeitung, něm. liberální list; *vědy* — mudrcké knihy staroindické; *ve „všech čtyrech špeciích“* — sečítání, odčítání, násobení a dělení; *spis Légerův* — franc. slavista Louis Léger (1843—1923) vydal r. 1866 francouzskou obranu českých rukopisných padělků; *kritika jako „lucus a non lucendo“* — nesmyslná, jako je nesmyslné spojování lat. slova „lucus“ (háj) se slovem „lux“ (světlo), ač háj nesvítí („non lucendo“); toto přísloví uvádí Quintilian, římský theoretik řečnictví (kolem r. 35—95); *Ráma* — božský hrdina staroindického eposu Rámájana; *Hanuman* — král opic, spojenec Rámův v témž epose; „*diesen Kuss der ganzen Welt*“ — „tento polibek celému světu“, verš z Schillerovy oslavné písně „An die Freude (Na radost)“;
- 143: *skočdopolská anonymita* — Antonín Skočdopole byl spoluautorem anonymní brožurky Vinařického, viz vysv. k str. 133; *na počátku války amerického Severu s Jihem* — r. 1861;
- 144: *autodafé* — pálení kacířů v dobách španělské inkvisice; *finis Čechiae* — konec Čech; *Herbst* — viz vysv. k str. 16; *ut supra* — jako nahoře; *Spagnoletto* — malý Španěl, italská přezdívka španělského malíře Jusepe de Ribera (1588—1652); *Murillo* — Bartolomé Estéban M. (1618—1682), španělský malíř; *maurické vzpomínky* — Mauři (Arabové) vládli na Pyrenejském poloostrově v letech 711—1492 a přivedli jej k vysoké kulturní úrovni; *merinové ovce* — proslulé plemeno ze španělského kraje Merino; *ultramontánní* — krajně reakční, katolické;

- 145: *Varyto a lyra* — sbírka veršů K. Vinařického z r. 1843; *Svatobor* — spolek založený Palackým pro podporu žijících a uctívání památky mrtvých spisovatelů r. 1861; Neruda mu vytýkal liknavost ve stavbě pomníků;
- 146: *Barák* — viz vysv. k str. 113; *Züngel* — Emanuel Z. (1840—1895), veršovec improvizátor, autor četných proslovů; *Procházka* — Ludvík P. (1837—1888), hudební skladatel a kritik; *Bendl* — Karel B. (1838—1897), skladatel, sbormistr Hlaholu; *dle Hamletu „arcilotrem“* — Shakespearův hrdina užívá toho a podobného slova v 1. a v 3. jednání (Kolárův překlad z r. 1855 na str. 27 a 58);
- 147: „*dooráno*“ *dle Škroupova nápěvu* — z prvního jednání opery Libušin sňatek na slova Chmelenského z r. 1835 (hrána celá až r. 1850); *vyhození naše z buntu* — viz vysv. k str. 63;
- 148: *spolek akademický* — Akademický čtenářský spolek (1849—1899), středisko českého studentstva;
- 149: *na první procházku apoštolů* — viz vysv. k str. 14; *kloc* — pařez;
- 150: *Nevaldštýnův tábor* — viz vysv. k str. 45; z Schillerova Valdštýnova tábora jsou i další citáty; *Šimanovský* — Karel Š. (1825—1904), herec a režisér; *jsme všichni vojáci* — nový branný zákon po porážce Rakouska Pruskem zavedl podle Pruska všeobecnou brannou povinnost pro muže ve stáří 18—45 let;
- 151: *tři leta linie* — presenční služby, po níž přišla první a druhá záloha;
- 152: *feláb* — vojenská dovolená; *odročit... výstavu* — pařížská výstava hmotného a duševního vývoje lidstva se konala od 1. dubna do 1. října 1867;
- 154: *čikoš* — maďarský název klobouku; *den vterý* — druhý;
- 155: *mladá Čechie* — narážka na tajný revoluční kroužek z doby před r. 1848; *Gothaický almanach genealogický* — v něm. městě Gotha vycházel od r. 1764 rodopisný šlechtický kalendář; *Zapové Pomněnky* — almanach Nezabudky vyšel po třetí r. 1866 (po prvé r. 1856); přetiskoval praktické rady českým dívkám od Honoraty z Wiśniowských (1825—1856), provdané za českého spisovatele Karla V. Zapa; *Vinařického Sněmy zvířat* — viz vysv. k str. 140; *Idealisto, tys ještě pouhé děcko* — epigram básníka a překladatele Bohuslava Pelikána, považovaný ještě do nedávna za Nerudův, srov. Básně I, 509; byl určen do Květů, které Neruda s Hálkem redigoval, a vyšel tam v I. ročníku (1867), str. 54;
- 156: *landveři* — viz vysv. k str. 100; zde básníci druhého řádu; *Fr. Haisz* (1818—1899), nejpopulárnější pražský autor kramářských písní (viz Žerty); proto pojmenován obrazně nejvyšší hodností poddůstojnickou („šikovatel“); *Al. Tichý* — co do popularity druhý písničkář, proto „desátník“; *pokeltický bard* — žertovně obrazné označení podle národních pěvců (bardů) starých Keltů, národa, který ovládal původně severní Francii, jižní Anglii a Irsko; *Verlagsbureau* — nakladatelská kancelář; *o jistém muži* — o policejním

- úředníkovi Dederovi, který odvezl Havlíčka do Tyrol a přesto se vydával za jeho přítele a za českého vlastence; *internovaní Poláci králohradečtí* — po prohraném polském povstání r. 1863;
- 157: *nový sešit svého časopisu* — 8. svazek VII. ročníku Časopisu katolického duchovenstva r. 1866; *úšklebek na... interpelaci* — tamtéž na str. 637—638; *Sněmy zvířat* — viz vysv. k str. 140;
- 158: *famosní čítanky* — Vinařický byl autorem čítanek pro nejmenší děti a hojných dětských říkánek (na př. „Tluče bubeníček...“); viz str. 140; *rys* — slovy rýsa ze Sněmů zvířat odpovídal Vinařický Národním listům z 10. listopadu 1866 v Časopise katolického duchovenstva 1866 na str. 626—628; *Lenau* — Nikolaus L. (1802 až 1850), něm. básník maďarského původu z Rakouska, jehož Neruda citoval proti Vinařickému ve feuilletonu z 11. listopadu 1866; *již r. 1842* — knihkupecké datum prvního vydání Sněmů zvířat z r. 1841; *ad marginem* — na okraj; *Skočdopole* — viz vysv. k str. 133; *Štulc* — Václav Š. (1814—1887), katolický veršovec, Nerudův bývalý učitel náboženství, od r. 1860 sídelní kanovník na Vyšehradě; viz Žerty a Pod. III; *Mein Freund, die Kunst ist alt...* — Hle, nový kousek s dávnou tradicí, neb každý věk tu moudrost míval, vždy jednotkou a trojicí blud místo pravdy rozšiřován býval; slova Mefistofelova z Goethova Fausta (Čarodějnická kuchyně) v překladu Ot. Fischera;
- 159: *generál... kuchař* — proti tomu Vinařický v Časopise katolického duchovenstva 1866, str. 633; *redemptoristé* — na Malé Straně v Ostruhové (Nerudově) ulici u Kajetánů;
- 160: *oleum jecoris* — ...Aselli, rybí tuk (projímadlo);
- 161: *ministr války* — John, jehož projev otištěn v NL 3. ledna 1867; *Falstaff* — známá Shakespearova postava chlubitivého tlachala; ve hře Jindřich IV. vodí s sebou ztrápené vojáky;
- 162: *věstný* — ohlašovací, oznamovací; *l. p. 1859 i 1866* — r. 1859 poraženo Rakousko Italy u Solferina, r. 1866 Prusy u Hradce Králové; *několikapanský* — staré označování úřadu podle počtu přísedících;
- 163: *na srdce páně Klenkovo* — major Klenka byl nucen složit velení v měšťanském sboru pražském 4. ledna 1861, čímž bylo umožněno zavést české velení (Klenka byl v té věci obojaký, čekal, až přijmou české velení ostatní sbory); „*qua militaris*“ — jakoby vojenská (výraz ze Steffkova odmítání českého velení, srov. vysv. k str. 31); *Pichl* — Josef Bojislav P. (1813—1888), lékař a spisovatel, vydavatel Společenského zpěvníku českého (1851); jeho píseň „Svornost, svornost, český sbor“, složenou r. 1848 pro ozbrojený český sbor Svornost, zhudebnil Bedřich Smetana; *poděbradka* — okrouhlá červená čapka lemovaná šedou kožíšinou, kterou nosili revoluční studenti v r. 1848; *lión* — švihák;
- 164: *Svatováclavská lázeň* — stávala na Novém Městě ve Václavské ulici

- čp. 1083 — 1084; 11. března se v ní konalo shromáždění, na kterém byly formulovány požadavky lidu k císaři;
- 165: *poetové*... — žáci jednotlivých tříd rakouského gymnasia; *item* — rovněž;
- 166: *Falstaff* — viz vysv. k str. 161;
- 167: *herberk* — cechovní tovaryšská noclehárna, zde oprávnění, patent; *schultze-müllerovský vtíp* — otřelý (Schultze a Müller jsou nejobvyklejší pruská jména);
- 169: *tem* — vojenský oddíl;
- 170: *schopenhauerián* — stoupenec německého filosofa Artura Schopenhauera (1788 — 1860), hlasatele klidného, lhostejného a požitkářského pesimismu;
- 171: „*schmerzenskinder*“ — děti zrozené a žijící v bolestném utrpení;
- 173: *po volbách* — do zemských sněmů pro Čechy a Moravu; *Posel z Prahy* — časopis Václava Běláka (Fr. Šimáčka), všímající si všestranně veřejného života; *ze sněmu pak do Vídně* — členové říšské rady byli voleni zemskými sněmy; viz Č. spol. I, 374; *Sejček* — Vavřinec S., pražský předpovídatel počasí; *navštíví-li letos sv. Václav sv. Leopolda* — dojde-li k dohodě Čechů s vídeňskou vládou a obešlou-li Čechové říšský sněm (sv. Leopold je rakouský patron);
- 174: *Veselé listy* — vycházely od 12. listopadu 1866 za redakce Františka Vymazala v Brně; *Češíček* — humoristický vídeňský časopis český, bojující proti německému Kikeriki; „*z duševních obrázků*“... — Posel z Prahy přinesl 22. a 24. ledna 1867 článek „Kandidáté na sněm český“; „*musterbogn*“ — vzorkový arch; *za Schmerlinga* — viz vysv. k str. 136; *u Tří lip* — na nynější Národní tř. čp. 854; *pan B* — Fr. L. Rieger;
- 175: *dr. Čížek* — Antonín Č., mladočech, jeden z nejaktivnějších poslanců na českém sněmu; *pan Š.* — František Šimáček (1834 až 1885), redaktor Posla z Prahy, usiloval o zvelebení buržoasního národního hospodářství;
- 177: *Beust* — viz vysv. k str. 39; podporoval snahy o rozdělení vlády v Rakousku mezi Němce a Maďary proti úsilí Slovanů a Čechů o spolkový stát; „*es gibt nur a Wien*“ — „je jen jedna Vídeň“; verš z něm. patriotické písně o císařské Vídni; *mimořádná rada říšská* — byla svolána na 26. února 1867, setkala se však s odporem Čechů, kteří v ní právem viděli posilu dualismu; *Schosskinder des Ministeriums* — mazlíčkové ministerstva; *karyatida* — socha nesoucí břemeno; zde otrocký národ (narážka na urážlivý výraz něm. básníka Friedricha Hebbela o Češích a Polácích, viz Č. spol. I, 380);
- 178: „*schmerzenskinder*“ — viz vysv. k str. 171; *Staat und Nationalität* — Stát a národnost;
- 179: *levý břeh litavský* — Litava oddělovala obě části Rakousko-Uherska; „*poslední*“ slovo — brožura Druhá a poslední odpověď Národním listům k otázce o jesuitech. Svým nákladem vydal K. Vi-

- nařický. V Praze 1867; „*poslední loch*“ — poslední otvor na dřevěném foukacím nástroji, jehož přikrytím vydává na př. flétna nejvyšší tóny; *blasfemista* — rouhač; *in duplo* — dvojnásob;
- 180: *vandrbuch* — průkaz tovaryšů cestujících za zkušenou; *citoval z Goethe* — viz vysv. k str. 158; Goethův ďábel se skutečně posmívá církevnímu učení o trojici, theolog Vinařický to postřehl správně, třebaže to měl mylně za posměšek Heinricha Heina;
- 181: *donner d'avance* — dáti předem; *Litava* — viz vysv. k str. 179; *Bismarck prý se učí česky*... — ani Prusové, ani Sasové nevzdávali se pokusů ovládnout Čechy a řešit po případě vojenský konflikt zase bojem o Prahu na území českém, aby bylo uchráněno německé; *florentinský věk a květ* — kulturní rozkvět Florencie ve 13. a v 16. stol.;
- 182: *maltretovaný* — týraný; *doublé* — dvojitý zásah v šermu; *anticipando* — předem; *ilustruje* — ozařuje, zdobí; *v chrámě české Thalie* — v českém divadle (*Thalie* — Musa divadelní); *smějící se augurové* — o římských ptakopravcích (viz vysv. k str. 39) říkal státník Cato, že se diví, proč se nesmějí, když se potkají (neboť vědí, že jsou podvodníci);
- 183: *Hattala* — Martin H. (1821–1903), tehdejší profesor slovanského jazykozpytu na pražské universitě, který vydal r. 1857 Srovnávací mluvnici jazyka českého a slovenského; *finitivnost* — dokonavost slovesného tvaru;
- 184: *Knih Josue* — část Starého Zákona, vypravující o bojích izraelského vojevůdce Josue, který dobyl města Jericha tím, že dal hlučně troubit, takže rozrušené hradby padly; zde narážka na německé usilování o české země, srov. vysv. k str. 181; *strď* — med; *Siouxové* — jedna ze 7 hlavních skupin severoamerických Indiánů, o níž se píše v románech jako o zvláště kruté; *Huronové* — Indiáni kanadští, o nichž píše americký zakladatel románu o Indiánech James Fenimore Cooper v Posledním Mohykánu, že jsou nezkrotně divocí a útočí s hlučným řevem; *simplicissime* — nejjednodušeji; *noví kněží německé archy úmluvy* — hlasatelé snah o sjednocení Německa (*archa úmluvy* — posvátný stánek Židů putujících z Egypta do Palestiny, symbol Mojžíšovy úmluvy s Hospodinem o zemi zaslíbené); *z many frankfurtské*... *na špek berlínský* — r. 1848 byl střediskem sjednocování Němců Frankfurt nad Mohanem (viz Č. spol. I, 371), před r. 1870 Berlín; *amorrhejský, chananejský* — Amorrhejští byli národ sídlící v horských krajinách Palestiny před příchodem Izraelitů, kdežto v nížinách palestinských sídlili tehdy Chananejští (Kanaanité); *testamentární* — starozákonní (*Starý Testament* — Starý Zákon); *trouby kněží Josuových* — byly z beraních rohů;
- 185: *Abriman, Ormuzd* — temný bůh zla a světlý bůh dobra ve starém východním náboženství Zoroastrově; *Neue freie* — N. f. Presse, vídeňský časopis nacionalistických liberálů; *penetrantně* — pronikavě;

- juchta* — nepromokavá useň tříslová, zvaná též „ruská kůže“; *na-
rážka* na oporu českých obranných snah proti útočnému sjedno-
cování Němců, kterou hledali čeští politikové v Rusku (pouť do
Moskvy r. 1867); *scribifaxové* — pisálkové, škrabáci; *bartolomějská
noc* — v noci z 23. na 24. srpna 1572 byli v Paříži i jinde ve Francii
hromadně vyvražďováni hugenoti, francouzští evangelíci; *mit
Stumpf und Stiel* — pářezem a topůrkem; *zvoneček pražského St. Ger-
main...* — znamení k vyvražďování hugenotů v noci bartolo-
mějské bylo dáno v Paříži zvoněním z jmenovaného kostela; *Niegolewski* — mluvčí utlačovaných Poláků na berlínském sněmu
r. 1861 (viz Č. spol. I, 37—40); *beneficium clericale* — výsada du-
chovních; ve středověku to bylo i čtení a psaní;
- 186: *několik set důstojníků hannoverských* — Hannover byl tehdy ještě
samostatným státem a odpůrcem Pruska; *slečna Malá* — herečka
Otilie Malá (1844—1912) se provdala r. 1867 za tajemníka Proza-
tímního divadla Josefa Sklenáře; *Adriena* — hlavní postava hry
Adrienne Lecouvreur z r. 1849 od franc. dramatika Eugena Scribe
(1791—1861), proslulá francouzská herečka; *Johana jde a nevrátí se
více* — citát z Schillerovy Panny Orleánské, jejíž hrdinkou je Jeanne
(něm. Johanna) d'Arc; hrávala ji Otilie Sklenářová-Malá;
- 187: *žurnalistická oblaka* — galerie, kde měli místa novináři; *Arnošt
Chladný* — Ernst Florens Friedrich Chladni (1756—1827), něm.
badatel ve fyzikální akustice, známý zejména objevem zvukových
obrazců; narodil se ve Vitemberce, ale jeho předkové prý pochá-
zeli ze Slovenska;
- 188: *kvocna únorovka* — centralistická ústava, vydaná 26. února 1861,
viz Č. spol. I, 374 a 404; *strana auerspergovská* — odpůrkyně čes-
kých státoprávních snah; Adolf Auersperg (1821—1885) byl od
r. 1867 členem zemského sněmu českého, v l. 1867—1870 nej-
vyšším maršálkem v Čechách; Carlos Auersperg (1814—1890) byl
od r. 1861 poslancem českého sněmu, v l. 1867—1868 minister-
ským předsedou Zálitavska;
- 189: *Leo Meissner* — německý ústavověrný poslanec na zemském
sněmu; *Schmerling* — původce únorové ústavy, srov. vysv. k str.
136; *Beust* — viz vysv. k str. 39, 177; *Kodym* — Filip Stanislav K.
(1811—1884), lékař, popularisátor přírodovědných oborů, re-
daktor hospodářských časopisů, federalistický poslanec; *Plener* —
Ignaz P. (1810—1908), centralista, v l. 1860—1865 ministr fi-
nancí; *hohe Verfassungspolitik* — vysoká ústavní politika; *Ha-
merník* — Josef H. (1810—1887), lékař, profesor pražské uni-
versity; od r. 1861 zemský poslanec konservativního smýšlení;
Tomek — Václav Vladivoj T. (1818—1905), konservativní his-
torik a politik; *Krejčí* — Petr František K. (1796—1870), světící
biskup pražský, na základě této hodnosti automaticky člen
zemského sněmu; *Vávra* — Vincenc V. (1824—1877), spiso-

- vatel a novinář, redakční druh Nerudův, radikální demokrat z r. 1848; *Fink* — JUDr Antonín F., liberál, v l. 1862—1865 Nerudův šéfredaktor v Hlasu, viz Č. spol. I; *Husák* — Antonín H., děkan v Nymburce; *Kořínek* — František Bronislav K. (1831 až 1874), profesor, překladatel z polštiny, od r. 1867 redaktor NL; „o dalekém Turecku“ — týká se nezávazné politické rozprávky měšťanů v Goethově Faustovi při velikonoční procházce; *Vilímek* — Josef Richard V. (1835—1911), vydavatel Humoristických listů, za Schmerlinga potrestaný r. 1864 desítiměsíčním vězením; *vládní sdělení o uspokojení Maďarů* — otištěno v NL 19. února 1867;
- 191: *v kurii velkostatkářské*... — takové bylo složení sněmu, v němž převládali zástupci velkostatkářů, obchodníků a průmyslníků; podrobněji viz Č. spol. I, 368; *Saphir* — viz vysv. k str. 50; *sans gêne* — neostyšně; *Rückert* — viz vysv. k str. 10; *das Gähnen*... — Zívání, milý synu, je sic bezděčné, musíš mu však odvyknout, protože se to nesluší;
- 192: „*maiden speech*“ — první řečnické vystoupení; *Seidl* — Václav S. (1823—1903) působil buditelsky v Klatovech, v l. 1861—1868 byl zemským poslancem; v únoru 1867 podal interpelaci stran organizačních opatření, která měla uvést v platnost nové zákony; *Sladkovský* — Karel S. (1823—1880), radikální demokrat z r. 1848, zástupce šéfredaktora Národních listů, od r. 1862 zemský poslanec; jeho *nájezd na slavnou vládu* se týkal správnosti voleb do obchodní komory liberecké, budějovické a pražské;
- 193: *debata dne 25. února* — NL o ní píše 26. února, že „osvědčila ohromná většina sněmu českého, že toto státní právo české žije ve vědomí daleké většiny obyvatelstva království Českého“; k odporu proti únorové ústavě se připojila i velkostatkářská šlechta a hodnostáři církevní; *David Kub* — viz vysv. k str. 10; *vyšehradský kanovník* — K. Vinařický, viz vysv. k str. 133 a 140; *centrodualisté* — usilující o centralismus a přitom schvalující dualismus; *Plener* — viz vysv. k str. 189;
- 194: *Ausser allem Zweifel*... — Je nade všechnu pochybnost, ...právě tak je jasné, ...musím rozhodně odporovat, ...opuštění právních norem, ...poměry odpovídající ústavě, ...návrat k ústavě, ...návrat do ústavních kolejí; *doktor Tedesco* — Ludwig T., pražský lékař, zemský poslanec od r. 1861; *Sie haben gesprochen*... — Mluvil jste jako kniha; *jakou... knihu minil* — Tedesco minil podle svého původu Starý Zákon, ale Plener byl bigotní klerikál, antisemita; *Höfler* — viz vysv. k str. 16; *Klier* — Franz K., advokát v Děčíně, od r. 1861 zemský poslanec, centralista;
- 195: *Ich weiss*... — Víím, co víím, že se jmenuji Peter Steffens; *Peter Steffens* — poslanec zemský i říšský, majitel továrny ve Zlaté Koruně; viz Č. spol. I, 63; *Eötvös* — viz vysv. k str. 140; *furor teutonicus* - německá zuřivost;

- 196: *fruges consumere nati* — zrození, aby jedli plody; *Schrott* — Johannes Sch., universitní profesor v Praze, německý ústavověrný poslanec na českém sněmu; *Gross* — Gustav Robert G. (1823—1890) usiloval o postavení dráhy Žitavsko-liberecko-pardubické, stal se jejím ředitelem, později ředitelem dráhy Severozápadní;
- 197: *velká udalost dne 27. února* — toho dne přečten ve sněmovně císařský patent z 26. února, jímž František Josef I. rozpustil na radu Beustovu český sněm a nařídil vypsání nových voleb; „*un dieu en exil*“ — bůh ve vyhnanství (přejato z franc. článku „Bohové ve vyhnanství“ od Heinricha Heina); „*mein Sohn, es ist...*“ — citát z Goethovy básně Král duchů, přeložený dále do češtiny a ještě obměněný francouzsky: *brouillard sur l'eau* — mlha nad vodou; *Bedřich a Lev Thun* — Bedřich Th. (1810—1881), Lev Th. (1811 až 1888), rakouští diplomaté; druhý z nich byl r. 1848 pražským místodržitelem a stal se pak jako člen panské sněmovny vůdcem konservativní strany v Rakousku;
- 198: „*v jeho rukou dítě mrtvo bylo*“ — závěr Goethovy balady Král duchů, jejíchž známých slov se tehdy hojně užívalo k politickým vtipům, na př. v Humorech;
- 199: *Napoleon III., vynálezce francouzské svobody* — tehdejší francouzský císař se tvářil svobodomyšlným, ačkoli vládl absolutisticky; dal se r. 1851 prohlásit za císaře, ač byl r. 1848 zvolen za presidenta republiky; odtud i Nerudova narážka na korunovaci, která se týká i toho, co viděli v korunovaci na českého krále čeští liberálové a čím ji chtěl mít rakouský císař; jeho korunovace na krále uherského oznámena v NL 20. února 1867; *absolutní indiferentismus* — úplná netečnost;
- 200: *Již prý sebrali a svázali...* — zprávu o tom z Velké Revúce přinesly NL 21. února 1867; *slovanských* — slovenských; *Wie glücklich ist...* — Jak šťasten je Němec, který umí mezi Uhry uhersky;
- 201: *Glinka* — Michail Ivanovič G. (1804—1857), zakladatel ruské národní opery, autor oper Ivan Susanin, Ruslan a Ludmila atd.; *doma na Ovocném trhu* — ve Stavovském (dnešním Tylově) divadle; *lecz tak cicho...* — ale tak tiše, jako by ho bzučely včely; *Lev* — viz vysv. k str. 11;
- 203: *L'empire c'est la paix* — Císařství znamená mír; *tři velké války v Evropě* — krymská (1853—1856), šlesvickoholštýnská (1864) a prusko-rakouská (1866); *rada pětistovková* — poslední sněm franc. buržoasní revoluce před Napoleonovým uchvácením trůnu; *billard* — tlachal;
- 204: *Jungczechische Zustände* — Mladočeské poměry; *v pruských barvách* — černé a bílé;
- 205: *Deutschösterreichové* — němečtí Rakušané, víc Němci než Rakušané; *za Belcrediho* — Richard hrabě B. (1803—1902) byl státním ministrem a ministerským předsedou v Předlitavsku v l. 1865 až

- 1867; projevil pochopení pro federalistické i autonomní snahy německých národností; *enfant perdu* — ztracené dítě;
- 206: *Schillerova „dívka z ciziny“* — v básni takto nazvané je cizinka symbolem jara; zde dostává název i symbol smysl jiný, nový;
- 207: *Blahověst* — viz vysv. k str. 127; *Patiss a d'Arcas* — příslušníci a obránci jesuitského řádu, Georg Patiss vydal r. 1866 spis *Die Anklagen gegen die Jesuiten*; *Hindu* — pův. perské označení Indů; *liguoriáni* — redemptoristé, katolický duchovní řád, zal. r. 1732 v Neapolsku sv. Alfonsem Maria de Liguori pro misijní činnost protireformační v zemích dříve zcela katolických; *Václav Štulc* — viz vysv. k str. 158;
- 209: *tyrolienna* — německý tanec kolový, při němž se v melodii ozývají prvky jodlování; *Gross* — Ferdinand G. (1849–1900), něm. humorista a feuilletonista; *plattdeutsch* — dolnoněmecké nářečí; „*kolovodža*“ — vedoucí tanečník jihoslovanského tance kolo; *vždy šest let* — šestileté období mezi volbami do zemského sněmu; *dvakráte „volenou“ po sobě* — narážka na rozpuštění sněmu a vypsání nových voleb; *restitutio in integrum* — navrácení ku předešlému právu;
- 210: *Bedřich Thun* — viz vysv. k str. 197;
- 211: *strana auerspergovská* — viz vysv. k str. 188; *zámek zasmucký* — patřil tehdy hraběti Jaroslavu Sternbergovi, členu panské sněmovny; *pražské dítě vídeňské Presse* — Presse, pražský německý deník, poplatný vídeňské Neue freie Presse, viz vysv. k str. 20; *reckenhafte Gestalten* — bohatýrské postavy; *ein Herr von Adam* — pán z Adamů;
- 212: *Ben Akiba* — viz vysv. k str. 63; *Ryger* — dr. Anton R., člen zemského sněmu moravského a říšské rady ve Vídni, viz Č. spol. I, 63; *Liebig* — Justus L. (1803–1873), něm. chemik;
- 213: *Ganges* — posvátná hlavní řeka indická; kráva byla posvátným zvířetem Indů, od nichž odvozovali romantikové původ Slovanů; *Minerva* — římská bohyně moudrosti, která se podle báje narodila z hlavy nejvyššího z bohů; *Evae!* — výkřik radosti; *dithyramb* — oslavná báseň; *válčení s Černou Horou* — roku 1858;
- 214: *Korrespondenzblatt...* — Věstník německých sdružení posluhů; *Girardin* — Emile G. (1806–1881), franc. žurnalista a politik;
- 215: *jistý generál rakouský* — Khevenhüller, viz str. 337; *nové politické vítězství* — ve volbách 20. a 22. března 1867 byli v kurii venkovských obcí a měst zvoleni skoro všude tíž poslanci, pro jejichž postup dne 25. února (viz vysv. k str. 193) byl sněm 27. února rozpuštěn (viz vysv. k str. 197); *opera Adamova* — Sládek prestonský od franc. skladatele Adolphe Charles Adama (1803–1856); Bruns-
wikův text přeložil J. Zelenka;
- 216: *cislajtánské slovanské kvarteto* — v Předlitavsku žili Čechové, Slováci, Poláci a Ukrajinci; *Hanslick* — Eduard H. (1825–1905), vídeňský hudební kritik; *Ander* — Alois A. (1821–1864), teno-

- rista vídeňské Dvorní opery, rodilý Moravan; *konduita* — zde služební kvalifikace; *maliciésní* — zlomyslný;
- 217: *strike* — stávka, „štrajk“; *Slovensko... všanc* — dualismem stali se Slováci součástí zalitavské části Rakousko-Uherska;
- 218: *Figaro* — viz vysv. k str. 89; *federalisté... probráli* — v kurii velkostatkářské zvítězili ve volbách 26. — 28. března 1867 „ústavověrní“ auerspergovci a tím byl také potřen český odpor proti dualismu; stalo se to však jen působením hrubého vládního teroru, korupcí, podvody, amnestováním zločinců, uznáním volebního práva šlechtice mrtvého atd.;
- 219: *Austria erit* — zkráceno z lat. hesla „Austria erit in orbe ultima“, „Rakousko bude ve světě poslední“, t. j. zůstane do konce světa; *Norddeutsche allgemeine* — N. a. Zeitung, severoněmecké všeobecné noviny, orgán pruských junkerů;
- 220: *Tomášská ulice* — vede na Malostranské náměstí, kde bylo tehdy místodržitelství; „*ultramontánnost*“ — zde pravověrnost, srov. vysv. k str. 144; *vlastní šlechta česká* — ta, která uznávala historické státní právo;
- 221: *Marcelové* — Marcel je postava zbrojnoše z Meyerbeerovy opery *Hugenoti*, fanatického nepřítele katolíků, který zpívá divokou píseň o vypalování klášterů a vybíjení mnichů; *Translajtanie* — zalitavská část Rakousko-Uherska; *régulateurs des avaries* — regula-toři nehod; *Roebuck* — John Arthur R. (1802—1879), angl. politik; *puritanism* — fanatické evangelictví anglické, obdoba francouzského hugenotismu Marcelova; zde mravní zanícení;
- 222: *Štěpánské náměstí* — dříve horní část Malostranského náměstí, kde bylo místodržitelství a vojenské velitelství; *Brokoff* — Ferdinand B. (1688—1731), sochař; „*její province...*“ — země připojené k Předlitavsku, jejichž poslanci dojížděli do Vídně na zasedání říšské rady; *Czajkowski* — Michal Cz. (1808—1886), polský historický romanopisec, turecký důstojník; Dunaj oslavuje v románě Kirdžali (1832, česky 1852); *Arpádovci* — první panovnický rod maďarský; zde Maďaři; *Trojjediné* — Trojjediné království, t. j. Charvátsko, Dalmacie a Slavonsko; *honvéd* — voják dobrovolné maďarské zeměbrany;
- 223: *Ludvík Kossuth* (1802—1894), vůdce maďarské revoluce r. 1848, který uprchl po kapitulaci uherské armády u Világoše r. 1849 do ciziny a tam revidoval zejména svou národnostní politiku v revoluci; *Janko Král'* (1822—1876), slovenský revoluční básník; *Montjoye* — hlavní postava stejnojmenné hry franc. dramatika Octava Feuilleta (1821—1890), provedené česky r. 1863 s významným kritickým ohlasem, srov. Č. div. II, 383; nemiluje barvu modrou, protože je to barva romantického snění;
- 224: *do svých „sněmovních oblaků“* — zasedání nového sněmu se konalo 6. dubna 1867; srov. str. 187 a 197; *Lucemburk* — Francie tehdy

jednala s Holandskem o koupi Lucemburku, proti čemuž se stá-
vělo Prusko;

- 225: *Elsas* — Alsasko, porýnská krajina, kde se němčina a francouzština prolínají; tehdy patřila k Francii; *písnička o dlouhém jazyku* — Arndtova píseň „Co je vlastí Němce“ (viz vysv. k str. 82), v níž se připojuje k Německu každá země, kde se mluví německy; její refrén „Má vlast musí být větší“ je zde přeložen do francouzštiny a jen jeho konec ponechán německým; *divinace* — schopnost předvídat budoucnost;
- 226: *nace* — pohrdlivý výraz pro národnosti; *Petőfi* — Sándor P. (1823 až 1849), maďarský revoluční básník;
- 227: *consilium in usum*... — rada ve prospěch předlitavské vidiny, jejímž autorem je Beust; nové vydání; tiskem a nákladem Karla Auersperga (srov. vysv. k str. 39 a 188); *šajtle* — pramen vlasů nebo vousů; *pět světýlek*... — tehdejší socha Jana Nepomuckého na Karlově mostě měla pět hvězd (na památku oněch, které prý slétly do Vltavy při jeho utopení) a ty se 15. května večer rozsvěcovaly, aby se odrážel třpyt jejich světla ve Vltavě; *Eduard Grégr* (1827–1907), politik, novinář a nakladatel, bratr majitele Národních listů Julia Grégra; *Hasner* — viz vysv. k str. 16; *Hýra* — František H., mlynář, člen obchodní komory plzeňské; byl poslancem za německou ústavověrnou stranu od r. 1867, neuměl však slova německy;
- 228: *Höfler* — viz vysv. k str. 16; *Banhans* — Anton B. (1825–1902), od r. 1867 zemský a říšský poslanec, později ministr; *Tedesco* — viz vysv. k str. 194; *Plener* — viz vysv. k str. 189; *Herbst* — viz vysv. k str. 16; „*rechenhafte Gestalten*“ — viz vysv. k str. 211; *Kolár mladší* — František K., komik, synovec tragéda Jos. Jiřího Kolára; *bonhomní vlásenka* — paruka pro masku plešatého dobráka; *Zeidler* — Josef Hieronymus Z. (1790–1871), opat strahovský, z tohoto titulu zemský poslanec; *merino* — viz vysv. k str. 144; *naš kardinál* — viz vysv. k str. 19; *Carlos Auersperg* — viz vysv. k str. 188;
- 229: *ewig courfähig* — vždy upravena k návštěvě panovnického dvora; *Michal Klapp* (1834–1888), vídeňský novinář, pražský rodák; *Lev Thun* — viz vysv. k str. 197; „*ständehaus*“ — panská sněmovna; *Bělský* — viz vysv. k str. 96; *Rieger, jehož tchán* — Riegrův tchán byl František Palacký; „*vici*“ — zástupce; *Rothkirch* — Karl R. (1807–1870), v l. 1866–1867 místodržitel království Českého; *Hartig* — Edmund H. (1811–1883), nejvyšší zemský maršálek (předseda sněmu), auerspergovec; *stadium Demosthenových oblázků* — začátky řečnictví (řecký řečník Demosthenes odvykal v svých začátcích koktání tím, že si vkládal pod jazyk oblázky); *lapsus linguae* — přerěknutí; *Šembera* — viz vysv. k str. 9;
- 230: *normálka* — obecná škola ve větších městech;

- 231: *Lykurgové, Solonové a Mojžíšové* — zákonodárci (zde pojmenování podle známého zákonodárce spartského, athénského a izraelského); *pagodní klid* — jako v pagodě, indickém chrámu, v němž musí být posvátné ticho;
- 232: *myladky* — paničky;
- 234: *kasuista* — člověk chytračící podle situace; „*Carpe diem*“ — viz vysv. k str. 14; *mythus o Kassandře* — Cassandra věštila pád Troje, nikdo jí však nevěřil; *oficiální majorita* — většina vzniklá působením volebního řádu;
- 235: *Prager Zeitung* — úřední list, viz Č. spol. I, 13; *O deutscher Geist...* — Ó německý duchu! Ty velký, široký pytli, co všechno se dá do tebe vstrčit; „*głucho wszędzie*“ — „všude ticho“ (z Mickiewiczových *Dziadů*);
- 236: *offenbare Majorität, Minorität* — zřejmá většina, menšina; *Carlos* — C. Auersperg, viz vysv. k str. 188; *cislajtánština* — směs němčiny a češtiny; *Presse* — jednak název určitého časopisu, jednak obecný pojem (tisk, noviny);
- 237: *nyní prvorozenství to přepustili jiným* — ve Starém Zákoně prodal Ezau mladšímu bratru *Jakubovi* právo prvorozenství za mísu *čočky*; *Genelli* — Bonaventura G. (1798–1868), německý malíř; *hautrelief, basrelief* — v prvním vystupují vypouklé části reliefu značně, v druhém mělce; *Gross* — viz vysv. k str. 196;
- 238: *Kuh* — viz vysv. k str. 10; *Halbmeier, Ganzmeier* — obecný smysl jmen: poloviční nájemce, celý nájemce (dvora); *Rziha* — Wendelin Jaromir Rz., srov. str. 432, 542; *Kellersperg* — Ernst Leopold K. (1822 až 1879), dosazený r. 1867 vládou za místodržitele místo Rothkircha (srov. Č. spol. I, 264);
- 239: *parola* — směrnice, heslo; *courfähig* — viz vysv. k str. 229; *Kristián Koc z Dobrží* — Ferdinand Ernst Kotz von Dobrsch (1806–1883), zemský a říšský poslanec, později vicepresident místodržitelství v Brně; *Zeidler* — viz vysv. k str. 228;
- 240: *rademachriáda* — Johann Gottfried Rademacher (1772–1850), něm. lékař, rozeznával nemoci jen podle toho, čím se dají vyléčit; *Schulz* — Wenzel Sch. (1787–1857), vídeňský komik; *Es fangt an...* — Začíná to být velmi srdečné; *vyšehradský přítel můj* — K. Vinařický, srov. vysv. k str. 133; *nóta* — účet;
- 241: *der Majorität beraubt* — oloupení o většinu; *Finova milenka* — milenka zpěváka Fina z Glinkovy opery *Ruslan a Ludmila* podle Puškina; *deutschredende Slaven* — německy mluvící Slované;
- 242: *světová výstava pařížská* — od 1. dubna do 1. října 1867, srov. vysv. k str. 152; *juchta* — viz vysv. k str. 185; *ethnografická výstava moskevská* — národopisná výstava v Moskvě r. 1867, která se stala politickou demonstrací slovanských národů Rakousko - Uherska po vítězství dualismu;
- 244: *Ochsenpredigt* — volské kázání;

- 248: *Douchovi žebráci* — František Doucha (1810—1884), lidumilný kněz a spisovatel; bližší souvislost se nepodařilo zjistit;
- 249: *assis* — přisedící; *Richard III.*, anglický král (vládl 1483—1485), o němž napsal tragedii Shakespeare; *národ irský* — byl také utiskován a zároveň pomlouván Angličany;
- 250: „*nám pěje lid*“ — citát z epigramu Jana Kollára; *ausnehmend...* — výjimečně mnoho náklonnosti a nadání; *svatohorští žebráci* — na Svaté Hoře, poutnickém místě u Příbramě; *Bohémie* — viz vysv. k str. 112; *vyjma jednu* — po vydání konstituce r. 1848;
- 251: *Švédové v Praze* — opera Jana Nep. Škroupa (bratra Fr. Škroupa), provedená po prvé 22. dubna 1867; *Templáři na Moravě* — opera Karla Šebora z r. 1864; *podložení koně* — připravení k vystřídání; *dostal každý měšťan medaili* — členové měšťanských sborů pražských dostali 22. dubna 1867 na Staroměstském náměstí slavnostně medaile za udržení pořádku a za věrnost císaři ve válce r. 1866; *pražský měšťanosta* — Václav Bělský (viz vysv. k str. 96); *subversivní* — podvratný;
- 252: *stará Presse* — viz vysv. k str. 20;
- 253: „*klumpfüß*“ — člověk se znetvořenou („koňskou“) nohou; *Gartenlaube* — ilustrovaný lipský časopis brakového obsahu; „*Méřiš*“ — Němec na Moravě rozený a bydlící (Mährischer); *arendáři* — dodavatelé; *faktorové* — podnikatelovi zřizenci, jednající přímo s dělnictvem; *Linné* — Karel L. (1707—1778), švédský přírodopysce, tvůrce přírodopisných soustav a přírodopisného názvosloví; „*kdož zná ty kmeny...*“ — verš ze Schillerovy básně „Jeřábí Ibykovi“;
- 255: „*Nečiň se Štírkem*“ — Štírem (Styrem) nazývá kronika t. zv. Dalmila (20. kap.) hrdinu staročeských pověstí Čestmíra (Tyra); Neruda přejímá toto úsloví i další narážky z Čelakovského Mudrosloví a sám si výrazy „štír“, „štírek“ co do smyslu pozměňuje a zvukově upravuje, když musí při zastavení Národních listů změnit v náhradních Národních novinách svou značku trojúhelníku na štíra; *když slunce do znamení štíra přijde* — v říjnu; *Geibel* — Emanuel G. (1815—1884), něm. básník, hojně čtený májovci; *Ganges* — viz vysv. k str. 213;
- 256: *Pečírka* — MUDr. Josef Pečírka (1818—1870), popularisující spisovatel, autor přírodopisných učebnic, vydavatel rozšířeného Národního kalendáře; *Thiers* — viz vysv. k str. 30; *Rütli* — horský palouk ve středním Švýcarsku, kde se podle pověsti sešli v noci na 8. listopad 1307 zástupci tří kantonů, aby sjednali osvobození země od Habsburků; „*šiml u Broncelu*“ — ve vesnici Bronzell v jihozápadním Prusku setkal se r. 1850 pruské a rakousko-bavorské vojsko, při čemž byl „smrtelně poraněn jeden kůň“; „*kriegsschauplatz*“ — válečné jeviště; *feniané* — tajný spolek irských revolucionářů (od r. 1861);

- 257: *Juvenál* — římský satirik z 2. stol.; *měsíc „Šimona Judy“* — říjen (podle svátku 28. října); *„Biče schovejte...“* — lužické pořekadlo, citované v Mudrosloví Čelakovského; v Lužici užívali v zimě k pohánění dobytka místo bičů holí;
- 258: *Steffek* — viz vysv. k str. 31; *mutování* — dobývání, kutání, lámání (na př. rudy, uhlí, kamene) nebo vrtání (na př. při těžbě petroleje); *šmukkastl* — klenotnice; *Pohl* — Jan Václav P. (1740–1790), autor české mluvnice, který však neuměl česky, a proto divně novotařil; *Kasejovice* — město v jihozápadních Čechách (u Blatné); *rafinement* — rafinovanost, vychytralost; *zamutovali pole* — vrtali na poli;
- 259: *„verfassungsfreundlich“* — viz vysv. k str. 189; *„Galanthom in der Westentasche“* — Kapesní pravidla slušného chování; *dostali medaile* — viz vysv. k str. 251;
- 260: *„qua-militares“* — jako vojáci, výraz ze Steffkova odmítání českého velení, srov. vysv. k str. 31 a 163; *dramaturgický talent* — zde nadání k psaní her; *Bozděch* — Emanuel B. (1841–1889), dramatik, jehož hra Z doby kotilionův byla po prvé provedena 9. května 1867, viz Č. div. III; *Duffek* — Julius Rosen (1833–1892), občanským jménem Nikolaus Duffek, něm. dramatik v Rakousku, v letech 1860–1866 censor pražského policejního ředitelství;
- 261: *světová výstava* — viz vysv. k str. 152; *národopisní výstava* — v Moskvě, viz vysv. k str. 242; *Vídeň* — trůnní řeč Františka Josefa I. z 22. května 1867; *Záhřeb* — záhřebský sněm odmítl zvolit delegáty na korunovaci v Pešti; *Petrohrad* — slovanská delegace na národopisné výstavě v Moskvě (Palacký, Rieger a j.) přibyla 20. května 1867 do Petrohradu; *svatojanský oktáv* — osmidenní oslavy svátku Jana Nepomuckého (16. května), konané každoročně v Praze za velké účasti venkovského lidu; *Špun* — Napoleon Š. Strižić (nar. 1839), chorvátský básník, autor sbírky Z mladých let (1865); *fortifikační belvederský čepec* — vyskytly se zprávy, že bude postaveno opevnění v místech letohrádku Belvedere (NN 19. května 1867); *frašek dvě* — 15. května 1867 hrály se v Prozatímním divadle Sardouovy Paragrafy na střeše a Molièrovy Směšné fileny; viz Č. div. III;
- 262: *Pontinské močály* — bažinaté území ve střední Itálii; *Walter Scott* (1771–1832), angl. spisovatel historických románů; narážka se týká románů z doby křížáckých válek (Ivanhoe, Talisman a j.);
- 263: *po hlaholovsku* — jako zpěvácký spolek Hlahol (zal. r. 1860); *zmoklý Sokol* — veřejné cvičení Sokola na Rohanském ostrově 16. května 1867 bylo přerušeno deštěm; *bazar* — konal se ve prospěch Národního divadla, viz Č. div. III; *AA Ztg* — Augsburger allgemeine Zeitung, viz vysv. k str. 142; *stará Presse* — viz vysv. k str. 20; *Sejček* — viz vysv. k str. 173; jeho konkurentem byl pražský Němec Rudolf Falb, viz vysv. k str. 498;

- 265: *brigant* — lupič; *Homann* — Johann H. (1664—1724), německý nakladatel; *Svatobor* — viz vysv. k str. 145; *tarantela* — rychlý neapolský tanec, pojmenovaný podle hmyzu, jehož jedovaté štípnutí způsobuje, že se člověk svíjí;
- 266: *Städtisches Bezirksamt...* — Městský obvodní úřad pro Staré Město a Josefov;
- 267: *Hans Wachenhusen* — viz vysv. k str. 80; *čarda* — krčma; *kolejš* — guláš; *ad maiorem Mađariae gloriam* — k větší slávě Maďarska, srov. vysv. k str. 133; *Kossuth* — viz vysv. k str. 223; *Deák* — Ferenc D. (1803—1876), liberální odpůrce demokrata Kossutha; *Meidinger* — Johannes Valentin M. (1756—1822), německý učitel francouzštiny, známý svými učebnicemi, zvláště francouzskou mluvnicí (1783), podle jejíchž anekdot se i později označoval každý vtip za vtip „starého Meidingra“ (naše „vousatý vtip“); *Dickens* — Charles D. (1812—1870), angl. realistický romanopisec, který psal dlouho pod pseudonymem *Boz* a jím se stal slavným;
- 269: *návrat některých našich z Moskvy* — viz vysv. k str. 242;
- 270: *do „morguy“* — morgue, franc. umrlčí komora; *Heinův loupežník* — týká se jedné z podružných postav Heinovy hry William Ratcliff; viz vysv. k str. 80; *Hanisch* — podle zprávy NN ze 7. června 1867 tupil na říšské radě 4. června 1867 federalismus a doporučoval jako nejlepší prostředek proti dualismu centralismus; *černé přítkovy...* *nad Vídni* — pro úmrtí arcivévodkyně Matyldy;
- 271: *atentát na cáře* — mladý Polák Berezowski napadl 8. června 1867 v Paříži cara Alexandra II., který byl hostem francouzského císaře Napoleona III.; *l'or* — zlato; Laura se vyslovuje ve francouzštině stejně jako *l'or*;
- 272: *Mikeš* — František Otakar M. (1836 až kolem 1880), učitel ruského jazyka, autor české a ruské mluvnice; *Jezbera* — František J. (1829—1901), docent slovanských jazyků na varšavské universitě; chtěl sjednotit Slovanův pomocí ruské azbuky; viz Č. spol. I, 226 a 230; *Železné dveře* — průchod z Melantrichovy ulice Michalskou ulicí do ulice Jilské, kam chodil Neruda v l. 1862—1865 do redakce Hlasu;
- 273: *Клымуакъ* — Franz Klutschak (1814—1886), v l. 1844—1877 redaktor Bohemie, srov. vysv. k str. 112; *arondovaný* — zaokrouhlený; „*in Eule geschrieben*“ — psáno v spěchu; „*Eule*“ je hrubá pravopisná chyba m. „*Eile*“ (spěch), neboť znamená „*sovu*“, též něm. název města Jílové;
- 274: *písmo graždanské* — ruská abeceda; *Filištíni* — v Starém Zákoně národ nepřátelský Židům; židovský hrdina *Samson* je pobíjel *oslí čelisti*; „*Slovan jsem a Slovan budu*“ — skladatelé textu a melodie nejsou známi; píseň po prvé uveřejněna r. 1861 ve sborníku Hlahol (vyd. Barák-Přerhof-Vilímek); „*jazyk Husa, Václava*“ — verš K. Vinařického;

- 275: *Von Wien nach Debreczin* — z Vídně do Debrecína; *Liszt* — Franz L. (1811–1886), něm. skladatel maďarského původu; „*Gloria*“ — sláva, druhá část zpívané katolické mše; „*Sein Vaterland...*“ — viz vysv. k str. 82; *Trojjediné království* — viz vysv. k str. 222;
- 276: *Vojenská Hranice* — bývalé pohraniční území v jižní a jihovýchodní části Rakousko-Uherska; *roku 1849 bojovali proti Debrecínu* — Debrecín byl toho roku hlavním městem maďarské revoluce, protože Pešť už byla obsazena rakouským vojskem; nesprávná národnostní politika vůdců maďarské revoluce r. 1848 způsobila, že i jihoslovenské země bojovaly proti ní po boku vídeňské reakce; *Krajina* — Kraňsko, země obývaná Slovinci; *Virgilovy eklogy* — idylické básně římského básníka Vergilia (70–19 před n. l.); *transsubstance* — spr. transsubstanciace, proměna chleba a vína v tělo a krev Kristovu, o níž pochybovali už radikální husité; *imperiál* — střecha omnibusu s místy pro cestující;
- 277: *Novoměstské divadlo* — dřevěná budova na pozemcích bývalé usedlosti Smetanky na Vinohradech v l. 1859–1866; viz Č. div. III, obr. příl. č. 2; *Riehl* — Wilhelm Heinrich R. (1823–1897), něm. kulturní historik;
- 278: *Lipská Ilustrírka* — Leipziger illustrierte Zeitung, populární obrázkový časopis německý; *servitut* — područí; *koruna sv. Štěpána* — uherská, darovaná zakladateli uherského státu Štěpánovi papežem r. 1001; „*zwiespalt*“ — rozkol, rozuměj dualismus rakousko-uherský; *Andrássy* — Julius A. (1823–1890), po rakousko-uherském vyrovnání r. 1867 ministerský předseda v Zalitavsku; *hrabě Oerindur* — vzato z úsloví „vysvětlete mi, hrabě Oerindure, tento rozpor (Zwiespalt) v přírodě“, které zpopulárnělo po sensačním úspěchu německého osudového dramatu *Vina* (1816) od pozdního romantika Adolfa Müllnera (1774–1829); *košutovky* — bankovky vydané v Uhrách na jaře r. 1848, kdy byl Kossuth (viz vysv. k str. 223) ministrem financí v Uhrách;
- 279: *Cséh* — maďarský královský komisař v Charvátsku po zavedení dualismu a rozpuštění charvátského sněmu, proti němuž vznikly ve Rjece nepokoje;
- 280: *Bouloňský lesík* — viz vysv. k str. 85; *Narcis* — v řeckém bájesloví sličný mladík, který se zhlížel ješitně ve vodním zrcadle a byl za to změněn v květinu, zde pseudonym ztroskotaného básníka, hrdiny proslulé tehdy hry něm. dramatika Emila Brachvogla z doby před francouzskou buržoasní revolucí;
- 281: *in partibus infidelium* — v krajinách nevěrců; *slovo honoru* — čestné slovo; *Pražský deník* — viz vysv. k str. 112; *Prager Zeitung* — viz vysv. k str. 57;
- 282: *válka Němců s Němci* — viz vysv. k str. 40; *rozdíl extrému* — nárážka na úsloví „extrémy (krajnosti) se spolčují“; *Herder* — viz

- vysv. k str. 21; *měšťanosta v opeře* — starosta van Bett v Lortzingově opeře Car a tesař;
- 283: „*Dem Hunde...*“ — „Psu, když je dobře vychován, je nakloněn i moudrý muž“ (z Goethova Fausta, scéna Před branou); „*taháni*“ — něm. gezogen znamená původně „tahán“; *pěkný ilustrovaný list* — Květy, list redigovaný Hálkem a Nerudou, od druhého pololetí 1867 obrázkový; *list druhý* — 13. července 1867 počal vycházet ilustrovaný list Světozor, co do informací a obrázků bohatší než Květy, ale konservativnější (majitel Fr. Skrejšovský); *Ovidova nedůvěra* — římský básník Ovidius (43 před n. l. — 18), lehkomyšlný skeptik; *povídka o žabách a myších* — řecká satirická báseň parodující Iliadu, neprávem přičítaná Homérovi;
- 284: *Sion* — hora v Palestině, symbol židovstva; *Münchhausen* — německý baron Prášil; „*věčně fádni ve své kráse*“ — parodie vstupních veršů Hálkova Alfreda; *alaš* — kmínka; *Švertáskova kuchyň* — viz vysv. k str. 105;
- 285: *kněží české Thalie* — čeští herci; srov. vysv. k str. 182; *Řekové a Bulhaři již se tuží* — v osvobozeneckém boji proti Turecku; Řekové usilovali tehdy o připojení Kréty k Řecku; *Rusko... se chystá...* — jmenované státy se připravovaly k obraně proti výbojným snahám Bismarckova Pruska; *item* — rovněž; „*erun*“ — pův. drát oddělující židovské čtvrti od ostatních částí měst; zde židovská čtvrt, ghetto; *Mosenthal* — Salomon Hermann M. (1821–1877); *Josef* je hlavní postava jeho hry Debora, selský syn, který kolísá v lásce k židovce; *mobiliár* — nábytek;
- 286: *pátá čtvrt* — viz vysv. k str. 96; *Vitali* — Giuseppine V. (nar. 1846), italská operní pěvkyně, která vystupovala v l. 1867–1869 v Praze v Prozatímním divadle;
- 287: *Kleia* — spr. Kleio, řecká Musa umění dějepisného; *Kandia* — Kréta; r. 1866 tam vypuklo povstání proti Turecku, jehož cílem bylo připojit Krétu k Řecku; *v Bulharsku Turek pálí* — r. 1867 došlo v Bulharsku k povstání, které Turci bezohledně potlačili; *turniket* — otáčecí dvířka; *Irokézové* — v době příchodu Evropanů nej-mocnější kmen severoamerických Indiánů; *zbloudilí polští kozáci* — Poláci v tureckém vojsku; *Girardin* — viz vysv. k str. 214; *du jour* — z toho dne;
- 288: *libela* — vážka;
- 289: *nakolonisovat* — tehdy se stěhovali Čechové ze sociálních důvodů do Ruska; „*hephep*“ — posměšný protižidovský výkřik, parodující hebrejštinu; „*bestandteil*“ — součástka;
- 291: *raport* — vojenské hlášení, vojenské řízení; *v stálém raportu* — v stálém styku;
- 293: *zednářské znamení* — Nerudův trojúhelník, obnovený v tomto feuilletonu místo prozatímního štíra v Národních novinách; *cis-lieutenanti* — posměšně místo cislajtanci (obyvatelé Předlitavska);

- zároveň posměch nízkým platům rakouských nižších důstojníků (lajtnantů, poručíků); *feniané* — viz vysv. k str. 256;
- 294: *všemohoucí od Sekvany* — francouzský císař Napoleon III.; srov. vysv. k str. 199; *nevšemohoucí od Zlatého Robu* — turecký sultán (*Zlatý Rob* — cařihradský přístav); sultán byl tehdy na návštěvě v Paříži a projížděl Evropou; *čarovné sady pontské* — jižní pobřeží Černého moře (lat. Pontus Euxinus), kde byly řecké osady;
- 295: *jeden z nich že byl již u samé Vídně* — sultán Kara Mustafa obléhal r. 1683 Vídeň, která byla osvobozena polským vojskem krále Jana Sobieského; *sekrety* — záchody;
- 296: *Filištýni* — viz vysv. k str. 274; *vysoká píseň lásky* — starozákonní Šalomounova Píseň písní; *Canticus canticorum* — lat. název pro Píseň písní; *Kahlenberg* — kopec nad Vídní, nejsevernější výběžek Východních Alp;
- 297: *frejírská cesta* — vstup českých poslanců na říšskou radu ve Vídni r. 1861 (nikoli r. 1860); *Feuerbach* — Ludwig F. (1804–1872), něm. materialistický filosof;
- 298: „*Saxonia*“ — Sasko; název spolku; *Orfeus v podsvětí* — opereta od Jacquesa Offenbacha; *Styx* — komická postava podsvětí, nazvaná podle podsvětí řeky; *Šamberk* — František Ferdinand Š., viz Č. div. III; *kontrabanda* — zboží, které se zkonfiskuje; *Gallmeyerova* — Josefina G. (1838–1884), vídeňská operetní zpěvačka;
- 299: *Klar* — Paul Alois K. (1801–1860), něm. literát pražský; napsal *Denkschrift über das Prager Gendarmeriegebäude* (Pamětní spis o pražské četnické budově); *Kempen* — Johann K. (1793–1863), šéf nejvyššího policejního úřadu v l. 1852–1859; *sykofant* — policejní agent, udavač;
- 300: *Josef Frič* — Josef Václav F. (1829–1890), revoluční básník, bojovník na barikádách r. 1848, byl v srpnu r. 1858 poslán k nucenému pobytu do Déese a odtud r. 1859 do vyhnanství za hranice Rakouska;
- 301: „*gendarmeriealmanachy*“ — četnické ročenky; „*gensdarme*“, „*gendar-me*“ — výraz „žandarm“ vznikl z franc. gens d'arme, t. j. ozbrojení lidé, při špatné něm. výslovnosti však, když se čte ve výrazu gens (lidé) i -s (koncovka množného čísla), slyší Němec výraz Jeans Darm čili Žánovo střevo;
- 302: *svatováclavské ohně* — demonstrační hranice, které byly na českých kopcích zapalovány při převozu českých korunovačních klenotů z Vídně do Prahy 29. srpna 1867; *německý oheň i dóm spálil* — ve dnech 14. a 15. srpna 1867 shořel dóm ve Frankfurtu nad Mohanem, který byl od r. 1562 korunovační budovou německých císařů; *dva měšťanosté Češi* — František Pštross (1823–1863) a Václav Bělský (1818–1878), viz vysv. k str. 96 a Č. spol. I, 74;
- 303: *Královec v Prusku* — dnešní Kaliningrad, viz vysv. k str. 27;
- 304: *Höfler* — viz vysv. k str. 16;

- 305: *Špulák* — úředník okresního úřadu v Pardubicích, který zakázal českým delegacím vstup na nádraží v době, kdy tam měl zastavit vlak s korunovačními klenoty (NL 31. srpna 1867);
- 306: *korunní slavnost* — 29. srpna 1867 dojel z Vídně do Prahy vlak s korunovačními klenoty, což dalo podnět k velké lidové manifestaci; viz obr. příl. č. 4; *národní slavnost na Letné* — 28. srpna 1867 k téže příležitosti; *Belveder* — německé označení Letné;
- 307: *Sladkovský* — viz vysv. k str. 192;
- 308: *Sterne* — Lawrence St. (1713–1768), anglický satirik; k citátu z něho viz Povídky malostranské, str. 56; Neruda se zmýlil, jde o francouzského satirika Xaviera de Maistre; *látro* — stará délková míra, asi 2 m;
- 309: *co v poesii má věčně žít...* — verš Schillerův; srov. str. 213; *cislajtnanti* — viz vysv. k str. 293;
- 311: *doba Päumannova* — viz vysv. k str. 113; *Liebig* — Johann L. (1802–1870), majitel přádelen a tkalcoven v Liberci a Svárově; *kaulbachovská viněta* — nálepka v antikisujícím stylu něm. malíře Wilhelma Kaulbacha (1805–1874); *Nisa* — Nisa Zhořelecká, levý přítok Odry, který protéká Libercem; „*wolkengassy*“ — ulice oblačné (t. j. plné prachu); *probátní* — osvědčený; *Pickert* — Karl P., filosof a knihtiskař příšlý z Rakous, redaktor Leitmeritzer Zeitung a časopisu Die deutsche Volkszeitung;
- 312: *imperiály* — carské ruble; *Magazin* — M. für die Literatur des Auslandes; *ovičující* — zakončený koncovkou -ovič;
- 313: *v pondělí* — 23. září 1867;
- 314: *Josef Podlipský* (1816–1867), lékař a veřejný pracovník, zakladatel a redaktor lékařských časopisů, popularisátor svého oboru a příležitostný literární kritik, manžel spisovatelky Sofie Podlipské, zemřel 20. září 1867; zpráva o jeho smrti v NL 21. září 1867; *Skuberský* — Rudolf S. (1821–1863), profesor pražské techniky, jednatel Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách, předčasně zemřelý, viz Č. spol. I, 241;
- 318: *per circumscriptionem* — opisem; *Reichenberger Zeitung* — Liberecké noviny;
- 319: *Josef Frič* — viz vysv. k str. 300; 13. září 1867 byl v NL otištěn jeho „Otevřený list redakcím českých listův“, jímž vytýkal českým politikům jejich pouť do Moskvy jako snahu porušit český národ;
- 320: *Karel Šebor* — viz vysv. k str. 251; jeho opera *Drahomíra* měla premiéru 20. září 1867;
- 321: *hosté z Moskvy* — 4. října 1867 přijeli do Prahy členové carské rodiny Nikolaj, Konstantin a Olga, ale zdrželi se jenom tři dny a nezúčastnili se veřejného života; bydleli v hotelu U anglického dvora; *velkokníže Konstantin* — K. Nikolajevič (1827–1892), místokrál ruského záboru Polska;

- 322: *vis-à-vis* — protějšek; *kadrila* — čtverylka, francouzský řadový tanec; *konfekt* — drobný cukrářský výrobek;
- 323: *Čarostřelec* — lidová opera něm. skladatele Karl Maria Webra, oblíbená také u nás, protože se odehrává na české půdě a vystupuje v ní český kníže; *Bon jour...* — Dobrý den, pane, jak se máte;
- 324: *Dnové římské co světské moci...* — papežského státu, obsazeného tehdy Francouzi; r. 1867 chystal se však na něj Garibaldi se svými dobrovolníky, ačkoliv s tím král Viktor Emanuel, sjednotivší toho roku Itálii, nesouhlasil; *as tak sedmdesáte let* — r. 1798 prohlásil Napoleonův generál Berthier papežský stát za římskou republiku a dal odvézt papeže Pia VI. do zajetí; *před tisícem let* — r. 754 potvrdil francký vládce Pipin papežův nárok na území a zavázal se papežský stát ochraňovat; *il Seccatore* — vysušovatel, sekant; *močály Pontínské* — viz vysv. k str. 262; *Kounic* — Václav Antonín K. (1711–1794), rádce císařovny Marie Terezie a pak Josefa II., původem z české šlechty;
- 325: *Pasquino* — sousoší v Římě, které bývalo polepováno satirickými verši (odtud naše paskvil); *Blumauer* — Alois B. (1755–1798), vídeňský satirik, odpůrce papežství, ač býval jesuitou; *ist der Segen...* — je-li požehnání silné, pronikne i kloboukem;
- 326: *konkordát* — smlouva rakouské vlády s papežem uzavřená za doby Bachovy, r. 1856; r. 1867 ji vláda Beustova zrušila, ač ji kardinál Rauscher s biskupy hájil; říšská rada však jeho námitky odmítla; *Mühlfeld* — Eugen Mugerle M. (1810–1868), rakouský politik, později člen říšské rady, který hájil napřed politiku velkoněmeckou, později t. zv. velkorakouskou; *Kikeriki* — viz vysv. k str. 174; „*schlagwort*“ — heslo;
- 327: *Libelt* — Karol L. (1807–1875), polský filosof a politik; *Abstammung von den Griechen* — Původ z Řeků;
- 328: *Feuerbach* — viz vysv. k str. 297; *juste milieu* — právě uprostřed; *slovanský vokální kvartet* — Češi a Slováci, Poláci, Rusové, Jiho-slované; *Thibaut* — francouzský pěvec z 13. stol., vévoda champagneský, později král navarrský; v jeho době zpívalo i kvarteto ještě jednohlasně;
- 330: *Dankovský* — Řehoř D. (1784–1857), profesor řečtiny na bratislavské akademii, který dokazoval lat. spisem z r. 1829, že Homér psal jazykem příbuzným slovanským nářečím; *Die Abstammung der Slaven* — Původ Slovanů;
- 331: *Artemidka* — Artemis; *oberjäger* — vrchní myslivec;
- 333: *Goethův Egmont* — drama o představiteli nizozemského odboje proti cizozemské nadvládě; *Garibaldi* — viz vysv. k str. 30 a 324; při pokusu o osvobození Říma byl na rozkaz Viktora Emanuela zatčen a odvezen na ostrov Capreru; počátkem října 1867 se pokusil o útěk, byl však dopaden; teprve 23. října se mu útěk zdařil, načež se vydal do Říma na pomoc povstalcům; *alespoň jeden redak-*

- tor*... — 31. října 1867 byli souzeni pro článek o týrání vojáků zpravodaj NL Josef Svoboda a odpovědný redaktor Fr. Göbl-Kopidlanský; oba byli osvobozeni; *Dahomej* — černošské království na Otročím pobřeží v Horní Guineji v Africe;
- 334: *entrez, messieurs* — vstupte, pánové; *Sekyra* — Josef S., komik, viz Č. div. II, 218 a dále;
- 335: *měšťanosta se náhle doví* — primátor Bělský byl místodržitelstvím pokárán, že dovolil ostrostřelcům hlasovat pro české velení, načež se vzdal úřadu; *Steffek* — viz vysv. k str. 31; 29. října 1867 vyloučil ze sboru ostrostřelců jedenáct Čechů za to, že si stěžovali primátoru Bělskému na jeho diktátorství;
- 336: *Kellersperg* — viz vysv. k str. 238; *Henniger* — zástupce místodržitelův, který pokáral primátora Bělského; *malženství* — zastaralé místo manželství;
- 337: *obecní volby* — volby v Pardubicích dopadly příznivě pro mladočechy, několik občanů však nechtělo uznat jejich výsledek, takže došlo k polemice, v níž byl napaden i ředitel pardubické reálky, politik a v mládí básník družiny Májové Jiljí Vratislav *Jahn* (1838 až 1902), jehož sbírka *Růženec* vyšla r. 1862; *konkordát* — viz vysv. k str. 326; „*radostí pláčou... církve*“ — míněn Václav Štulc; Neruda na něj naráží již v Č. spol. I, 86, přímo jej jmenuje až v NL ze 16. září 1883; *demonstrace* — NL mluví 9. listopadu 1867 o tiché vzpomínce Pražanů na Bílé hoře, policie a četnictvo však zatýkaly účastníky a došlo i k odsouzení žen, které vyvěsily 8. listopadu 1867 ve Hvězdě smuteční věnec s nadpisem „Vlasti, nedáme ti zahynouti“; *nebožtík jeden generál* — Franz Khevenhüller (1783 až 1867), viz str. 339; *po svatodušních dnech* — po pražském povstání v červnu 1848; *fakulanti* — nosiči pochodní;
- 338: *Mošna nebo Šamberk* — srov. str. 391; *kočevář, kočébr* — podomní obchodník;
- 339: *Windischgrätz* — Alfred W. (1787–1862), rakouský generál, který potlačil r. 1848 povstání pražské, v l. 1848–1849 revoluci maďarskou; jeho nástupcem v Praze byl generál Khevenhüller (viz vysv. k str. 337); „*de mortuis nil bene, nisi* —“ — „o mrtvých nic dobrého než —“, obměna lat. úsloví „*de mortuis nil nisi bene*“, t. j. o mrtvých nic než dobré; „*Alfredl...*“ — „Alfrédku, ještě pumičku“; *l'enfant terrible* — zde nespokojenec, bouřlivák; *Jan Knedlhans-Liblínský* (1823–1889), radikální demokrat z r. 1848;
- 340: *pseudoliberalism* — předstíraná láska k svobodě; „*Inu, když císař pán poroučí...*“ — srov. str. 215 a 337; *konstitucionalism* — politika podle ústavy (konstituce); narážka na ústavu únorovou, srov. str. 188; „*Öst'reichs Festungsduft*“ — rakouský pevnostní pach;
- 341: *Gołuchowski* — Agenor G. (1812–1875), polský šlechtic, po Bachově pádu ministr vnitra, přívrženec federalismu, nahrazený

- proto Schmerlingem (viz vysv. k str. 73 a 189); *Belcredi* — viz vysv. k str. 205;
- 342: *Klement Borový* (1838—1897), profesor bohoslovecké fakulty v Praze;
- 343: *Svatobor* — viz vysv. k str. 145; *chevalerie* — rytířské chování; „*Budějovice*“ — v Budějovicích působil Ant. Skočdopole, viz vysv. k str. 133;
- 344: *kalumniace* — pomluva;
- 345: *páchají věnce* — viz vysv. k str. 337;
- 346: *Benedek* — viz vysv. k str. 51; *evoluce* — obraty, cvičení;
- 347: *Sladkovský* — viz vysv. k str. 192; *třetí most* — řetězový most ze Starého Města na Letnou, na místě dnešního Švermova mostu;
- 348: *podle Nemina* — nemo, lat. nikdo (2. pád lat. neminis); značka maď. novináře Neményiho; *Košíře* — míněn bývalý malostranský hřbitov v Košířích; *poslámka* — ložní prostěradlo; *Hergesel* — František H. (1824—1866), pražský sochař;
- 349: *Schmerling* — viz vysv. k str. 136 a 189; „*interessenvertretung*“ — viz vysv. k str. 137; *parvenu* — viz vysv. k str. 58;
- 350: *portepé* — zde náramenní ozdoba z třásní; *dešarže* — hromadný výstřel, salva; *haštalský* — u kostela sv. Haštala na Starém Městě; *dekretář* — řemeslník cechem za mistra nepřijatý, který nesměl mít učedníky ani tovaryše;
- 353: *manicheové*... — tajné spolky různých dob a národů, pronásledované vládami svých zemí; *aide-toi* — pomoz si sám;
- 354: *Giovine Italia* — Mladá Itálie, tajný revoluční spolek; „*Vehma*“ — féma, vestfálský tajný soud (Vehmgericht) v pozdním středověku za doby pěstního práva, který stíhal křivdy na lidu i mocné utiskovatele teroristickými tresty; *explikace* — texty přednášek; *gumibolista* — kdo si hraje s míčem;
- 355: *Dedera* — viz vysv. k str. 156; *bonvéd* — viz vysv. k str. 222; „*cuk*“ — vojenská četa;
- 356: *evoluce* — viz vysv. k str. 346; *cum sua causa* — viz vysv. k str. 7; *viola d'amour* — viola, původní franc. název sedmistrunného nástroje, který znamená nástroj vyznávající lásku;
- 357: *Coriolanus* — římský patricij, který vytáhl proti rodnému městu a nechtěl se dát odvrátit od jeho zničení ani prosbami matky a ženy, známý tehdy z českých představení stejnojmenné hry Shakespearovy; *Windischgrätz* — viz vysv. k str. 339;
- 358: *Josua* — viz vysv. k str. 184; *vigintiliony* — vigintilion by byla mocnina 10^{120} (jednotka se 120 nulami); proto dále Nerudovy nevyslovitelnily; *infusorie* — nálevník; *transparentní hodiny* — hodiny se svítícím ciferníkem;
- 359: *Cogniet* — Léon C. (1794—1880), franc. malíř, autor obrazu Vraždění nevinátek; *Gabler* — Vilém G. (1821—1897), politik a pedagog, viz vysv. k str. 74;

- 360: *fiat* — budiž, staniž se;
- 361: *Anastasius Grün* — viz vysv. k str. 13;
- 362: *Schubart* — Christian Friedrich Sch. (1739—1791), něm. básník, pronásledovaný pro revoluční básně proti knížatům (zvl. „Knížecí hrobka“); *titán* — zde buřič proti vyšším mocnostem; *transsubstance* — viz vysv. k str. 276; *kabinetní justice* — spravedlnost, jak si ji představovaly úzké vládní kruhy; *Meissner* — Alfred M. (1822—1885), něm. básník z Čech, autor eposu *Žižka*, z něhož zde citován závěr v překladu Ervína Špindlera (1864); *eine mosaische Spielart* — mojžíšská odrůda; *mosaisté* — židé; *herodiasis* — chorobný sklon ke krutosti nazvaný podle židovského krále Herodesa Velikého (vládl v l. 37 před n. l. — 4), známého vražděním betlemských novorozeňat; *Půst* — krejčí, nevinně nařčený z atentátu na Františka Josefa I.;
- 363: „*The Massacre of the Innocents*“ — Vraždění nevinňátek, viz vysv. k str. 359; *civillista* — osobní příjem panovníka; *Brinz* — dr. Alois B. (1820—1887), prof. německého práva na pražské universitě, člen zem. sněmu a říš. rady; viz v Č. spol. I, str. 377 a obraz. příl. č. 3;
- 364: *purkmistrovská volba* — konala se 7. ledna 1868, zvolen byl dr. Karel Leopold Klaudy (1822—1894), zemský poslanec; *habemus papam et subpapam* — (lat. volání po volbě papeže) máme papeže i podpapeže (náměstkem primátora Klaudyho byl zvolen Josef Huleš); *Kopecký* — Martin K. (1777—1854), právník a národohospodář, jemuž byl r. 1862 postaven v Plzni pomník; *jitrnice z bájky* — vyprávění o muži a ženě, kteří směli vyslovit tři přání; přáli si jitrnici, pak se však o ni pohádali, na přání mužovo přirostla ženě k nosu, takže pro třetí přání nezbylo než přát si, aby od nosu ženina odpadla, a tím bylo splnění všech možných tužeb vyčerpáno;
- 365: *ambosolo* — sázka na dvě čísla v loterii;
- 366: *Dotzauer* — Richard D., pražský velkoobchodník, dlouholetý funkcionář Jednoty pro povzbuzení průmyslu; *zcela a poločistá zvířata* — židovský rituál určuje jídla, která jsou „čistá“, t. j. jež je dovoleno jísti; „*die von Petschau...*“ — „ti z Bečova, kteří troubí, ti z Chebu, kteří jezdí na koni, ti z Aše, kteří pochodují pěšky“; citáty ze sbírky *Liederbuch für Deutsche in Böhmen* (Zpěvník pro Němce v Čechách) z r. 1864 od *Karla Viktora Hansgirga* (1823—1877), něm. veršovce v Čechách, o níž psal Neruda v Hlase 21. února 1864; odtud i „*banda ze Saazerlandu*“ — kapela ze Žatecka; *Herbst...* *při toaletě ministerské* — při Herbstově jmenování ministrem chtěli mu jeho universitní žáci uspořádat průvod s pochodněmi a slavnostní pitku, pro odpor českého občanstva jim však poslal Herbst dopis, po kterém oslavu odvolali (NL 17. a 18. ledna 1867); *kasináři a knajpáři* — navštěvovatelé německého kasina a studentských hospod (knajp);

- 367: *z perplexíru* — pro zábavu; *tercový pád* — klesnutí prvního tónu (i) o tercii, t. j. o dva tóny níž (a); *Fryna* — řec. Fryné, proslulá řecká nevěstka; unikla trestu tím, že obhájce rozhalil její šat a ukázal soudcům její krásu; *Kalpurnie* — čtvrtá manželka Julia Caesara, dala se po manželově zavraždění v ochranu jeho spojenci Antoniovi;
- 368: *padesátileté jubileum Českého musea* — založeno 15. dubna 1818; *oslavit rukopis Kralodvorský* — „nalezen“ Hankou v Králové Dvoře 16. září 1817; *Mánesovy... kresby* — ilustrace Josefa Mánesa k rukopisům Královédvorskému i Zelenohorskému začaly vycházet r. 1860, ale pro nedostatek odběratelů bylo vydávání přerušeno, takže vyšly až r. 1888; *brošura o dějinách musejních* — r. 1868 vyšly Dějiny Musea království Českého od Václava Nebeského o 207 stranách (13 tiskových archů);
- 369: *Demokrit* (460—asi 370 před n. l.), řecký materialistický filosof, pod jehož jménem vycházely od 18. stol. i jiné populární sborníky vtipných protináboženských úvah; *21. ledna* — toho dne konala se v německém kasině slavnostní hostina na počest Herbstova jmenování ministrem a české obyvatelstvo proti ní demonstrovalo; viz vysv. k str. 366; *Cis* — hudební tón C zvýšený o půltón, zároveň narážka na Cislajtánii (Předlitavsko); *nezakročilo vojsko* — proti lidové demonstraci vytáhla za velení čtyř generálů pěchota, jízda i dělostřelectvo, z Brandýsa n. L. byl povolán pluk husarů; *wänzlovka* — zadovka sestrojená vídeňským puškařem Franzem Wänzlem, která byla zavedena v rakouské armádě r. 1867 po úspěchu pruských zadovek (jehlovek) nad rakouskými předovkami r. 1866; *chassepotka* — jehlovka francouzské armády, užívaná v ní v l. 1866—1874; srov. vysv. k str. 83;
- 370: *Široká ulice* — dnešní Jungmannova na Novém Městě, v níž bylo tehdy německé kasino; *prubní* — zkušební; *Mentano* — italské město, u něhož byl 3. listopadu 1867 Garibaldi poražen vojskem francouzským a papežským, když se pokoušel dobýt Říma; srov. vysv. k str. 333; *byly brány zavřeny* — k 8. hodině večerní byly všechny pražské brány zavřeny, „poněvadž se proslýchalo, že přijde tlupa dělníků z továren zábranských“; *zábranské bály* — lidové taneční zábavy v předměstích za pražskými branami; *Höfler* — viz vysv. k str. 16; *glasovaný* — hlazený, viz vysv. k str. 106; *cylindr* — nosili jej konservativci a bohatí Němci;
- 371: *Rabeners Knallerbsen...* — Rabenerova Pučálka čili Máš a musíš se smát (Gottfried Wilhelm R., 1714—1771, něm. satirik a moralista); „*my jsme lůza*“ — „lůzou“ nazval pražský lid právě Herbst; Neruda zde uvádí v obráceném poměru slova, jimiž pražský lid odpovídá v Smetanových Braniborech Tausendmarkovi: „My nejsme lůza, my jsme lid.“; *Czechische Tumulte...* — české bouřky v lednu dávají naději na klidný rok;
- 372: *Beust prý řekl* — chtěl zvětšit pražskou posádku; *nace* — viz vysv.

k str. 226; *unser geniale Staatsmann* — náš geniální státník; *Dedera* — viz vysv. k str. 156;

- 373: *mezi padlými* — vojsko nepoužilo zbraní; *k sv. Václavu* — tehdejší socha sv. Václava stála na Václavském náměstí tam, kde je dnes hotel Evropa; *das musikalische Prag* — hudební Praha; „*Beust-Marsch*“ — podle zprávy ze soudní síně v NL 23. dubna 1869 skutečně existoval „Beustův pochod“;
- 374: *u zemského soudu* — po demonstracích se zatýkalo a procesy u zemského trestního soudu trvaly měsíce; *reguladetrista* — regula de tri, lat. i něm. trojčlenka; v Heinově básnické sbírce Romanzero mluví se v básni „Disputace“ o lidech, kteří se od mládí zabývají trojčlenkou (mit Regula de tri), t. j. o židech; *trojice* — míněna katolická Svatá trojice, t. j. Bůh otec, Bůh syn a Bůh duch svatý; „*oktáv*“ — zde opakování „revoluce“ za týden; srov. vysv. k str. 33; *komers* — pitka německých studentů (buršáků);
- 375: *petarda* — výbušný náboj, nálož; *todšlégr* — zabiják;
- 376: *Paminin portrét* — Pamina je princezna v Mozartově opeře Kouzelná flétna; do jejího obrazu se zamiluje princ Tamino a zpívá citovanou arii; *evoluce* — cvičení; *um das Rhinoceros zu sehn* — aby viděli toho nosorožce; *deposedovaný* — sesazený; *Slovan všude bratry má* — viz vysv. k str. 27;
- 377: *Ruský invalid* — ruský vládní list, který se ujímal rakouských Slovanů (srov. NL 30. ledna 1868); *Hessenkassel* — do r. 1866 členský stát německého svazu; *lorety* — ženy prodávající se boháčům; *glasovaně i juchtovaně* — uhlazeně i neohrabaně, srov. vysv. k str. 185; *Concordia* — Svornost, spolek z r. 1848, který usiloval o dorozumění Čechů a Němců; *Pickert* — srov. vysv. k str. 311; *pan kolega* — nepodepsaný autor feuilletonu „Některé myšlenky o vládách vůbec“ v NL 28. ledna 1868; *na Felkelově globu* — z továrny Ing. Felkl a syn v Roztokách u Prahy;
- 379: *papežští zuávové* — zde vojáci papežského státu najímaní z řad dobrodruhů, pro něž začaly vídeňské šlechtičny sbírat peníze (NL 10. ledna 1868); *Steffek* — viz vysv. k str. 31; *Klaudy* — viz vysv. k str. 364; *Štilfríd* — hrdina německé, potom i staročeské pověsti; *tambor* — zde pestře oblečený voják; *chassepotka* — viz vysv. k str. 369; *ženy kartagské* — za bojů s Římany daly vlasy na třetivy k lukům;
- 380: *módní příloha Květů* — Hálkovy a Nerudovy Květy (od r. 1865) měly od 24. října 1867 módní přílohu Bazar; „*Bundesschiessen*“ — závody střeleckého svazu; „*festbecher*“ — slavnostní pohár;
- 381: *komando* — nový primátor Klaudy (viz vysv. k str. 364), plukovník měšťanských sborů pražských, vydal 5. února 1868 oběžník, v němž prohlašoval úsilí o české velení za příčinu nesvornosti; *Höfler* — viz vysv. k str. 16; Palacký vydal r. 1868 proti němu brožuru *Die Geschichte des Hussitentums* und Prof. Konstantin

- Höfler; *trakařníci* — narážka na Schillerův epigram „Když králové budoují, mají trakařníci co dělat“; „*fachmänni*“ — zde ironicky odborníci;
- 382: *Štilfrídův meč* — srážel „všem hlavy dolů“ jako Bruncvíkův (Bruncvík byl podle pověsti Štilfrídův syn);
- 383: *Walhalla* — sídlo germánských bohů a zemřelých reků; *Hietzing* — vídeňské předměstí, kde se usadil sesazený hannoverský král Jiří V.; *bulající* — veselící se; *kukavice* — Jihoslovanka žalostící nad padlými; *bramín* — indický kněz;
- 384: *kuří oko hannoverské* — diplomatická zápletka mezi Pruskem a Rakousko-Uherskem pro výroky sesazeného hannoverského krále o jeho stříbrné svatbě, podle nichž doufal v návrat na svůj trůn; *Deutsche Männer* — Vynikající němečtí mužové; *Velký kurfiřt* — braniborský, zakladatel pozdější pruské moci; *Barbarossa* — viz vysv. k str. 36; *Ich werde Deutschland...* — Já ještě přinutím Německo k vděčnosti; *Co znamená...* — Co znamená divná balada velmistra? — Každý marně domýšlí (Mickiewiczův Konrad Wallenrod je velmistrem řádu německých rytířů; svým zpěvem naznačuje, že budou zničeni, neboť ve skutečnosti je litevským mstitelům za křižácké bezpráví); *ve zwingru* — ve vězení (něm. Zwinger); narážka na proslulou stejnojmennou stavbu drážďanskou, neboť Drážďany musil Beust po vítězství Pruska nad Rakouskem a Saskem opustit; *stoik Posidonius* — Poseidonios, řec. filosof (135–51 před n. l.), zakladatel filosofické školy na Rhodu, podle jejíhož učení se člověk neměl poddávat citům;
- 385: *demonstrace proti italskému národu* — vybírání na papežské vojáky; *papežští zuávové* — viz vysv. k str. 379; *militér* — vojsko; *celému jednomu pluku pražskému* — šlo o pěší pluk z kasáren karlínských, jehož vojáci mívali při salutování ruku v kapse (NL 20. února 1868); *franky* — francouzská valuta (Řím byl obsazen ještě Francouzi); *Jiskrův německý rejtar* — srov. str. 37; *jednonohý Donato* — španělský tanečník Juliano D., viz Č. div. II a III; *Božena Jungmannová* — česká tanečnice tehdy začínající, viz Č. div. III; později u dvorního divadla hannoverského;
- 387: *Kapitol* — římský pahorek, zachráněný r. 390 před n. l. křikem hus, které probudily posádku, takže odrazila ještě včas útočící Gally; *nobile* — šlechtic; *lazaron* — potulný chudák; *Kollárem „oštudovaný“ etrurský hrnčíř* — Jan Kollár píše o dávných obyvatelích Itálie v pseudovědeckém díle *Staroitalia slavjanská* (1853); *Sanzio* — Raffael S. (1483–1520), italský malíř; „*ponte dei sospiri*“ — „most vzdechů“, který spojuje dožecí palác v Benátkách se státním vězením a po němž byli odsouzenci odváděni k popravě, viz *Obrazy z ciziny*; *popraviště syrakusánské* — v Syrakusách na Sicilii vládl v l. 405–367 před n. l. krvavě tyran Dionysios; *Clam-Gallas* — viz vysv. k str. 75; v dubnu 1868 byl na

návštěvě v Itálii a šířily se pověsti, že jej chce papež jmenovat velitelem své gardy; *císařová Evženie* — viz vysv. k str. 139; *Roma e perdutta* — Řím je ztracen; *šlep* — vlečka;

- 388: „*česká bursa*“ — správní výbor obchodnického spolku Merkur oznámil založení pražské bursy na zboží a cenné papíry a svolal první schůzi pražských obchodníků a průmyslníků na 1. března 1868 (NL 1. března 1868); *tem* — zde velký zástup; *Café Temple* — „V Templu“ (v býv. Templové, dnes Celetné ul. č. 589/29), oblíbená kavárna židovských obchodníků, pův. zárodek pražské bursy;
- 389: „*zápisky politického udavače*“ — feuilleton „Ze zápisků policejního udavače“ vyšel v NL 26., 27. a 29. února 1868; *Hotel zur Birne, Stadt* — hotel U hrušky, město;
- 391: *Schlaraffia* — spolek německých studentů v Praze, zal. r. 1859; *ta myš* — návrh, aby čeští poslanci opustili zemský sněm; *Zeit-hammer* — Antonín Otakar Z. (1832–1919), český konservativní politik, který podepsal r. 1868 t. zv. státoprávní prohlášení; v l. 1863–1871 redigoval Politik, německý orgán konservativní skupiny české buržoasie; *Lev Thun* — viz vysv. k str. 19; 17. dubna 1868 se vzdal členství v zemském sněmu pro předlohy namířené proti konkordátu, srov. vysv. k str. 197 a 326; „*červené*“ *excellence* — církevní hodnostářové (podle červeného oděvu kardinálů); *ti urození tam nejsou* — po volbách r. 1867 neměli konservativní velkostatkáři v českém sněmu zástupce, a proto doporučovaly staročeské listy, aby i mladočeši sněm opustili; *Mošново „možná...“* — z vystoupení Jindřicha Mošny v Suppéově hudební frašce Na kovárně 11. března 1868, která měla velký úspěch pro časové narážky (NL 12. března 1868); *jít do Nuslí* — na ševcovskou slavnost Fidlovačku o velikonocích 12. dubna 1868; *na pana Jakuba Malého přijde to teprv každý desátý rok* — r. 1858 vedl Jakub Malý kritické tažení proti mladé pokrokové skupině májovců; *zaražení Obzoru literárního* — Český obzor literární, list Umělecké besedy, byl založen r. 1867, vycházel od 20. května 1867 do 25. července 1868; otiskoval mnoho článků anonymních a hájil tento postup v úvodním článku časopisu;
- 392: *Pasquino* — viz vysv. k str. 325; posměšky byly připisovány ševci tohoto jména; *do Havlíčka* — v Musejníku 1852 psal Jakub Malý hanlivě o Havlíčkovi, kterého vinil z neúspěchu české politiky v l. 1848–1851; *exemplář Naučného slovníku* — Jakub Malý byl od r. 1863 hlavním výkonným redaktorem Riegrova Naučného slovníku (od III. dílu) a vyřizoval si tam účty s mladými spisovateli; *trepanovati* — operativně otevřít část lebečních dutin;
- 393: *Vojta Čibař* — krejčí, redaktor krejčovského listu Zlaté dno; *Blahověst* — viz vysv. k str. 127; *Gallmeyerka* — viz vysv. k str. 298; *Rigolbochka* — Marguerite Badel, řečená Rigolboche, excentrická

- francouzská tanečnice, která vystupovala v letech šedesátých i v Praze;
- 394: *arcibiskup Schrenk* — Alois Josef Sch. (1802—1849); „*stříbření nábledů*“ — debaty o konkordátě v panské sněmovně; *Josefovské náměstí* — nynější náměstí Republiky; *čamburinář* — potulný hráč, vydělávající si čamburinou (vlkem s čísly); *reflexivnost* — přemýšlivost jako nedostatek aktivity, opatrnost;
- 395: „*neukončené melodie*“ — uvedl je do svých oper Richard Wagner;
- 396: *homo ingratus* — nemilý, nevíтанý člověk; *Senekovo „Patet janua, exi!“* — Lucius Annaeus Seneca (4 před n. l.—65), římský filosof, donucený Neronem k sebevraždě; už před ní si uvědomoval svůj osud, a užíval proto resignovaného hesla ospravedlňujícího dobrovolné rozloučení se životem: „Brána je otevřena, vyjdi!“; „*pasivní odpor...*“ — neúčast českých poslanců na říšské radě a na českém sněmu;
- 397: *eminenci* — eminencí bylo oslovení kardinála arcibiskupa; *dva z nich* — pražský arcibiskup Schwarzenberg a vídeňský arcibiskup Josef Otmar Rauscher (viz vysv. k str. 19 a 326) mluvili proti vládním předlohám směřujícím k zrušení konkordátu; *Haulík* — Jiří H. (1788—1869), arcibiskup záhřebský od r. 1853; *Lancelot* — Lancelot Gobbo, sluha ze Shakespearova Kupce benátského, který takto žertuje o kobyle v rozhovoru s otcem; *rozený Slovák* — Haulík se narodil v Trnavě;
- 398: *Fiesko* — po vládě toužící hrdina Schillerova stejnojmenného dramatu z r. 1784; *Jean Paul* — viz vysv. k str. 20; *sociální filosofové* — především Jean Jacques Rousseau (1712—1778), předchůdce francouzské buržoasní revoluce a evropského romantismu, který soudil, že člověk je od přírody dobrý a kazí se toliko vlivem civilisace; *Garibaldi* — viz vysv. k str. 333 a 370;
- 399: *Napoleon III.* — když se dal zvolit za císaře francouzského, zrušil r. 1852 svobodu tisku a povolil ji až po neúspěších své politiky; *isopath* — obyčejně homeopath; lékař, který léčí léky téže povahy, jako je nemoc, vyráběnými z nemocné tkáně; *duchovní kongregace* — mnišské řády; *říjnový diplom* — vydal jej císař František Josef I. 20. října 1860 a sliboval jím změnu absolutistického režimu Bachova v režim ústavní na podkladě rovnoprávnosti národností a historického práva jednotlivých zemí; *Schmerlingův centralism* — viz vysv. k str. 136 a 189; *Strossmayer* — Josip Juraj S. (1815 až 1905), chorvátský biskup v Džakově, podporovatel národní vzdělanosti;
- 401: *scarabaeus conservativus veterobohemicus* — staročeský konservativní chrobák; *vrhlík* — květináč; *boucharon* — křikloun; tímto slovem označil Rieger mladočechy v časopise *Národ* 15. ledna 1865; Neruda mu již tehdy ostře odpověděl slovem „věhlašáci“; viz Č. spol. I, str. 296;

- 402: *poslední volby Sokola* — konaly se 31. března 1868, členové výboru byli zvoleni z řad staročechů i mladočechů; *Merkur* — spolek obchodníků; *utrakvismus* — dvojjazyčnost; o utrakvismu v českém divadle viz Č. div. III; *Posel* — Posel z Prahy, viz vysv. k str. 173; *geotrupidae* — chrobákovití; *Palacký ve svém spisu o Husovi* — viz vysv. k str. 381, články v NL 9. — 19. února 1868 a Palackého Documenta Mag. Joannis Hus causam... illustrantia z r. 1869; *Schlesinger* — Ludwig Sch. (1838—1899), rakousko-německý historik a politik, který psal o dějinách Němců v Čechách; *Lippert* — Julius L. (1839—1909), německý profesor reálky v Litoměřicích, spoluzakladatel německého Spolku pro dějiny Němců v Čechách; *Menzel* — Wolfgang M. (1798—1873), reakční německý kritik a historik, udavačský odpůrce liberálních spisovatelů Mladého Německa;
- 403: *špalíčkář* — výrobce dřevěných špalíčků k střevícům; „*mittaten*“ — spolupracovali; „*mittun*“ — spolupráce; „*volksstück*“ — lidová hra;
- 404: *svatojanská slavnost* — 16. května 1868 se konala slavnost položení základního kamene k Národnímu divadlu, která byla zároveň mohutnou politickou demonstrací; viz závěr Č. div. III a srov. str. 496;
- 405: *Moufang* — Franz Christoph M. (1817—1890), německý theolog; „*Christos voskres...*“ — „Kristus vstal z mrtvých! — Vpravdě vstal!“, velikonoční pozdrav pravoslavných Rusů; *Posel* — viz vysv. k str. 173; *Velkonočka* — v lidovém bájesloví dívčí zosobnění jara; *komoce* — tělesný pohyb; „*zöglinskopf*“ — žačka; *Schlesinger* — viz vysv. k str. 402; „*bratrstvo sv. Michala*“ — vídeňský katolický spolek, založený r. 1860, který se modlil denně za papeže a sbíral tehdy na jeho vojáky; v Praze měl odbočku;
- 406: *Wachsmuth* — Ernst W. (1784—1866), německý dějepisec, který vydal v l. 1853—1857 dílo *Geschichte der politischen Parteiungen*; *Vilém Tell* — viz vysv. k str. 82; *buchtá Danielova* — podle vypravování ve 14. kap. starozákonní knihy o proroku Danielovi; *Svatobor* — viz vysv. k str. 145;
- 407: *Callot* — Jacques C. (1592—1635), francouzský karikaturista; *Rubens* — Petr Pavel R. (1577—1640), vlámský malíř; *Salvator Rosa* (1615—1673), italský malíř; *liberní parcelky* — asi půlkilové částice; *nový šat salonní* — modrá čamara se stříbrnými knoflíky, bílá vesta s červeným lemováním, široké spodky ze sukna třešňové barvy splývající do shrnutých holení lesklých bot, na hlavě staročeská čapka z červeného aksamitu, vroubená bílou kožešinkou; kroj navrhl Petr Maixner; „*probemamsel*“ — manekýnka, předváděčka nových šatů;
- 408: „*Kostnice*“ — do tohoto města byla 6. — 9. července 1868 konána pouť, již se účastnilo 230 Čechů, a uspořádána tam oslava za předsednictví Sabinova; *Borový* — viz vysv. k str. 342; *Pr. Ztg* — viz

- vysv. k str. 57; *Svoboda* — politický časopis vycházející od 15. ledna 1868; všímal si směrů radikálních a hnutí dělnického; *Ach kdož mně dá...* — z hanáckých veršů osvícenského satirika Tomáše Kužníka; *u Sv. Bartoloměje* — největší pražský chudobinec (na Starém Městě), který měl svého inspektora; tento obecní starší se o posvícení zúčastnil oběda jako zástupce města;
- 409: *Jaroš* — Jaroš rytíř z Adlerhorstu byl toho roku státním zástupcem při zemském (trestním) soudu v Praze; *Schmidt-Weissenfels* — Eduard Sch.-W. (1833—1893), německý publicista, jehož brožur používal k feuilletonům v letech sedmdesátých i Neruda; *přímé volby do říšské rady* — znamenaly okleštění vlivu českého zemského sněmu, který dříve vysílal ze svých členů do říšské rady zástupce; *Ochranov* — něm. Herrnhut v saské Lužici u Budyšina, sídlo jedné ze sekt Jednoty bratrské, která proslula mravní přísností;
- 410: *na veřejné místnosti* — v Novoměstském divadle 5. července 1867 na odpoledním představení Tylovy pětiaktové hry Jan Hus; *Borový...* v *Časopise katolického duchovenstva* — článek Klementa Borového (viz vysv. k str. 342) z 9. července 1868 „Daleká pouť bez požehnání“; *Vamberice* — katolické poutní místo ve Slezsku;
- 411: *Neue freie Presse* — viz vysv. k str. 185;
- 412: *rok svatomarkýtský* — roku 1868 byla pouť do Hvězdy po dni sv. Markéty (13. července) slabě navštívena, bylo na ní mnoho policejních špehů (NL 20. července 1868); srov. vysv. k str. 419; *ve Vídni vlaje německá trikolóra* — 11.—14. července 1868 se konaly ve Vídni velkoněmecké demonstrace za nepřímé podpory některých členů vlády; *Pražský deník* — viz vysv. k str. 112; *tábor pod Řípem* — na tomto táboře se 10. května 1868 vyslovilo shromáždění lidu pro federalisaci, pro úplnou rovnoprávnost češtiny s němčinou a pro všeobecné hlasovací právo; byl podnětem k t. zv. deklaraci českých poslanců; *vyšetřování* — předseda jmenovaného tábora Václav Kratochvíl a zemský poslanec rolník Václav Janda, který četl resoluci, byli 16. července 1868 odevzdáni zemskému soudu; *Vive la bagatelle* — Ať žije maličkost; *svrchní nebo podkvasné* — pivo, vyráběné kvašením svrchními nebo spodními kvasnicemi; od poloviny 19. stol. se dřívější zkvašování mladiny (mladého piva) svrchními kvasnicemi postupně nahrazuje kvašením spodním po bavorském způsobu;
- 413: *návrh Blahověsta* — tento katolický časopis navrhl posměšně 15. července zařadit Žižku do kalendáře, protože časopis *Svoboda* navrhoval svátek Husův a Jeronymův místo svátku Jana Nepomuckého; *Dedera* — viz vysv. k str. 156;
- 415: *návštěva Betlémského plácku* — 5. července 1868 sešel se tu lid k uctění památky Husovy, ale policie jej rozháněla;
- 416: *Alba* — španělský vojevůdce, který byl vyslán r. 1567 do Nizozemí, aby zlomil jeho odboj;

- 418: *Falstaff* — viz vysv. k str. 161; ve hře Veselé ženy windsorské je převlečen za ženu;
- 419: *lví tlamy* — u dožecího paláce v Benátkách, viz Obrazy z ciziny, str. 224; *to množství to dělá* — název a refrén Heinovy revoluční básně, který se stal socialistickým heslem; *Jean Paul* — viz vysv. k str. 20; „*požor na Cibulce*“ — v této košířské části Prahy konal se 22. července 1868 výlet, jehož účastníky udal člen policie Karel Bubník, že provolávali hesla proti císaři a monarchii a zpívali posměšné písničky na Benedeka, Beusta a Herbstu; *27 procent* — tolik odvádělo Zalitavsko na výdaje Rakousko-Uherska;
- 420: *Kartouzy* — bývalý klášter u Jičína, proměněný r. 1857 v trestnici; „*schützenfest*“ — střelecká slavnost, na kterou měli r. 1868 pruští střelci zvláštní vlak;
- 421: *šic* — posměšně česky střelec; *pasivní odpor* — viz vysv. k str. 297 a 396; *šicenfest* — viz vysv. k str. 420; „*pražský mír*“ — tak byl nazýván mír po válce prusko-rakouské r. 1866 uzavřený v Praze; viz str. 63; *provensálská romantika* — milostná poesie jihofrancouzských středověkých trubadurů; byla pouhou společenskou konvencí; *pokud bylo Rakousko manželem Německa* — viz vysv. k str. 63; *vypadají jako panádl* — chudě, hubeně (*panádl* — chlebová polévka); *Jiskra* — viz vysv. k str. 37; v l. 1867–1870 byl ministrem vnitra, vyhlásil v Praze výjimečný stav a jmenoval místodržitelem generála Kollera; *Zelinka* — Ondřej Z. (1802–1868), od r. 1861 vídeňský purkmistr a doživotní člen panské sněmovny; „*bürgerministr*“ — občanský ministr; „*bürgerministerium*“ byla posměšně nazývána reakční vláda těch let, protože v ní nebyli jen šlechticové;
- 422: *David* — starozákonní král, pěvec žalmů; *Glacis* — ve Vídni stromořadí za bývalými hradbami; *Augsb. allgemeine* — viz vysv. k str. 142; „*Das Lied vom Wenzel*“ — „Píseň o Vaškovi“, veršovaný pamflet na český národ od Jaromíra Křepelky, za kterýmžto pseudonymem se skryl vídeňský novinář Karl Linder; vyšla ve Vídni v červenci 1868 a byla rozšiřována mezi Němci; srov. str. 437;
- 423: *nášlapník* — následovník, přívrženec; *Blumauer* — viz vysv. k str. 325;
- 424: *Benátské zrcadlo* — Benátská zrcadla je název Nerudových feuilletonů z července a srpna 1868, pojatých r. 1872 do Obrazů z ciziny; *palác dožů* — viz Obrazy z ciziny, str. 221–225;
- 425: *Lumír* — beletristický týdeník vydávaný od r. 1851 Ferdinandem Mikovcem, zabavený r. 1855 (č. 27) pro článek „Dějiny české a český dějepisec Frant. Palacký“;
- 426: *fusiláda* — poprava zastřelením;
- 427: „*mebrere Herren*“ — „několik pánů“; tak nazval nejvyšší zemský maršálek Adolf Auersperg české poslance, kteří podepsali 22. srpna

- 1868 Osvědčení poslanců českých (proslulou deklarací) a odmítli vstoupit do zemského sněmu (NL 23. srpna 1868); *první den nového „sněmování“* — 22. srpna 1868; *že to bylo dobré* — poněvadž tam nebyli čeští zástupci; narážka na začátek bible o stvoření světa; *mohlo být už roku 1861* — kdyby nebyli čeští poslanci vstoupili do nespravedlivě složeného zemského sněmu, viz vysv. k str. 297 a Č. spol. I, 7; *můj duch vznášel se nad vodami* — taktéž ze začátku bible; *Lancelot* — viz vysv. k str. 397;
- 428: *Anastasius Grün* — viz vysv. k str. 13; *Darf ich...* — Smím si dovolit být svobodným; *lidé „noví“* — z nově jmenovaných šlechtických rodů, povýšenci; *dass an ihnen...* — že na nich není zakřivená hůl (opatská berla) jedinou zkřiveninou; *Hasner* — viz vysv. k str. 16; *Tedesco* — viz vysv. k str. 194;
- 429: *memorandum* — deklarace českých poslanců z 22. srpna 1868, obsahující důvody, proč se nemohou zúčastnit sněmu, viz vysv. k str. 412; *„einige Herren“* — několik pánů, srov. „mehrere Herren“ na str. 427; bylo jich osmdesát; *Banhans* — viz vysv. k str. 228; *„devátá diétní třída“* — jedna z nejnižších platových stupnic rakouských úředníků (celkem jich bylo jedenáct); *Gross* — viz vysv. k str. 196;
- 430: *Chr. W. E. Dietrich* — Christian Wilhelm Ernst D. (1712–1774), něm. malíř a rytec, stoupenec holandských realistů; *Pětikostelní* — viz vysv. k str. 17; *Heinovo Romanzero* — viz vysv. k str. 374; snad jde o mýlku s Heinovým „Tannhäusrem“ (Nové básně), protože tam žádá Heine pro Němce „národní kázníci a společný bič“;
- 431: *Forster* — viz str. 345–347; *Hýra* — viz vysv. k str. 227; *schrotuje a höfleruje* — zpracovává podle názorů německého poslance *Schrotta* a *Höflera* (viz vysv. k str. 196 a 16); *lampl* — zkomořená zdrobnělina z něm. Lamm, ovce; *opravdu 121* — na počátku zasedání sněmu 22. srpna 1868 ohlásil Adolf Auersperg, že je ve sněmovně 122 poslanců (NL 26. srpna 1868); byli to poslanci němečtí a tohoto počtu bylo třeba, aby se mohlo jednat;
- 432: *Hasner* — viz vysv. k str. 16; *ich gelobe* — slibuji; *normálka* — viz vysv. k str. 230; *„Tanzmusikalienimpostgebührengesetzentwurf“* — návrh zákona o poplatcích z taneční hudby; *Silbersteinův návrh* — S. navrhl zřízení zvláštní komise, „která by se radila o tom, jak odpomoci rychle nejistotě na venkově úžasně se rozmáhající“ (NL 26. srpna 1868); rok 1868 byl totiž rokem sucha a neúrody; *Stamm* — Ferdinand S. (1813–1880), právník, novinář a národohospodář, od r. 1867 člen českého sněmu a říšské rady, centralista; *unterdrückt* — utiskován, potlačován; *Hanisch* — viz vysv. k str. 270; *Rziha* — viz vysv. k str. 238; *Uchatzy* — August U., poslanec zemského sněmu, zajímal se o dělnickou otázku a o organizaci obchodních komor; *Kallina* —

- K. von Jäthenstein; *Bachofen* — Kliment B., průmyslník, člen zemského sněmu;
- 433: *Walther von der Vogelweide* (1170—1230), něm. lyrický básník; *Ypsilanti* — Alexander Y. (1792—1828), řecký bojovník za svobodu; byl v Rakousku vězněn na pevnosti mukačevské a terezínské a zemřel ve Vídni;
- 434: *Der schöne Rheinstrom...* — Krásný rýnský tok německý nesmí nosit lodi otrokářské; *Gross* — viz vysv. k str. 196; *Kuh* — viz vysv. k str. 10;
- 435: „*Budiž světlo*“ — slova citovaná k vypravování o stvoření světa ve Starém Zákoně; *trochaický* — trochejský;
- 436: *Ehrenberg* — Christian Gottfried E. (1795—1876), něm. přírodopysk, badatel o drobných živočiších vodních a atmosférických; *hlava ve Vídni* — ministr Carlos Auersperg, viz vysv. k str. 188; *korespondence* — zde vztah, souvislost; „*Nibelungové ve fraku*“ — Nibelungové jsou hrdinové středověké německé básně, krutí bojovníci, kteří se vzájemně nenávidí a vraždí; zde příslušníci německé šlechty; *starohrabě Salm* — Hugo Altgraf Salm-Reifferscheidt (1803—1880), jeden z vůdcích členů německé ústavověrné šlechty, který se zabýval též podnikáním; *nová dráha česká* — z Plzně do Budějovic, daná do provozu 1. září 1868;
- 437: „*píseň o Wenzlu*“ — viz vysv. k str. 422; *an Liebreiz ein klein Ungeheuer* — co do půvabu malá nestvůra; *Der Reisende...* — Cestující mu může přece jen věnovat aspoň pohled; *Volkszeitung* — Deutsche Volkszeitung, něm. politický týdeník, který vydával v Praze od r. 1867 Pickert (viz vysv. k str. 311) v duchu centralistickém; *Maresch* — viz vysv. k str. 17; *písnička z Humorů* — v Humoristických listech 18. července 1868 vyšla posměšná báseň „Důležité otázky slavným c. k. ouřadům na uváženou“; *apostasie* — odpadlictví, odrodilství;
- 438: *Es mag wohl bitter sein...* — Je ovšem trpké jít za živa kolem vlastního náhrobku;
- 439: *Plener* — viz vysv. k str. 189; *Taaffe* — Eduard Franz Josef T. (1833—1895), po vyrovnání s Uhry se stal náměstkem ministerského předsedy a správcem policejního resortu v „občanském“ ministerstvu (srov. vysv. k str. 421); později byl ministerským předsedou; *Náučný slovník* — Riegrův; r. 1871 (*tisková chyba*) — mělo být správně 1861; *Brinz* — viz vysv. k str. 363; *divinační* — zde prorocký; *Streeruwitz* — Adolf rytíř S., od r. 1863 člen českého zemského sněmu;
- 440: *Hanisch* — viz vysv. k str. 270;
- 441: *drabý Carlos* — Auersperg (viz vysv. k str. 188), vůdce německé šlechty v Čechách, byl 25. září 1868 propuštěn z předsednictví zalitavského ministerstva pro svůj velitelský postoj a pro neshody s Beustem, oficiálně však pro nemoc; *morituri* — jdoucí na smrt,

- smrtelně zděšení; *molucké ostrovy* — Moluky, součást souostroví Indického v jihovýchodní Asii; *Raimund* — Ferdinand R. (1790 až 1836), vídeňský dramatik, zde autor hry *Der Bauer als Millionär* (1826);
- 442: *Franklin* — John F. (1786–1847), angl. cestovatel a námořník; *Seume* — viz vysv. k str. 19; srov. Žerty, str. 48; *Kaiserfeld* — Moritz K. (vl. jm. Blagalinšek, 1811–1885), člen štyrského zemského sněmu a říšské rady; *haynauovský* — vyrobený v slezském průmyslovém městě Haynau; *sedm let* — náražka na sedmileté volební období; *Auberův První den štěstí* — opera franc. skladatele Daniel Françoise Esprit A. (1782–1871), která se česky hrála po prvé 1. září 1868 v Novoměstském divadle; hlavní postavou opery je *Gaston de Maillepré*;
- 443: *jako celé složení* — mlýnské zařízení (Hýra byl mlynářem, viz vysv. k str. 227); *maršálek* — Adolf Auersperg, viz vysv. k str. 188; *pan profesor má také bratra* — jde o Josefa Hasnera (1819–1892), profesora očního lékařství na pražské universitě;
- 444: *vrch Blaník* — tábor na Blaníku byl zakázán (NN 1. září 1868); *Deníček* — Pražský deník; protože byl vládním listem, nemusil platit novinový kolek jako jiné listy; viz vysv. k str. 112;
- 445: *Thebánští* — Théby, město ve středním Řecku, které bylo v starověku stíháno neštěstím; *Růžová ulice* — na Novém Městě; v čp. 1416 byla redakce Národních novin;
- 446: *lepička*... — administrace Národních novin dala vylepit plakáty, jimiž oznámila konfiskaci čísla z 3. září 1868; administrátor byl odsouzen pro psaní plakátů k pokutě 50 zl. nebo osmidenního vězení, lepička, jak praví text;
- 447: *Pomponius Mela* — římský zeměpisec z 1. století; *sv. Augustin* — Augustinus Aurelianus (353–430), jeden z t. zv. církevních Otců, napsal proslulý vlastní životopis (lat. *Confessiones*);
- 448: *Kleón* — athénský demokratický politik, který nenáviděl Spartu a členy předních rodů; *Thrasymedes* — řecký sochař ze 4. stol. před n. l.; *Plutarch* (46–120), řecký dějepisec, autor životopisů slavných Řeků a Římanů; *Herodot* (484 — kolem 430 před n. l.), nejstarší řecký dějepisec i zeměpisec, který zcestoval mnoho zemí známých ve starověku; *na Atlantu* — na jihozápadním cípu Španělska, kde byl podle názoru starých Řeků konec světa a kde držel na šíji naši zemi bájeslovný obr Atlas; *Dedera* — viz vysv. k str. 156; *hlad náš nabýval už ugolinovských rozměrů* — Ugolino della Gherardesca, krutý samovládce v Pise v 13. stol., byl zajat, s dvěma syny uvězněn a umučen hladem;
- 449: *Shakespearův konšel* — postava ze hry Večer tříkrálový; *Tomíčková mluvnice* — Česká mluvnice nově vzdělaná od Jana Slavomíra T. (1806–1866); *Rochefort* — Victor Henri R. (1830–1913), franc. politik a spisovatel, odpůrce císařství, vydavatel časopisu Lan-

- terne (viz i nepodepsaný feuilleton „Luciperničky“ v NL 4. října 1868);
- 450: *u Montáků* — dům U Montágů na Malostranském náměstí; *raportista* — kdo podává raport, zprávu;
- 451: *Štěpánské náměstí* — viz vysv. k str. 222; *Svornost* — viz vysv. k str. 163; *fenianský* — viz vysv. k str. 256;
- 453: *turniket* — viz vysv. k str. 287; *Banhans* — viz vysv. k str. 228;
- 454: *Klier* — viz vysv. k str. 194; *renitentní* — vzdorující, kladoucí odpor; *Barák* — viz vysv. k str. 113; tehdy byl vězněn ve svatováclavské věznici; „*caput regni*“ — „hlava království“ (z hesla města Prahy); *deklarace* — viz vysv. k str. 412, 427 a 429; Praha se k ní nepřipojila, kdežto jiná česká města a obce ano;
- 456: „*Figarové*“ *et kump.* — vídeňský časopis Figaro a jiné vídeňské listy; *vyšli si čeští dělníci na Pankrác* — v den císařových jmenin 4. října 1868 byl uspořádán na Pankráci tábor lidu, na němž volalo 20 000 účastníků po uskutečnění české korunovace (NN 5. října 1868); tábor byl rozeznán vojskem, střelbou byly poraněny dvě osoby; *Dedera, vlastenec* — policejní rada Dedera prohlásil: „Ale pánové! Lidičky! Pomyslete, co děláte! Vždyť tato schůze není dovolena a škodíte tím jenom naší vlasti!“ (NN 5. října 1868); *k páterům jesuitům a k německému kasinu* — jesuitům u Sv. Ignáce a v německém kasinu (viz vysv. k str. 370) byla 4. října rozbita okna; *z redakce Bohemie* — notickář Bohemie, vysloužilý voják Dieg, „neustále jako pes ploužil se za panem Dederou a způsobem až nestoudným štvál proti lidu nejen ‚vlastence‘ pana Dederu, alebrž i důstojníky husarův“ (NN 6. října 1868);
- 457: *Fidelio* — Dederův pes F. byl chycen účastníky tábora a utopen ve Vltavě; „*judenhetz, christenhetz*“ — protižidovské, protikřesťanské bouře; *die Czechen, diese Czechen* — Češi, tihle Češi;
- 458: *die Hartköpfigen, die Pfiffigen, die Blöden* — tvrdohlaví, vychytralí, blbí; *die Kryptoczechen* — tajní Češi; *Kellersperg* — viz vysv. k str. 238;
- 459: *hořovický Simerink* — 10. listopadu 1868 uvázl na trati mezi Zbirohem a Hořovicemi osobní vlak v závěji a nákladní vlak na něj narazil; bylo několik desítek mrtvých a raněných, zejména vojínů, zničeno bylo dvanáct nákladních a osm osobních vozů; viz obr. přílohu (Semmering je alpský průsmyk mezi Dolními Rakousy a Štýrskem se strmou železnicí, postavenou v l. 1848–1854);
- 460: *nastávající volby obecní* — doplňovací volby do obecního zastupitelstva pražského; *asentní* — odvodní; *Antigona* — tragédie řeckého dramatika Sofokla (497–406 před n. l.); *Donner* — Johann Jakob Christian D. (1799–1875), překladatel řeckých klasiků, zejména Sofokla;
- 461: *Král Edip* — Vládce Oidipus, tragédie Sofoklova; *české hry pro děti* — započaly v prosinci 1868, Neruda o nich referuje 21. prosince 1868, viz Č. div. III;

- 462: *David I.* — David Kuh, viz vysv. k str. 10; *Fiesko* — viz vysv. k str. 398; *m. p.* — manu propria, vlastní rukou;
- 463: *Wer berührt ward...* — Kdo byl dotčen posvátným polibkem ducha, ví, že svět se musí podrobit jeho pevné vůli; *Deák* — Ferenc D. (1803—1876), maďarský liberální politik, který vybojoval r. 1867 Maďarům autonomii; *vezmu nanejvýš Litoměřice* — viz dále heslo *Strádal*; *některý z mých synů* — syn Davida Kuha Oskar (nar. 1828) pokračoval v činnosti svého otce jako majitel listu *Montagsblatt für Böhmen*; *Márišr* — na Moravě rozený Němec; *pán na Michli* — David Kuh bydlel v Michli; *Strádal* — Franz Stradal, německý advokát v Teplicích, řekl při soudním jednání v Litoměřicích českému advokátu Ant. Čížkovi: „Co tu chcete v německých Litoměřicích, jděte si raději do české Čáslavi nebo do Přelouče“; výrok se stal pověstným;
- 464: *Vilém Tell* — viz vysv. k str. 82; *jakmile bude jízda jista* — narážka na železniční neštěstí u Hořovic, viz str. 459;
- 465: *miasma* — nakažlivina; *Lear* — hrdina stejnojmenné tragedie Shakespearovy (citát z 2. výjevu III. jednání v překladu Ladislava Čelakovského z r. 1856); *byl to také víchr* — 7. prosince 1868 se strhla velká vichřice, o níž psaly všechny noviny; *přívozník... se utopil* — podle zprávy Našich listů z 8. prosince 1868; *podloubnicko-urlaubnický* — o dovolené (něm. Urlaub) se chodilo do malých hospůdek pod podloubím;
- 466: *boa constrictor* — hroznýš královský; *po čtyřicet let* — Bohemie byla založena r. 1827;
- 467: *Abraham Clara* — Abraham a Sancta Clara (Abraham od kostela sv. Kláry), populární vídeňský kazatel (1644—1709); *Rechberg* — Albert R. (1805—1885), příslušník bavorské šlechtické rodiny, jejíž členové byli v diplomatické službě; *rok spásy* — viz vysv. k str. 515;
- 468: *že má Bohemie jinou hlavu* — nové záhlaví; *vydavatel Humorů* — Josef Richard Vilímek (1835—1911); *eine Serumanhäufung* — nakupení sera; *Times* — angl. konservativní deník, založený v Londýně r. 1785;
- 469: *Wachtl* — Theodor W. (1801—1869), něm. operní pěvec, tenorista světové pověsti; *Arnold* — Emanuel A. (1801—1869), radikální demokrat z r. 1848, dlouhá léta vězněný v cizině, kde byl r. 1866 raněn mrtvicí; před smrtí projevil přání zemřít ve vlasti, a proto jej pražská obec přijala do chorobince, kde zemřel 6. ledna 1869; *Klaudy* — viz vysv. k str. 364; *hospitál* — chorobinec, chudobinec; *bonvéd* — viz vysv. k str. 222; „singrle“ — jedinec;
- 470: *notiční kniha* — zápisník; *Jean Paul* — viz vysv. k str. 20;
- 471: *artikul* — artikl, zboží; *Alžírsko* — r. 1830 bylo ovládnuto Francií a zrušeno tam otroctví; *Turecko přinuceno zřít se ... otroctví* — r. 1834 na nátlak Ruska, definitivně až r. 1923; *Vladislav I.* — český kníže v l. 1109—1125; *Gartenlaube* — viz vysv. k str. 253;

- 472: *Kölnische* — K. Zeitung, noviny vydávané v Kolíně nad Rýnem v duchu německého nacionalismu;
- 474: „*pumpa*“ — v té době byly konány v Bubenči a ve Stromovce zkoušky s t. zv. přenosnými Schulhofovými pumpami (studněmi); *Mikovec* — Ferdinand Břetislav M. (1826—1862), spisovatel a redaktor; *bazar ve prospěch Národního divadla* — viz Č. div. III, str. 221;
- 475: *budoucí pan dramaturg* — Emanuel Bozděch, jmenovaný dramaturgem r. 1869; *Montmartre* — pahorek a čtvrt v severní části Paříže, viz Menší cesty (Pařížské obrázky); *Vogel von Falckenstein* — Eduard V. von F. (1797—1885), pruský generál a vojenský guvernér Čech za pruské okupace r. 1866; *úkaz* — vojenský rozkaz; *napoleondor* — zlatý dvacetifrank; *loretka* — viz vysv. k str. 377;
- 476: *Lessing* — Gotthold Ephraim L. (1729—1781), něm. literární teoretik, dramatik a bajkář; *Nový* — dohazovač Tomáš N. uprchl s rodinou před stíháním do Hamburku a odtud do New Yorku; (NL 27. února 1869); *Kollár* — míněna znělka „Nepřipisuj svaté jméno vlasti kraji tomu, v kterém bydlíme“ ze Slávy dcery;
- 477: *Matice lidu* — knižnice stejnojmenného spolku pro vydávání laciných českých knih poučných, založená r. 1867;
- 478: *kanovnický pohřeb* — zemřel kanovník svatovítské kapituly František Xaverský Plouzar (Ploucar, 1810—1869); *do Košíř* — na malostranský hřbitov, srov. vysv. k str. 348; *Virtembersko* — viz vysv. k str. 57;
- 479: *konskripce pražská* — soupis obyvatelstva započal 9. března 1869;
- 480: *tropy* — tropické květiny; „*Wappenmantel*“ — plášť s erbem, součást lokajské livrese; *na tom Žofíně* — 12. a 13. dubna 1869 hrála tam šlechtická společnost divadlo ve prospěch svatovítského chrámu (NL 11. dubna 1869); „*čao*“-*dialekt* — hovorová a studentská řeč pražských Němců, kteří se zdravili boдрým výrazem „čao“; *Pavel Henrion* — vídeňský herec a dramatik; na Žofíně se hrála jeho hra *Der unschuldige Diplomat* (Nevinný diplomat);
- 481: *sepisovat dle národností* — někteří pražští majitelé domů se snažili vydávat české nájemníky za Němce; *květinová výstava* — byla uspořádána 10.—12. dubna 1869 Českou společností k zvelebování zahradnictví, viz obr. příl. č. 12; *azalea* — azalka; *erika* — vřes;
- 482: *Štulc* — viz vysv. k str. 158; *Mazzini* — Giuseppe M. (1805 až 1872), italský liberální politik, usilující o sjednocení Italie; *Annáš a Kaifáš* — židovští velekněží, kteří vydali Krista na smrt; „*Für's Vaterland...*“ — „Pro vlast umřít je krásné, ale ještě krásnější jste vy, pane justiční rado z Resslerů“; *učitelem mým* — Václav Štulc byl katechetou na Akademickém gymnasiu v letech bachovské reakce, kdy tam studoval Jan Neruda, a působil na studenty v duchu českého vlastenectví a odboje proti vládnímu útlaku; této jeho činnosti si Neruda vážil, kdežto jeho církevní reakčnost a jeho verše v témž duchu psané s posměškem odmítal;

- 483: *poroty* — 9. března 1869 byl vydán zákon o porotách, který vstoupil v platnost 4. května 1869; podle něho rozhodovali o zločinech a přečinech spáchaných tiskem jen porotcové; *várka, kampaň* — názvy přejaté z průmyslu pivovarnického a cukrovarnického, týkají se doby, za kterou je zpracována najednou celá úroda jednoho roku na hotový výrobek; *féma* — viz vysv. k str. 354;
- 484: *Čech* — počal vycházet 22. dubna 1869 za redakce Jana Drozda; *vizír* — hledí u přílby; „*k. k.*“ — něm. zkratka odpovídající české zkratce „*c. k.*“ (císařsko-královský, něm. kaiserlich-königlich); *pensum* — školní úkol; *Sancta simplicitas!* — Svatá prostoto! (podle pověsti zvolání Jana Husa na hranici, když viděl starou babku přikládat dříví);
- 485: *Falstaff* — viz vysv. k str. 161; *sekundice* — oslava padesátiletého výročí vykonávání funkce kněžské; u papeže Pia IX. připadla na 11. duben 1869; *z Verony* — papež pronásledoval tehdy v Itálii stoupence revolučního hnutí Mazziniho a Garibaldiho a pomáhal mu v tom i král, který používal sice služeb bojujícího lidu a jeho vůdců, ale jenom v zájmu své dynastie, kdežto jinak byl ochoten dohodnout se s papežem a pomoci mu i násilným potlačováním lidového hnutí;
- 486: *dny, které předcházely 13. říjnu* — 12. října 1868 byly vylepeny na nárožích vyhlášky o výmínečném stavu v Praze a v obvodu okresních hejtmanství smíchovského a karlínského; stav trval do 28. dubna 1869; *stráž* — med; *klausurní úřad* — úřad, který zavírá do klausury (uzavřené místnosti), policie; *Nár. nov.* — Národní noviny, deník, který vycházel místo zastavených Národních listů od 17. července 1868 do 19. října 1868, viz str. 412–458 a 575; *garnitura* — obložení;
- 487: *kauce* — kdo chtěl vydávat noviny, musel předem složit vysokou částku, z které se platily náhrady za tiskové procesy; „*Rukavičky — to je to!...*“ — míněn přímo Nerudův feuilleton z 11. října 1868 o dělnických bouřích na Pankráci, viz str. 456–458; *politické zprávy ze Španělska* — články „Revoluce ve Španělsku“ (o vzbouření v Madridě proti panovnickému rodu Bourbonů, který byl tím svržen) vycházely v Národních novinách denně od 23. září 1868;
- 488: *metteur en pages* — sazeč, který láme sazbu do stránek; *19. října* — 1868; od 20. října do 1. listopadu byly Národní noviny zastaveny a od 2. listopadu 1868 do 30. dubna 1869 vycházely místo nich Naše listy, viz str. 459–485; prvním důvodem byl Nerudův feuilleton „Nové proudy nadávek“ z 11. října 1868, viz str. 456–458 (viz NN 19. října 1868);
- 489: *Tagesbote* — viz vysv. k str. 7; jeho název znamená česky Denní posel, odtud „mýlka“ soudního sluhy s Šimáčkovým *Poslem z Prahy* (viz vysv. k str. 173);
- 490: *Naše listy* — vyšly 2. listopadu 1869, viz str. 459–485; *Šorš* —

- zkomolenina německého, francouzsky čteného jména Georg; mluven hannoverský král Jiří V., viz vysv. k str. 383; *Hessenkassel* — hessenský kurfiřt Bedřich Vilém (1802—1875), sesazený Pruskem po válce r. 1866 (Nerudův nekrolog o něm v NL 10. května 1875); *městská policie* — samosprávná obecní policie pražská, viz vysv. k str. 499; *deposedovati* — sesaditi; *proces Chorinsky-Ebergényi* — v dubnu 1868 konal se ve Vídni proces proti Julii von Ebergényi, která otrávila cyankalim hraběnku Matyldu Chorinskou z návodu jejího manžela hraběte Gustava Chorinského; *notiční kniha* — viz vysv. k str. 470; *notice* — drobná zpráva;
- 491: *Lenau* — viz vysv. k str. 158; citováno z básně „Bouře“ v knize Putování v horách; *Zdirad Polák* — Matěj Milota Zd. P. (1788 až 1856), český obrozenský básník; citováno podle 191. verše jeho Vznešenosti přírody z r. 1819; *Klopstock* — viz vysv. k str. 61; citováno podle sborové básně „Chvalozpěv (Loblied)“; „*l'homme qui rit*“ — „muž, který se směje“; název románu Victora Huga z r. 1869, kde však smích je toliko zdánlivý;
- 492: *garnýrovaný* — obkládaný; „*kosárna*“ — místnost pěveckého spolku „kosů“, původně v Chrudimi, potom i jinde;
- 494: *16. květen* — toho dne r. 1868 byl položen základní kámen k Národnímu divadlu; slavnost měla ráz velké politické demonstrace za svobodu národa; další feuilletony o tom viz v Č. div. III na konci; *dies nefasti* — nešťastné dny;
- 495: *všechny neblazší okamžiky* — stejně neblahé, smutné; *zavřete kostelík bělohorský* — byl zavřen, aby se nestal místem národních demonstrací; viz str. 337; *přicházely tisíce venkovanů* — na svatojanskou pouť, která se v době Nerudově stávala národní demonstrací;
- 497: *Palmer* — anglický kapitán, který koncem r. 1866 rozšířil v Praze smyšlenou zprávu o atentátu na Františka Josefa I. a dostal tak nevinného krejčího Půsta do vězení; r. 1869 byl zatčen v Turecku, když v Cařihradě předstíral, že odhalil původce spiknutí proti sultánovi; *konec ovšem nebyl tak zlý* — redaktoři NL byli amnestováni;
- 498: *Falb* — Rudolf F. (1838—1903), něm. popularisátor astronomie, původce theorie, že v „kritických dnech“ působí slunce a měsíc na vzduch a žhavý vnitřek země, čímž vznikají zemětřesení a jiné přírodní katastrofy; Neruda sledoval jeho činnost jako básník pozdějších Písní kosmických; *vulkanismus* — theorie, že zdrojem všeho je oheň; „*gradmesser*“ — měřítko;
- 499: *Palacký* — po listu do Frankfurtu r. 1848, jímž odmítl příslušnost českých zemí k říši německé, podepsal 22. srpna 1868 deklaraci o rovnoprávnosti Čechů s Němci v Rakousko-Uhersku; *Křížová kaple* — v dnešní ulici Karoliny Světlé; *obecní policie, nová policie* — r. 1869 byla zrušena samosprávná pražská policie a zřízena místo ní policie státní; *Zschokke* — Johann Heinrich Daniel Z. (1771 až

- 1848), populární německý povídkář a publicista; „*lagergeld*“ — po-
platek za skladování;
- 500: *velký svátek* — svěcení praporu spolku pražských řezníků; *Švédové před Prahou* — hra J. N. Štěpánka Obležení Prahy od Švédů z r. 1812; *Thomé* — viz vysv. k str. 15; *Lapil* — Jan L. (1816—1867), herec, od r. 1842 člen Stavovského divadla, později Prozatímního;
- 501: *Slovenci* — Slovinci; 23. května 1869 vyprovokovalo 37 ozbrojených turnérů u Lublaně srážku se slovinskými sedláky; bylo povoláno četnictvo a vojsko a došlo k zatýkání Slovinců, kdežto Němce vzaly úřady do ochrany;
- 502: *Budivoj* — staročeský list, vycházející v Budějovicích od r. 1864, napadl 20. května Nerudova vídeňského přítele Vratislava Kazimíra Šemberu (1844—1891, viz Dopisy II) pro jeho článek v Hla-sech ze 14. května; útok Budivoje přetiskl pražský staročeský Pokrok 21. května a reagoval na tento Nerudův feuilleton 1. června ironickou výzvou, že by měl využít svého vlivu na „nepoddaj-ného“ přítele, aby Šembera přestal „vředy“ pěstovat; dohru to mělo r. 1871 při t. zv. aféře Montagsrevue, viz Dopisy II;
- 503: *U Klouzarů* — na Starém Městě v Dlouhé třídě, čp. 739/27, na rohu ulice Rámové; *dvoustá část* — Praha měla r. 1869 necelých 200 000 obyvatel; *Oul* — první česká družstevní organizace, zalo-žená v březnu r. 1868 v Praze Fr. L. Chleborádem, který však využíval dělnické svépomoci k osobnímu prospěchu;
- 504: *biblické „lámání chleba“* — podle Markova evangelia (8, 19), nasy-til Ježíš sedmi chleby, které lámal, celý zástup lidí v poušti;
- 505: *Reitler* — sládek, majitel hostince U Klouzarů; *parament* — tkanina ze zlatých a stříbrných nití na kostelní roucha;
- 506: *Na neděli jsem napsal...* — míněn feuilleton o německých turné-rech z 6. června 1868, který měl motto z Humorů; *Feuchtersleben* — Ernst F. (1806—1849), něm. lékař a spisovatel; citovaná věta je z jeho Učebnice lékařské psychologie z r. 1845; *outerní Tagesbote* — míněn feuilleton „Prager Wochenrevue“ z 8. června 1869; *vy jste včera odpověděli* — v Národních listech 9. června 1869 v denních zprávách s názvem „Nesnáze Pražského deníčku a mnohé jiné smetí v Cislajtánii“;
- 507: *strach židovský* — strach před Židy, když chystali pomstu nad ne-přáteli, viz starozákonní Knihu Ester 8, 11; srov. Studie II; *De-batte* — vídeňský politický deník, který vycházel v l. 1865—1868; *Augsb. allgemeine, Deutsche allgemeine* — A. a., D. a. Zeitung, viz vysv. k str. 142 a 219; *von allen Deutschen gemein gemeint* — všemi Němci společně (nebo sprostě) míněno; slovní hříčka s dvěma vý-znamy slova „gemein“; *něco Lublani podobného* — viz vysv. k str. 501; *Gross-Borowitz* — Velká Borovnice, obec u Nové Paky, tehdy ně-mecká, jejíž obyvatelé přepadli v pondělí 7. června 1869 členy zpěváckého spolku Hlasoň a Sokola z Nové Paky; *Horka* —

- H. u Nové Paky, obec na Novopacku; *janečská louka* — louka na hoře Janč u Lublaně, kde došlo k srážce mezi slovinskými sedláky a Němci (viz NL 29. května a 5. června 1869, srov. vysv. k str. 501);
- 508: *Sebastian Brunner* (1814—1893), vídeňský katolický spisovatel, který psal o jednání židů proti křesťanům a z něhož citoval Tagesbote výrok, že jsou židé tak zbabělí, že se mezi nimi zřídka najdou nebo vůbec nenajdou vrazi nebo lupiči; *Wiesinger* — Albert W., vídeňský katolický farář a spisovatel, šéfredaktor katolických časopisů Die Gegenwart a Volksfreund; *Kuh* — viz vysv. k str. 10; *Linder* — Karel L., pisatel hanlivých článků proti Čechům ve vídeňské Debatte, autor pamfletu Wenzelslied (viz vysv. k str. 422);
- 509: *Chleborád* — viz vysv. k str. 503; *Sardanapal* (885—860 před n. l.), zhýralý assyrský krutovládce; *aplanáž* — vyrovnání rozdílů; *farà da se* — udělal si to sám (ital. úsloví); *pomocí svých vlastních časopisů* — Chleborád vydával časopisy Dělník, Oul, Včela, Jednota a j., jimiž ve svůj prospěch sváděl dělníky se správné cesty;
- 510: *tlustá kniha* — Soustava národního hospodářství z r. 1869, která u nás první cituje Marxe, ale s opovržlivým podceňováním; „*nebeře si žádný list před ústa*“ — Pokrok vysvětluje 16. června 1869 lokálkou v Hovorně, že dr. Chleborád děkoval policii za shovívavost, s jakou přecházela fakt, že Oul neměl dlouho pořádné stanoviny, a cituje slova Chleborádova: „Chválím, co chvályhodno, a neberu si pro pravdu list před ústa“; *stav výminečný* — viz vysv. k str. 421 a 486; *Koller* — Alexander K. (1813—1890), pražský místodržitel v době „občanského“ ministerstva, viz vysv. k str. 421; „*mela těchto dnů*“ — prudká polemika mezi Národními listy a staročeským Pokrokem o Chleborádův poměr k dělnictvu; *chtěli doktora Riegra otrávit* — v Pokroku psal Chleborád 14. června 1869 o Riegrovi, že „musel číši trpkého utrejchu grégrovského vypít až na dno a přestátí takové nájezdy, že už se chtěl vystěhovat raději z vlasti“; *auf dem... Wege...* — už nezcela neobyčejnou cestou utrejchu; *Maleč* — Riegrův zámek a dvůr u Chotěboře; *aqua toffana* — jed italské travičky Toffany ze 17. stol.; *první neslušné zasláno* — 22. května 1869 prohlásilo v NL několik dělníků, že nehodlají sloužit za nástroj politiky J. S. Skrejšovského, majitele Pokroku, který mluvil urážlivě o dělnících oposiční skupiny v Oulu; Pokrok tento útok 23. května v Hovorně odmítl a dokazoval, že Skrejšovský to myslí s dělníky poctivě; *jisté generosní stovce* — Chleborád provolal se svými dělníky slávu šlechtě a vysokému duchovenstvu;
- 511: *pereat* — ať zhyne; *fait accompli* — dovršený čin; *policie...obecní* — viz vysv. k str. 499; vídeňská obecní policie byla zřízena 5. června 1869; *petarda* — viz vysv. k str. 375; nárazka na výbuch 11. června 1865 v budově policejního ředitelství v bývalé Poštovské ulici, nynější ulici Karoliny Světlé; německé kasino bylo v bývalé Široké, dnešní Jungmannově ulici; *Prager Abendblatt*

- večerník úředních novin Prager Zeitung, vycházel od r. 1867;
- 512: *maxzinistický* — viz vysv. k str. 482; *Velká Borovnice* — viz vysv. k str. 507; *Meissnerův Žižka* — viz vysv. k str. 362; dále citováno nepřesně z 13. sloky jeho Doslovu: Přijde však den, kdy se tato země pozvedne k boji, k poslednímu boji, den, kdy se rozhodne, zda zvítězí nakonec Němec či Čech; *quamilitární pan Steffek* — viz vysv. k str. 31 a 163; *Zemské české divadlo* — míněno Prozatímní divadlo; *Aréna ve Pštrosce* — nad dnešním Národním mu-seem, v tehdejší zahradě zvané Pštroska, od r. 1849; *Žádný muž a tolik děvčat* — touto operetou Franze Suppé, známou u nás už od premiéry 26. června 1867 v Novoměstském divadle, byla otevřena nová aréna Pavla Švandy ze Semčic 6. května 1869;
- 513: *Napoleon... Chleborád* — Chleborád se chlubil v Kroměříži, že po jeho audienci u prince Napoleona nastal obrat politiky císaře Napoleona III. v české otázce; dělnictvo tehdy už od Chleboráda od-padalo a Národní listy se proti němu postavily, neboť je na valné hromadě Oulu 20. června 1869 napadl (viz NL 18. června 1869); *mordsezóna* — mrtvá sezóna; *Wehrzeitung* — Österreichisch-Unga-rische W., jinak Der Kamerad, vídeňský list pro vojáky, začal vy-cházet r. 1869 dvakrát týdně; „*galgenvögel*“ — šibeničníci; *porte-d'épée* — viz vysv. k str. 350; *Debatte* — viz vysv. k str. 507; *volba děkana právnického sboru* — 24. června 1869 byl v Karolinu zvolen Němec dr. Katzer 142 hlasy proti 120, které dostal dr. Václav Bělský; *skoro 30 přes 67* — téměř o 30 víc, než bylo 67 reakcionářů r. 1848, kteří prosili Windischgrätze, aby potlačil pražské povstání násilím; *Heine* — viz vysv. k str. 374; verše o kádoši (o pohřební he-brejské modlitbě) jsou z Romanzera, pozdní básnické sbírky Heinovy, verše o německé národní káznici („*zuchthaus*“) z básně „*Tannhäuser*“ (Nové básně); *Höfler* — viz vysv. k str. 16;
- 514: *Hanuš* — Ignác Jan H. (1812—1869), slavista; byl po Šafaříkovi knihovníkem universitní knihovny; zemřel 19. května 1869; *flam-beau* — pochodeň;
- 515: *32 kr. šajnu* — kr., t. j. krejcarů; šajnu, t. j. papírových peněz, za které byly vyměněny v poměru 1 ku 5 rakouské bankocetle roku 1811; *konvenční mince* — v měně smluvené r. 1753, již se užívalo až do roku 1857; *richtig berechnet...* — správně sčítováno, ...souhlasí s trestaneckým protokolem; *Ludvík Ruppert* (1808—1860), žatecký Němec, medik a ranhojič, ohnivý řečník, jeden ze tří hlavních vůdců českého Repealu, radikálně demokratického tajného spolku který vznikl kolem r. 1844 a přejal název od irské národní jednoty bojující za politickou samostatnost Irska; *Grenzboten* — lipský liberální týdeník, založený r. 1841 rakouským Němcem Ignácem Kurandou, viz vysv. k str. 72; „*rok spásy*“ — očekávaný rok, v němž budou národy zbaveny absolutismu (měl to být rok 1848); název převzat podle roků, kdy byli ohlašováni papežové; srov. str. 467;

- Zlatá ulice* — dnes Náprstkova; *Svornost* — viz vysv. k str. 163;
- 516: *Krolmus* — Václav K. (1787—1861), horlivý starožitník a národopisec; *Prokop Chocholoušek* (1819—1864), spisovatel historických románů a povídek, r. 1848 radikální demokrat, pozdější redakční druh Nerudy, který byl poručníkem jeho syna; narodil se v Sedlci, zemřel v Nadějkově; *špadon* — šermířská zbraň, široký kord; *Amerling* — Karel Slavomil A. (1807—1884), lékař, filosof a pedagog, po r. 1860 konservativce;
- 517: *Petr Fastr* (1801—1868), pokrokový měšťan, hostinský a kavárník, vedl r. 1848 první schůzi v Lázních svatováclavských, z níž vyšla petice Pražanů k císaři; po potlačení povstání musil uprchnout z Prahy; *Emanuel Arnold* — viz vysv. k str. 469; *Josef Frič* (1804—1876), právník a politik, otec revolucionáře a básníka Josefa Václava Friče, přítele Nerudova; byl vězněn od 13. července do 15. září 1848; *Václav Žižala* — Donovský (1824—1891), pozdější administrátor Národních listů, v mládí spisovatel;
- 518: *obelisk volšanský* — pomník Jindřicha Fügnera (1822—1865), prvního starosty Sokola, byl odhalen na Olšanech v neděli 18. července 1869, viz obr. příl. č. 15 a Č. spol. I, str. 344;
- 521: *fundace* — podpůrné fondy; *semeniště* — seminář (ústav pro výchovu kněží);
- 522: *Nazaret* — město v Palestině, kde bydlili rodiče Ježíšovi; *Newton* — viz vysv. k str. 82; byl synem chudé venkovské vdovy; *Franklin* — Benjamin F. (1706—1790), americký přírodovědec a státník, pocházel z rodiny chudého mydláře a měl 16 sourozenců; *Galilei* — Galileo G. (1564—1642), italský astronom, matematik a fyzik, pocházel ze zchudlé patricijské rodiny; *skrovný městys* — Husinec u Prachatic; 6. září 1869 bylo tam za ohromné účasti lidu oslaveno pětisté výročí Husových narozenin (viz obr. příl. č. 16), Husův domek však zůstal v bídném stavu (viz Menší cesty); *Puchmýr* — Antonín Jaroslav Puchmajer;
- 523: *Merkur* — viz vysv. k str. 402; *čtenářský náš spolek akademický* — srov. vysv. k str. 148; vydal tehdy jubilejní Almanah českého studentstva za redakce Svatopluka Čecha, Serváce Hellera a Otakara Hostinského;
- 524: *Slovanská lípa* — český demokratický spolek z r. 1848, zaniklý za reakce roku příštího, byl v červenci r. 1869 obnoven a vydal z první schůze 27. července 1869 resoluci, aby se konaly tábory lidu, které by připravovaly obyvatelstvo k volbám do českého sněmu v duchu deklarace českých poslanců z 22. srpna 1868; *sv. Augustin* — viz vysv. k str. 447; vypravuje se o něm, že viděl andělíčka přelévajícího vodu z moře do důlku, který na otázku, proč podniká práci tak marnou, odpověděl, že tu práci dokončí spíš, než rozluští tazatel otázku božské trojice; *celý výbor je ve vyšetřování* — pro jmenovanou resoluci byli vyšetřováni Karel Slad-

- kovský, zemští poslanci Škarda, Eduard Grégr, Antonín Čížek, Kučera, náměstek primátora Josef Huleš, Miroslav Tyrš, továrník Skokánek, spisovatel Heller a obecní starší Gabriel Žižka; *Petőfi* — Sándor P. (1823—1849), maďarský revoluční básník; 15. srpna — toho dne měla dostat Slovanská lípa stanovy;
- 525: *Lenau* — viz vysv. k str. 158; citát se týká básně „Výstraha a přání“ ze Smíšených básní; *přeblažený ten...* — ze Schillerova dramatu Nevěsta messinská; *táborité in spe* — budoucí táborité (žádali svolání táborů lidu);
- 526: *Ferda Náprstek* — Ferdinand Pravoslav N. (1824—1887), starší bratr Vojtěcha Náprstka, majitel palírny U Halánků na Betlemském náměstí; počítal Vídeň k české koruně, protože měla víc českých obyvatel než Praha (přes 200 000); *Šembera* — viz vysv. k str. 502; byl vězněn dva měsíce ve Vídni pro články, které uveřejnil ve svém časopise Zvon (NL 24. až 27. dubna 1869); *karmelitky na Hradčanech* — řeholnice jednoho z nejprísnejších řádů, sídlící od r. 1792 u kostela sv. Benedikta na Hradčanském náměstí; *beatisování* — prohlášení za blahoslavené; *Clam-Martinic* — Jindřich Jaroslav hr. Cl.-M., konservativec, jeden z představitelů t. zv. státoprávní oposice; *Lev Thun* — viz vysv. k str. 197; *Markus Teller* — židovský porodník a chirurg v Týnské ulici na Starém Městě, tehdy známý německý provokatér;
- 527: *Leonardo da Vinci* (1452—1519), italský malíř, sochař a stavitel;
- 528: *John Stuart Mill* (1806—1873), angl. filosof a národohospodář, vydal r. 1869 spis Poddanství žen; *Bettina von Arnim* (1785—1859), něm. spisovatelka z období pozdního romantismu, obdivovatelka Goetha, autorka spisu Goethova korespondence s dítětem (1835);
- 529: *Kotzebue* — August K. (1761—1819), plodný něm. dramatik;
- 530: *Tell* — Vilém Tell, opera italského skladatele Gioacchina Rossiniho podle dramatu Schillerova, viz vysv. k str. 82; *Heine ve své písni* — báseň „Mír“ z cyklu Severní moře ve sbírce Kniha písní;
- 531: *Pythagoras* (598—501 před n. l.), řecký filosof; výraz *hudba sfér*, t. j. hudba vesmíru, pochází z jeho mystického spojování matematiky s hudbou; *Pražský deník* — viz vysv. k str. 112; *Prager Abendblatt* — viz vysv. k str. 511; *Svátek* — Josef S. (1835—1897), redaktor Pražského deníku, pisatel sensačních historických románů v duchu pseudopokrokovém; *Bruna* — Eduard Bruna, redaktor novin Prager Zeitung a Prager Abendblatt; *verfassungsfreundlich Mittelpartei* — ústavě nakloněná strana středu; *mladoboleslavský improvizátor* — koho Neruda touto narážkou míní, se nám nepodařilo zjistit; *brant* — zápal, vztek; *deklarant* — poslanec, který podepsal deklaraci z 22. srpna 1868, viz vysv. k str. 412, 427, 429;
- 532: *volby...* *byly odročeny* — na Starém Městě a na Smíchově byly volby odročeny na 29. září; přesto byl na Smíchově potom zvolen deklarant Alois Oliva, na Starém Městě Václav Bělský a František

- Pštross; *Schütz* — Friedrich Sch., redaktor vídeňské Neue freie Presse, rodem Pražan; *Winternitz* — Jakob W., vídeňský novinář, vicepresident vídeňského novinářského spolku Concordia a úředník ministerstva zahraničí; oba intrikovali proti Čechům; viz dále str. 550 a 552; *Minos* — v řeckém bájesloví krétský král, zákonodárce a přísný soudce; *Michelangelo* — M. Buonarrotti (1475—1564), italský renesanční sochař, malíř, stavitel a básník, viz Studie II; jeho obraz *Poslední soud* je v t. zv. Sixtinské kapli ve Vatikáně; *Walsové* — obyvatelé Walesu, západní části britského ostrova;
- 533: *Petr Maixner* (1831—1884), malíř historických obrazů; *Markus Teller* — viz vysv. k str. 526; *tandlmark* — vetešnický trh; *Herbst* — viz vysv. k str. 16;
- 534: *damenabende* — dámské večírky; *statá hlava* — na Žofíně vystavovali „statého“, který žil, mluvil, pil a kouřil (viz insert v NL 28. září 1869); *mit dem Aufgebot aller Mittel* — s využitím všech prostředků; *dvanáct let* — Kuhův Tagesbote aus Böhmen byl založen již r. 1852, ale Neruda do něho psal až v l. 1856—1857, srov. vysv. k str. 7; *pensisté* — byli upozorňováni vládními a německými listy, že mají volit ve prospěch svých „chlebodárců“ (NL 29. září 1869);
- 535: *Levý* — Václav L. (1820—1870), sochař; *relífy* — tři modely polokruhových výplní na průčelí chrámu karlínského z r. 1858;
- 536: *Pětikostelské* — viz vysv. k str. 17; *dass ich nicht teilnehme...* — že nemám účast na zájmech lidstva; *Adolf von Silberstein* — viz vysv. k str. 432; *Raudnitz* — viz vysv. k str. 552; *Hanisch* — viz vysv. k str. 270; *Tedesco* — viz vysv. k str. 194;
- 537: *geharnischt* — obrněný; *Geharnischte Sonette* (Obrněné znělky) viz vysv. k str. 10; *Hýra* — viz vysv. k str. 227; *Schrott* — viz vysv. k str. 196; *mouka č. 000* — trojnulka, velmi dobrý druh; *intresy „der Menschheit“* — zájmy lidstva; *intresy* (něm. Interessen) však znamená také úroky, a toho významu se týká Nerudova slovní hříčka o *kapitálu* a *intresech*; *Kouzelná nožka* — fantastická hra franc. autorů Cogniarda a Crémieuxe, hraná česky po prvé v Novém divadle 17. července 1867, srov. Č. div. II, str. 377; *premovaní* — sněmovní sluhové; *královský reskript* — listina, kterou panovník sněm zahajuje, odročuje, uzavírá nebo vůbec se k sněmu obrací; Neruda zdůrazňuje titul král, neboť uznává za panovníka korunovaného českého krále, nikoli toliko rakousko-uherského císaře;
- 538: *Koller* — viz vysv. k str. 421; *in blauer Kampagnehose* — v modrých polních kalhotách; *maršálek* — předseda sněmu Adolf Auersperg, viz vysv. k str. 188; *Was das biss'!*... — Co dá ta troška počítání — no, pro nějakou maličkost! — sněmovna je schopna usnášení, prohlašují zasedání za zahájené; *hádka mezi Romeem a Julií* — proslulé místo ze Shakespearovy tragedie (5. výstup III. jednání), když se milenci loučí po noční schůzce a Julie tvrdí, že ptačí hlas, který

- zaslechli, byl ještě slavičí, nikoliv skřivánčí, že tedy noc ještě trvá; Neruda zde překládá volně sám; *Schmidt* — viz vysv. k str. 409; *falset* — vysoký hlas, fistule;
- 539: *šupárna* — postrková stanice; *vzít posituru* — náležitě se postavit; „*cesty mohou býti...*“ — parodie známého citátu Jana Kollára, v němž je výraz „vůli rovnou“ nahrazen výrazem „vůli skrovnou“; *Jablonský* — Boleslav J. (1813–1881), pozdně obrozený básník, autor lyriky milostné a mravoučné; *Pštross* — František Václav P. (1823–1863), pražský primátor, uvědomělý Čech, viz Č. spol. I, str. 74 a obr. příl. č. 8; *Beust* — viz vysv. k str. 39, 177; *narovnání* — obdobné onomu, jehož se dostalo r. 1867 Maďarům dualismem; *schliessen den Hochmut...* — pýchu nevylučují, nýbrž obsahují;
- 540: *Ein Herz voll Liebe...* — Srdce plné lásky může všechno prominout, dokonce i tvrdost vůči sobě, ne však tvrdost vůči jiným — člověk přesunuje vinu často raději na sebe, protože sám sobě lehčeji odpouští; „*Lásko, věčně stejná...*“ — začátek Hálkova Alfreda z r. 1857; *Carlos Auersperg* — viz vysv. k str. 188 a 441; *Zeidler* — viz vysv. k str. 228; *Grohmann* — viz vysv. k str. 8; *Pickert* — viz vysv. k str. 311; *Kotz von Dobrž* — viz vysv. k str. 239;
- 541: „*Copak se hněváš...*“ — lidová píseň z Prácheňska (Erbenovy Prostonárodní české písně a říkadla 1864, str. 160, č. 450); „*Měli jsme holoubka...*“ — obměna lidové písně (Erben tamtéž, str. 160, č. 278); *dueto z Romea a Julie* — zde míněna Gounodova opera podle Shakespearovy tragédie, hraná česky po prvé v Novém divadle 29. srpna 1869 (slova překladu Emanuela Züngla); *maiden-speech* — viz vysv. k str. 192;
- 542: *nový podmaršálek* — Claudi, bratr pražského primátora Klaudyho (viz vysv. k str. 364), ale Němec, poslanec za Budějovice; *staropatrimoniální* — po službě u vrchnostenských úřadů; *Neff* — Jan N., majitel závodu s uměleckými výrobky v Praze na Příkopech; „*gegenproby*“ — zkoušky opačným způsobem; *Kristen* — též Christen, purkmistr města Králice; *Rziha* — viz vysv. k str. 238; *Schmeykal* — Franz Sch. (1826–1894), něm. advokát a zemský poslanec, pracoval proti Čechům v l. 1867–1870; *mittelbar und unmittelbar vorredneři* — přímí a dřívější předřečníci; „*sehr geschätzt*“ — velice vážený;
- 543: „*Všeliká nádoba...*“ — Numeri, 4. kniha Mojžíšova, kap. 19, verš 15; *Aelianus* (98–138), autor řeckého spisu o válečné taktice, patrně Řek ve službách římských (Ailianos); *Taurus* — pohoří na jihu Malé Asie; *František d' Assisi* (1182–1226), italský světec, hlasatel evangelické chudoby a bratrství všech tvorů, zakladatel řádu františkánského; *Senaballat* — Sanballat Choronský posmíval se Židům při stavění zdi jerusalemské (Nehem. kap. 4); Nerudův tvar jeho jména je kontaminací se jménem asyrského krále Sennacheriba, který v tom také Židům bránil (Paralip. II); *Diviš sy-*

rakusánský — krutovládce Dionysios, viz vysv. k str. 387; *Joviš* — největší z římských bohů; *Julián Odpadlec* — Julian Apostata (331 až 363), římský císař sídlící v Byzanci (v Cařihradě), filosof, který se vzdal křesťanství jakožto náboženství tehdy už oficiálního a zaváděl znovu pohanství; *Petr, biskup piktavienský* — hlavní odpůrce Juliánův;

- 544: „*Frajšic*“ — něm. Freischütz, Čarostřelec, opera K. M. Webra (viz vysv. k str. 323); její hlavní mužské postavě, mladému myslivci Liborinovi, posmívají se na začátku sedláci, protože byl poražen ve střeleckých závodech sedlákem Vítkem; *Frajsink* — Freisingen, město v Horních Bavořích; *Reg.* — lat. zkratka biblických knih králů; *Eliseus* — židovský prorok; *sarabanda* — španělský tanec;
- 545: *Hebbel* — viz vysv. k str. 177; narážka na jeho opěvování Herbstovy hlavy týká se Hebblovy protislovanské básně o českých a polských hlavách karyatidách; Neruda vrací rakouskému germanisátorovi urážku pruského rodáka ve Vídni usedlého a zemřelého; *menuette ministérielle* — dvorský tanec oblíbený v době franc. krále Ludvíka XIV.; *stante pede* — ihned; *Hasner* — viz vysv. k str. 16; *aperçu* — zde stručná poznámka;
- 546: *Markus Teller* — viz vysv. k str. 526; *Plener* — viz vysv. k str. 189; *Zeidler* — viz vysv. k str. 228; *šriftý* — spisy; *Petzoldův beefsteak* — z Petzoldovy restaurace v Celetné ulici čp. 597/13, hojně navštěvované šlechtici; *Jezaiáš* — starozákonní prorok Izaiáš; citováno z kap. 7, verš 5, smysl citátu: bude užívat pokrmu dětského;
- 547: *beschlussfähig* — schopen usnášení, srov. vysv. k str. 431; *Christen* — viz vysv. k str. 542; *Diogenes* (413—323 před n. l.), řecký filosof hlásající prostý život v souladu s přírodou; právě u studnice ho našel Alexander Makedonský a rozmlouval s ním; *Börne* — viz vysv. k str. 24;
- 548: *Havelka* — Matěj H. (1808—1892), vojenský veršovec;
- 549: *purkmistr králický* — Christen, viz vysv. k str. 542;
- 550: *Schütz* — viz vysv. k str. 532; *kodymovky* — druh kamen nazvaný podle F. S. Kodyma, viz vysv. k str. 189; *kopové kopulování* — mnohonásobné spojování;
- 551: *Schönbrunn* — zámček ve Vídni se zoologickou zahradou; *Jardin des Plantes* — botanická a zoologická zahrada v Paříži; *jeskyně Pustojenské* — krápníkové jeskyně u Postojny v Jugoslavii (Slovensko), viz Obrazy z ciziny, str. 255; *Alexander* — A. Veliký, panovník makedonský, zakladatel veliké starověké říše (356—323 před n. l.); *Diogenes* — viz vysv. k str. 547; *Palmerston* — Henry John Temple P. (1784—1865), anglický státník; *Fröbel* — Friedrich F. (1782—1852), německý pedagog, zakladatel mateřských škol, jimž říkal Kindergarten (dětská zahrádka); *geognosie* — zemězpyt, součást geologie, která zkoumá nynější stav pevných zemských součástí;

- 552: *telegramní přítel Raudnitz* — Schütz a Raudnitz poslali Winternitzovi do Vídně telegram, kvůli němuž byly odloženy volby na Starém Městě (NL 26. září 1869), viz vysv. k str. 532; *transparentní* — průhledný;
- 553: *nový pamflet Höflerův* — viz vysv. k str. 402; *Rebeka* — manželka biblického patriarchy Izáka; *translátorský* — překladatelský; *Mitteilungy* — Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen (Zprávy Spolku pro dějiny Němců v Čechách), viz vysv. k str. 402; *Draxelius* — zpravidla Drexelius, Jeremias Dräxl (1581–1638), německý náboženský spisovatel; *Frencl* — Inocenc Antonín F. (1818–1862), začal r. 1861 vydávat u nakladatele Bellmanna nový překlad bible;
- 554: *Schmerlingův volební řád* — schválený únorovou ústavou z r. 1861, k Čechům nespravedlivý, viz vysv. k str. 136, 189 a Č. spol. I; *Chotek* — Karel Ch. (1783–1868), nejvyšší purkrabí v Čechách v l. 1826–1843, zasloužil se o komunikace v Čechách a zvláště o výstavbu Prahy;
- 555: *sequens* — další;
- 556: „*Après nous le déluge*“ — „Po nás ať přijde potopa“, heslo markýzy de Pompadour, milostnice krále Ludvíka XV.; „*Inter arma sileant Musae*“ — „V době války ať mlčí Musy“; Nerudova obměna hesla, které zpravidla slovem „silent“ (mlčí) prostě oznamuje, že za války umění mlčívá;
- 557: *jakoby ve Frankfurtu* — míněn sněm německých liberálů ve Frankfurtu nad Mohanem r. 1848, který chtěl české země připojit k nové sjednocené říši Německé, což Čechové z podnětu Palackého odmítli; *ausgleichsfreundlich* — nakloněn k vyrovnání; *sprüchle* — průpovídka; *Dedera* — viz vysv. k str. 156;
- 558: *Auffenberg* — Josef A. (1798–1857), plytký něm. dramatik; *Arlincourt* — Charles Victor Prévot A. (1789–1856), bezvýznamný franc. spisovatel; *zasekurovat* — pojistit; „*verbindungsstudent*“ — německý student, nacionalistický buršák; *kalhoty do bot* — viz vysv. k str. 407;
- 560: *zabavené roudnické krávy* — narážka na nezdařenou dražbu dobytka v Roudnici (12. prosince 1869);
- 561: *Trovator* — opera Troubadour (it. Il Trovatore); *Spontini* — Luigi Gasparo Sp. (1774–1851), italský skladatel; operu Vestálka složil r. 1807; *Lejla* — opera Karla Bendla na slova Elišky Krásnohorské; *koncil* — sešel se koncem r. 1869, aby pojednal o neomylnosti papežské; *kastráti* — kleštěnci, kteří zpívali ženské hlasy, viz Nerudovu studii Ženy na jevišti v Č. div. III; *Chleborád* — viz vysv. k str. 503, 509; *Petr* — Václav P., redaktor Chleborádova listu Dělník, zal. 1. prosince 1862; „*mulier taceat*“ — „žena ať mlčí“ (zásada římské církve pro účast ženy v životě veřejném).